

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENT İÇİNDEKİ TARİHİ ALANLARIN İYİLEŞTİRİLMESİ
ve KENTLE BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Rüya ARDIÇOĞLU

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİMDALI

ANKARA

2014

Her hakkı saklıdır.

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

24.07.2014

Rüya ARDIÇOĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KENT İÇİNDEKİ TARİHİ ALANLARIN İYİLEŞTİRİLMESİ ve KENTLE

BÜTÜNLEŞTİRİLMESİ

Rüya ARDIÇOĞLU

Ankara Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof.Dr. Oğuz YILMAZ

Tarihi çevre bilincinin artmasıyla yapılan çeşitli uygulamalar bugüne dek çoğunlukla yapı ölçeğinde olan uygulamalardır. Bu uygulamalarda, söz konusu tarihi çevreler yapı ölçeğinde değerlendirilmekte ve alan ölçeğindeki durumu, kentle ilişkileri göz ardı edilmektedir. Bu sorunun çözümü için öncelikle tarihi çevreler yapı ölçeğinden alan ölçeğine geçerek kent bütünüyle ilişkili düşünülmelidir. Fiziksel anlamda yapı ve açık alanların bütün olarak düşünülmesi ilk adım olsa da çok yönlü bir olgu olan kentin bu mekânlarının da fiziksel yönleriyle beraber işlevsel, sosyal ve ekonomik yönlerinin de ele alınarak iyileştirilmesi gerekmektedir. Tez çalışmasında literatür taramaları, tarihi alanların ve bu alanlara yapılan uygulamaların incelenmesi ile fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik yönlerden tarihi çevrelerin iyileştirmesinde yapılan eksiklikler ve dikkate alınması gerekenler araştırılmıştır. Tarihi alanların da kent olgusu gibi çok yönlü bir yapıya sahip olduğu, ancak tüm etkenler sentezlenerek ve her alanın genel sınıflamalar ile değil kendi özelliklerince tek tek değerlendirilmesi ile doğru müdahale şeklinin ve uygulamanın belirlenebileceği sonucu çıkartılmıştır.

Tez kapsamında kent içindeki tarihi alanlar tezin ana konusunu oluşturmakta ve tez çalışmasında bu alanların günümüz kentinde nasıl iyileştirileceği ve kentle nasıl bütünleştirilebileceği sorusuna çözümler getirilmektedir. Konu, fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik farklı etkenler çerçevesinde değerlendirilerek tarihi alanların günümüz kentinde nasıl yeniden rol kazanabileceği ve korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesi konusunda yapılacak olan uygulamalara genel bir yaklaşım haritası olmayı amaçlamaktadır.

Temmuz 2014, 197 sayfa

Anahtar Kelimeler: Tarihi alanlar, tarihi kent dokusu, tarihi çevre, kentsel koruma, kentsel iyileştirme, , restorasyon, Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi

ABSTRACT

Master Thesis

URBAN REHABILITATION of HISTORICAL QUARTERS

and INTEGRATION with CITY

Rüya ARDIÇOĞLU

Ankara University

Graduate School of Natural and Applied Science

Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof.Dr. Oğuz YILMAZ

With developing conscious of historical environment, most of applications and projects were done for rehabilitation of historical environments. However, mostly these applications are limited with just building scale. In most of applications for historical environments, historical quarters are considered as just building scale and these areas' regional scale and relations with city are not regarded. To solve this problem firstly, historical quarters should be considered in large scale instead of considering just building scale. Even handling the historical quarters in large scale is the first step, in the multidimensional city structure, historical environments should be handled also with functional, social and economic structures. With scanning literatures, historic quarters and projects the lacks and requirements of rehabilitation are searched in terms of physical, functional, social and economic parameters. As a conclusion, historic quarters' multidimensional structure, synthesis of all parameters and handling them as a individually for appropriate rehabilitation project are listed.

Historical urban quarters are the main topic of this thesis and how can it be rehabilitated and integrated with city questions are responded. These questions are responded with evaluating different parameters such as physical structure, social structure, functional structure and economic structures of historical environments. With evaluating historical quarters in this frame, how can these environments take an active role in today's cities and how can it be conserved for next generations are explained. This thesis aims constituting a followed general approach for rehabilitations of historical environments.

July 2014, 197 pages

Key Words: Historical quarters, historical cities, urban environment, urban conservation, urban rehabilitation, restoration, Süleymaniye District Rehabilitation Project

TEŐEKKÖR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgilerini ve desteklerini esirgemeyen Bilkent Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi ve Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı hocalarıma, tez çalışmam boyunca fikirleri ve bilgisiyle desteğini esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof.Dr. Oğuz YILMAZ'a, akademik tecrübeleri ile beni yönlendiren ve her zaman destek olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Rüya ARDIÇOĞLU

Ankara, Temmuz 2014

İÇİNDEKİLER

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
SİMGELER DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	3
2.1 Tarihsel Süreçte Kent ve Tarihi Alanlar.....	3
2.1.1 Kent tanımı.....	3
2.1.2 Kentlerin oluşum ve gelişim süreçleri.....	6
2.1.3 Kent kimliği.....	12
2.2 Tarihsel Süreçte Tarihi Alan ve Restorasyon Yaklaşımları.....	15
2.2.1 Antik dönemde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları (M.Ö.3000- M.S.476).....	16
2.2.2 Ortaçağ döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları (M.S.476-1453).....	18
2.2.3 15. ve 16.yüzyıllarda tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları.....	20
2.2.4 17.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları.....	26
2.2.5 18.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları.....	28
2.2.6 19.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları.....	30
2.2.7 20.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları.....	39
3. KENT İÇİNDEKİ TARİHİ ALANLARIN SINIFLANDIRILMASI.....	50
3.1 Yapısal Sınıflandırma.....	52
3.1.1 Kalıntı alan/arkeolojik sit alanı.....	52

3.1.2 Ayakta bulunan alanlar ve yapılar.....	56
3.1.3 Dondurulmuş yapılar.....	60
3.2 Konumsal Sınıflandırma.....	62
3.2.1 Kent merkezinde bulunan tarihi alanlar.....	63
3.2.2 Dağınık konumlu tarihi alanlar.....	64
3.2.3 Kent çeperindeki tarihi alanlar.....	66
3.3 İşlevsel Sınıflandırma.....	68
3.3.1 Özgün işlevini sürdüren tarihi yapı ve alanlar.....	68
3.3.2 Yeni işlevli tarihi yapı ve alanlar.....	72
3.3.3 Müze ve turistik işlev kazanan tarihi alanlar.....	77
4. TARİHİ KENTSEL ALANLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN	
TEKNİKLER.....	81
4.1 Kentsel Tasarım.....	81
4.2 Kentsel Dönüşüm.....	84
4.3 Kentsel Koruma.....	86
4.4 Kentsel İyileştirme/Sağlıklaştırma.....	86
4.5 Kentsel Yenileme.....	91
4.6 Kentsel Canlandırma.....	92
5. MATERYAL ve YÖNTEM.....	98
5.1 Materyal.....	98
5.2 Yöntem.....	98
5.2.1 Literatür taraması ve bilgi toplanması.....	98
5.2.2 Gözlem.....	98
5.2.3 Değerlendirme.....	99
6. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	100
6.1 Değişim Yönetimi ve Kontrollü Değişim.....	100
6.2 Kentlerdeki Tarihi Alanların Korunması, İyileştirilmesi ve Kentle Entegrasyonu.....	101

6.2.1 Alan analizi.....	102
6.2.2 Kentsel tarihi alanlarda fiziksel düzenleme.....	104
6.2.2.1 Alan sınırları.....	105
6.2.2.2 Korunacak yapı/alanlar ile yıkılacak kısımlar.....	105
6.2.2.3 Tarihi alanlarda yeni yapılaşma.....	107
6.2.2.4 Tarihi alan çevresi ve komşu semtler.....	111
6.2.2.5 Tampon bölge.....	114
6.2.2.6 Ulaşım-otopark-yayalaştırma.....	114
6.2.2.7 Güncel ekler ve altyapı.....	117
6.2.2.8 Kentsel donatılar ve malzeme.....	119
6.2.2.9 Tarihi çevrelerde yeşil alan.....	122
6.2.2.10 Tarihi alanlarda bitkisel tasarım/materyal.....	124
6.2.3 Tarihi alanlarda işlevsel düzenleme.....	128
6.2.3.1 Tarihsel işlev.....	129
6.2.3.2 Özgün işlevin sürdürülmesi.....	131
6.2.3.3 Yeni işlev yüklemesi.....	133
6.2.3.4 Turizm işlevi ve mekân pazarlama.....	136
6.2.3.5 Tarihi alanlarda çok fonksiyonluluk.....	141
6.2.3.6 Tarihi alanlarda konut eğilimi.....	142
6.2.3.7 Tarihi alanlarda çevre işlevler.....	143
6.2.3.8 İşlev limitleri.....	146
6.2.4 Tarihi alanlarda sosyal ve ekonomik düzenlemeler.....	146
6.3 Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi.....	148
6.3.1 Süleymaniye tarihi gelişim süreci.....	148
6.3.2 Süleymaniye'nin mevcut durumu.....	150
6.3.3 Proje amacı ve hedefleri.....	155
6.3.4 Fiziksel düzenlemeler.....	158

6.3.4.1 Alan sınırları.....	158
6.3.4.2 Korunacak ve yıkılacak yapı/alanlar.....	160
6.3.4.3 Yeniden yapılaşma.....	162
6.3.4.4 Çevre semtler.....	169
6.3.4.5 Ulaşım ve kentle ilişkisi.....	170
6.3.4.6 Otopark-yayalaşma ve altyapı.....	171
6.3.4.7 Süleymaniye’de kentsel donatı/açık alan /bitkisel peyzaj.....	174
6.3.5 İşlevsel düzenleme.....	178
6.3.6 Sosyo-ekonomik düzenleme.....	179
7. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	180
KAYNAKLAR.....	190
ÖZGEÇMİŞ.....	196

SİMGELER DİZİNİ

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
RIBA	Royal Institute of British Architects
SSRC	Social Science Research Council
KTVKYK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
CBD	Central Buisness District
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
İÜ	İstanbul Üniversitesi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1 Roma Hamamı/Ankara.....	53
Şekil 3.2 Roma Hamamı/Ankara.....	54
Şekil 3.3 Haleplibahçe'nin kent içerisindeki konumu.....	55
Şekil 3.4 Haleplibahçe Projesi kapsamında yapılan müze binaları ve çevre düzenlemesi.....	55
Şekil 3.5 Haleplibahçe Proje Şeması.....	56
Şekil 3.6 At Meydanı/Dikilitaş Sütunu.....	57
Şekil 3.7 Sultanahmet Meydanı/Alman Çeşmesi.....	58
Şekil 3.8 Ayasofya.....	58
Şekil 3.9 Alman Çeşmesi.....	59
Şekil 3.10 Sultanahmet Meydanı.....	59
Şekil 3.11 Gülhane Parkı/İstanbul.....	60
Şekil 3.12 İstanbul Surları.....	61
Şekil 3.13 Augustus Tapınağı/Ankara.....	62
Şekil 3.14 Bursa kent merkezi içerisindeki tarihi alanlar.....	64
Şekil 3.15 Galata Kulesi/İstanbul.....	65
Şekil 3.16 Beyoğlu Tarihi Yerlerin Dağılımı.....	66
Şekil 3. 17 Edirne Kent Görüntüsü-II. Bayezid Külliyesi.....	57
Şekil 3.18 II. Bayezid Külliyesi/Edirne.....	68
Şekil 3.19 Bizans dönemi Hipodrom görüntüsü.....	71
Şekil 3.20 Osmanlı dönemi At Meydanı gravürü.....	71
Şekil 3.21 At Meydanı 2014.....	72
Şekil 3.22 Galatasaray Üniversitesi Kampüsü (eski Feriye Sarayları).....	73
Şekil 3.23 Galatasaray Üniversitesi Binası.....	74
Şekil 3. 24 Feshane Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi.....	74
Şekil 3.25 Çengelhan/Ankara.....	75

Şekil 3.26 Çengelhan Rahmi Koç Müzesi	75
Şekil 3.27 Valide-i Atik Külliyesi (restorasyon ve kullanım öncesi).....	76
Şekil 3.28 Bugün, Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi olarak kullanılan tekke (Valide-i Atik Külliyesi).....	77
Şekil 3.29 Topkapı Sarayı/İstanbul.....	78
Şekil 3.30 Yasak Şehir/Pekin.....	79
Şekil 3.31 Yasak şehir kent içindeki konumu.....	80
Şekil 4.1.Cephe restorasyonu.....	89
Şekil 4.2 Cephe restorasyonu.....	89
Şekil 4.3 Bina restorasyonu.....	90
Şekil 4.4 Sosyal gelişim çalışmaları.....	90
Şekil 4.5 Tarihi Balat Çarşısı.....	91
Şekil 4.6 .İstiklalCaddesi	96
Şekil 4.7 İstiklal Caddesi	96
Şekil 4.8 İstiklal Caddesi.....	97
Şekil 4.9 İstiklal Caddesi.....	97
Şekil 6.1 İstanbul Tarihi Şehir Surları.....	113
Şekil 6.2 Surlar Çevresinde Oluşturulan Tampon Bölge (Yeşil Alan).....	114
Şekil 6.3 Nar metaforlu park dubaları/Granada.....	120
Şekil 6.4 Park dubası/Tarragona.....	120
Şekil 6.5 Osaka rögar kapağı/Japonya	121
Şekil 6.6 Rögar kapağı/Granada.....	121
Şekil 6.7 Erguvan ağaçları/İstanbul.....	126
Şekil 6.8 Lale çiçekleri/İstanbul.....	126
Şekil 6.9 Versay Sarayı Bahçesi/Paris.....	127
Şekil 6.10 Versay sarayı Bahçesi.....	128
Şekil 6.11 Betonarme mimari ve sokak görüntüsü.....	150
Şekil 6.12 Süleymaniye tarihi ahşap evler.....	151

Şekil 6.13 Süleymaniye Külliyesi Meydanı.....	151
Şekil 6.14 Süleymaniye semti açık alanlar.....	152
Şekil 6.15 Süleymaniye semti açık alanlar.....	152
Şekil 6. 16 Süleymaniye sokak görüntüsü ve kentsel donatılar.....	153
Şekil 6. 17 Süleymaniye yeşil alan haritası.....	154
Şekil 6. 18 Süleymaniye alan sınırları.....	159
Şekil 6. 19 Süleymaniye Yenileme Projesi Etapları.....	159
Şekil 6.20 İ.Ü.tarafından restore edilen taş odalar.....	162
Şekil 6.21 İ.Ü.tarafından restitüsyonu çıkarılarak yeniden yapılan tarihi yapı.....	164
Şekil 6.22 Replikası yapılan tarihi ahşap evler.....	164
Şekil 6.23 Replikası yapılan veya yıkılan bölümleri aslına uygun tamamlanan tarihi yapılar.....	165
Şekil 6.24 Restore edilen tarihi ahşap evler.....	166
Şekil 6.25 Süleymaniye'nin bir bölgesinde yapılması planlanan konut modeli.....	167
Şekil 6.26 510 Ada sokak silüetleri/Eski ve Yeni Yoğurtçuoğlu Sokak.....	168
Şekil 6.27 Yeni sokak cephe görünüşleri.....	168
Şekil 6.28 Yeni sokak cephe görünüşleri.....	169
Şekil 6.29 Süleymaniye otopark ve yol gösterimi.....	173
Şekil 6.30 Kentsel donatılar.....	174
Şekil 6.31 Süleymaniye Külliyesi bahçesi.....	176
Şekil 6.32 Süleymaniye'de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı....	176
Şekil 6.33 Süleymaniye'de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı....	177
Şekil 6.34 Süleymaniye'de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı....	177

1.GİRİŞ

Kent içindeki tarihi alanların bugün ve gelecekte de varlığını devam ettirebilmesi, bu alanların kent bütününde kentin parçalarından biri olarak çalışabilmesine bağlıdır. Tarihi yapı ve alanların yaşatılarak korunması ilkesinden yola çıkarak, kentte bulunan her tür tarihi çevrenin fiziksel, işlevsel, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden kentle entegre hale getirilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda yeni yeni uygulamalara konu olan tarihi çevrelerin, nasıl iyileştirilmesi ve kentle bütünleştirilmesi gerektiği bu uygulamalar esnasında sorulması gereken en önemli sorudur. Tarihi çevre bilincinin giderek artmasına ve çeşitli kurum, kuruluş ve yerel yönetimlerin bu alanların iyileştirilmesine yönelik projeler yapmaya başlamasına rağmen, alan ölçeğinde konuyla ilgili yapılmış çalışmaların azlığı alan bazında farklı karakterlerde olan bu çevrelerin nasıl iyileştirileceği sorusunu sordurmaktadır. Sayısız farklı özellik taşıyan ve farklı durumlardaki tarihi alanları birkaç başlık altında sınıflandırmaya çalışmak ve bu sınıflandırma ile keskin müdahaleler belirlemek çoğu zaman yetersiz kalmakta ve yanlış sonuçlar vermektedir. Çünkü her bir tarihi alanın tek tek kendi özelliklerince değerlendirilmesi gerekmektedir.

Fakat kent içinde bulunan tarihi çevrelerin alan ölçeğinde nasıl iyileştirilmesi ve kentle bütünleştirilmesi konusuna genel bir şablon çizmek mümkündür. Çizilen bu genel yaklaşım haritası ile her alan kendi özelliklerince değerlendirilip, en uygun uygulama ile bugün kentte yaşayan aktif mekânlara yeniden dönüştürülebilmektedir.

Tez kapsamında, tarihi alanlar ile ilgili yapılan kentsel dönüşüm uygulamalarının, kentsel tarihi çevreler ile ilgili yapılan sınıflandırmaların incelenmesi ile kentteki tarihi alanların nasıl iyileştirileceği ve kente nasıl entegre edilip kentin bir parçası olarak çalışabileceği konusu fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik parametreler doğrultusunda çözümlenmeye çalışılmıştır. Çıkarılan sonuçların, tarihi çevreler ile ilgili yapılacak olan

uygulamaların planlama ve tasarım süreçlerinde faydalanılabilecek bir kaynak olabilmesi amaçlanmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Tarihsel Süreçte Kent ve Tarihi Alanlar

İnsanoğlunun en büyük başarısı olarak adlandırılan kentler, bugün en gelişmiş dönemini yaşıyor olsa da bu gelişmeyle beraber gittikçe karmaşıklaşan yapısı ile günümüzde üzerine düşünülmesi ve tartışılması gereken konuların başında gelmektedir. Çünkü her şey kentte gelişmekte, kentte yaşanmakta ve kentte iz bırakmaktadır. Kısacası hayatımız olan ve medeniyet noktası olan kentlerimizin nasıl gelişmesi gerektiği ve bu gelişmede kentlerin ve medeniyetin simgesi olan tarihi alanların nasıl korunup canlı tutulması gerektiği bugünün kentlerinin en önemli tartışma konusudur. Bu konuya çözüm getirebilmek için öncelikle kentin ne olduğundan başlayarak, bugünün tarihi alanlarını barındıran kentlerin tarihte nasıl geliştikleri ve kent kimliği konularının incelenmesi konuya temelden bir giriş oluşturacaktır.

2.1.1 Kent tanımı

Kent kavramı günümüzde belli bir nüfusa ve olanaklara sahip olan büyük ve kalıcı yerleşimler olarak tabir edilse de kent, çok yönlü bir olgu olup tek bir tanım ile açıklanması oldukça güçtür. Günümüzde kentler birbirine benzemeye başlamış olsa da, her kentin eşsiz, tek (unique) olduğu ve her kentin taşıdığı kimliğin, barındırdığı sosyal yapının, bulunduğu coğrafi çevrenin, mimari dokunun, işlevin, kuruluş nedenlerinin, bağlamının farklı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Sackler 2008). İlk kentlerden itibaren kentler incelendiğinde, tüm bu farklılıklara ve çağlar arası değişimlere rağmen kentin, bir sistemler bütünü olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu doğrultuda kenti farklı açılardan tanımlayarak anlamak daha sağlıklı bir yaklaşımdır.

Schwab'a (1992) göre farklı disiplinlere ve farklı bakış açılara göre yapılmış kent tanımları aşağıda sunulmuştur.

Kent, bir mekândır.	Coğrafik sistemde
Kentler tarihleri olan ve medeniyetlerin toplandığı yerlerdir.	Tarihsel sistemde
Kent, belli bir yaşam ortamında başka canlı türleri ile birlikte yaşanan alanıdır.	Ekolojik sistemde
Kentin belli bir formu ve geometrik ilişkisi vardır.	Fiziksel sistemde
Kent, insanların toplandığı ve nüfus kavramının oluştuğu yerdir.	Demografik sistemde
Kent, farklı kültürlerden, etnik gruplardan her tür insanın toplanma ve birlikte yaşama alanıdır.	Sosyal sistemde
Kent demek üretim, yatırım ve ticaret ilişkileri demektir.	Ekonomik sistemde
Kent, idari, organize ve kontrollü bir yapıdır.	Politik sistemde
Kent, mobil ve dinamiktir. İnsanların bir noktadan diğerine kesintisiz ulaştığı bir sistemdir.	Ulaşım yönünden
Kent, duygu ve algıdır. Estetik, sanat, anlamsallık, mutluluk tüm bu duygu ve algısal kavramların toplandığı ya da oluştuğu yerdir.	Sanatsal ve anlamsal sistem yönünden
Kent, bilimin ve sanatın geliştiği yerdir.	Teknoloji ve ilerleme yönünden

Kent, tek bir tanımı olmayan, çağlardan beri gelişip değişen karmaşık formlu insan yerleşkesidir ve sosyal olarak heterojen bireylerin geniş, yoğun ve kalıcı yerleşimleridir.

Hartshorn'a (1992) göre kent 'insanların, toplumun istihdam ve yaşam tarzlarına göre kümelenmesidir, yüksek derecede arazi kullanımı, çok çeşitli sosyal, ekonomik ve politik kurumlarla uzmanlaşan, kentsel yararlılıkların ve kaynakların kullanımını düzenleyen çok karmaşık bir mekanizmadır'.

Tüm bu farklı noktalardan gelen tanımlar ışığında, kent yalnızca fiziksel bir olgu olmayıp, belirli bir fiziksel çevre içerisinde bilimin, sanatın, estetiğin, beşeri ilişkilerin kısacası medeniyetin geliştiği yerleşim birimidir. Ayrıca kent, heterojen yapıda belirli bir nüfusa sahip, belli fiziksel sınırlar içerisinde bulunan, ulaşım, barınma, ticaret, ekonomi, eğitim, sağlık, ekoloji, yönetim, kültür, sanat, tarih ve çeşitli pek çok işlev ve servisin sistemli bir şekilde bir araya geldiği kalıcı yerleşim alanlarıdır.

Fakat bir yerleşimin kent kabul edilebilmesi için ilk akla gelen nüfus yoğunluğu ve yerleşkenin ölçeği yeterli değildir. Yerleşkenin barındırdığı imkânlar ve servisler bir yerleşkenin kent olma yolundaki en büyük taşlarıdır. Yine de, kentin kasaba ya da daha küçük yerleşimler ile arasındaki temel fark yalnızca fiziksel yapı ve servislerden ziyade sosyal ve ekonomik yapısıdır (Sackler 2008). Kentler ekonomik yapının merkezi olan, ilk kentlerden itibaren de ticaretin ve iktisadi gelişimlerin merkezi olmuş alanlardır. Sosyal yapı ise köy ve kasaba gibi küçük yerleşimlerden farklı olarak her tür grup bireyin yaşadığı ve genel olarak eğitim seviyesinin daha üst olduğu büyük yerleşimlerdir. Kentlerin taşıdığı tüm unsurlar ile ilişkileri incelendiğinde en sıkı ilişkinin sosyal yapı ile olduğu görülmektedir. Çünkü şehir demek medeniyet, uygarlık demektir ve bu medeniyetin mimarları ve kullanıcıları daha çok kent insanlarıdır.

Kent ile medeniyet kavramının ilişkisinin en güçlü kanıtı farklı dillerde bile aynı kelime kökünden türemiş ve birbirinden ayrılmayan iki kavrama dönüşmüş olmalarıdır. Latince

'deki *'civitas'* sözcüğünden türeyen İngilizce' de medeniyet anlamına gelen *'civilization'* ile aynı kökten türeyen *'city'* yani şehir sözcüğü bu kanıtlardan yalnızca biridir. Arapça 'da da şehir anlamına gelen *'medine'* sözcüğünden türemiş olan ve Türkçe 'de de sıklıkla kullandığımız 'medeniyet' kelimesi ile İngilizce 'deki *'polite'* yani *'kibar'* sözcüğü Yunanca 'da kent karşılığı olan 'polis' teriminden türetilmiştir. Kısacası, kent sözcüğü de belli bir olgunluğu, kalkınmayı, medenileşmeyi ve gelişimi yansıtmaktadır (Kaya 2007).

Kentlerin çok yönlü oluşu ve bir sistemler bütünü olmasından dolayı şehir, "erişilen teknik düzeyde en üst noktadadır, düşünce okulları (felsefe) yeşermiş sanat zenginleşmiş ve insan ruhu olgunluğun zirvesine erişmiştir" (Aydemir 2004). Kent tanımı farklı dallara göre çok çeşitli olsa da, bütün olarak baktığımızda, "kent insanlığın eriştiği en yüksek başarıdır" (Wirth 2002).

2.1.2 Kentlerin oluşum ve gelişim süreçleri

İnsanoğlunun ihtiyaçları ve fitri yapısı incelendiğinde gruplar halinde yaşamının ilk insandan itibaren süre gelen bir süreç olduğu görülmektedir. İster göçebe ister yerleşik düzende olsun tarihte insanoğlu hep gruplar halinde yaşamıştır. Tarihi kayıtlara göre Paleolitik dönemde (M.Ö. 500.000-10.000) gruplar halinde göçebe olarak yaşayan insanoğlu, Mezolitik dönemde (M.Ö. 10.000-8.000) yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Yerleşik düzen ve oluşan kalıcı yerleşkeler kentlerin çekirdeğini oluşturmaktadır. Kentlerden önce oluşturulan kalıcı ve yerleşik konutlar ile periyodik olarak insanların toplandığı bugünün terminolojisiyle meydan, pazar gibi alanların gelişip büyümesiyle bu orijinden kentler ortaya çıkmıştır.

Yerleşik düzenle beraber kurulan bu yerleşimler ticaretin gelişmesi ve nüfus artışı ile büyümeye başlamıştır. Özellikle ticaret rotaları bir süre sonra ticari merkezlere dönüşerek kentin bir önceki adımı olarakta tabir edilen 'overgrown villages' yani fazla

gelişmiş köyler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu stratejik köyler pazar zamanları tüccarlar ile beraber yaklaşık 5.000 kişiyi bulan nüfusuyla ilk kentin çekirdeği konumundadır. Bu köyler normal bir tarımsal köyden on kat daha büyük olup daha kompleks bir sosyal yapıya sahiptir (Sackler 2008).

Tarihteki ilk kentlere baktığımızda farklılıkları olsa da hepsinin ortak özelliği köyden büyük çekirdek yerleşkeler olmalarıdır. İlk dönemlerde 1.000 kişi bir yerleşimin kent olabilmesi için yeterli iken, antik çağlarda ortalama kent nüfusu 2.000 ila 11.000 kişi arasında değişmektedir. Kenti diğer küçük yerleşkelerden ayıran tek özellik nüfus olmamakla beraber yönetim ve idari yapıya sahip olma kent için en belirleyici özelliklerdendir (Sackler 2008). Antik kentlerde günümüz kentleri ile temel yapıda benzerlik göstererek belirli fiziksel sınırları olan, pek çok işlev ve servisi barındıran, ticaret ve ekonomik gelişimin merkezi olan ve sosyal yapı olarak genelde tüccar, din adamı, zanaatkâr ya da devlet memurlarından oluşan bir yapıdadır (Mumford 1961). Yapılan başka bir listeye göre ise dönemin yerleşkesinin kent olabilmesi için on unsuru içermesi gerekmektedir. Bunlar; kalıcı bir yerleşim alanı, tarım dışında iş sahaları, vergi, anıtsal kamu binaları, yönetici sınıf, yazı kullanımı, ticaret, estetik algısı ve aritmetik, matematik, astronomi gibi bilim dallarıyla uğraştır.

Kentlerin oluşumu denilince ilk akla gelen diğer bir unsurda tarımdır. Tarım devrimi ile beraber yerleşik hayata geçildiği görüşü yaygın olsa da birçok kaynakta tarımın yerleşik hayattan öncede olduğu bilgisi mevcuttur. Bu yüzden tarım, yerleşik düzene geçmede ve kent oluşumunda tek başına bir unsur olmasa da önemli bir etkidir. Çünkü yerleşik düzen ile beraber tarımın gelişmesi, tarım devrimi ile kentsel devrimin aslında birbiriyle iç içe olduğunu ve ikisinin de ötekini hem sebebi hem de bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Tarihte ilk kurulan Mezopotamya'daki kentlerden günümüz metropollerine kadarki oluşum ve gelişim süreçleri farklı dönem ve etnik gruplara göre on kısımda incelenebilir. Çünkü kentler yalnızca buldukları çağa göre değil, aynı zamanda dini,

etnik, kültürel, iklimsel unsurlara göre de farklı şekillerde oluşup, gelişebilmektedir. Aynı kent olgusu gibi farklı özelliklerde gelişmiş olan ve farklı özellikler taşıyan tarihi alanları doğru okuyabilmek için tarihten bugüne kentlerin gelişim süreçlerini incelemek önemli ilk adımlardandır.

Mezopotamya kentleri: Tarihte kurulan ilk kentler M.Ö. 2000’li yıllarda Mezopotamya’da Fırat ve Dicle nehirleri civarında görülmüştür. Ur, Babil ve Pers polis bu ilk kentlerden bazılarıdır. Mezopotamya’daki bu ilk kentler, parça parça tasarlanmış, güvenlik ve savunma amacıyla surlarla çevrili içe kapalı yapılardır. Çeşitli sosyal sınıfların olduğu, kerpiç malzemenin kullanıldığı avlulu ve bahçeli tasarımlar sıkça mevcuttur. Tarihte ilk bahçeler Mezopotamya’da görülmüş, bu bahçeler genelde geometrik planlı olup sınırları duvarlar ile belirlenmiştir. Pazar alanları ise önemli açık alanların başında gelmektedir. Zigurat tipi tapınak mimarisine rastladığımız bu dönem kentlerinde anıtsal yapılar mevcuttur.

Mısır kentleri: M.Ö. 2670 yılına ait en bilinen Mısır kenti olan El-Kahun, kent planı olarak 90 derecelik açılarla oluşturulan ilk ızgara plan sisteminin örneğidir. Ayrıca birçok Mısır kentinde tasarımlar Nil Nehri referans alınarak yapılmış olup, şehir planları Mezopotamya’nın parça parça gelişen yapısının aksine tek elden planlı bir şekilde gelişmiştir. Bitişik nizam yapılar, sokaklar ve Piramit gibi anıtsal yapılar Mısır kentlerinin özellikleri arasında sayılmaktadır. Sosyal yapı olarak, tarım nüfusu önemli bir bölümü teşkil ederken, sosyal sınıflar da mevcuttur.

Yunan kentleri: Yunan kentleri ızgara plan sistemi ile tasarlanmış, ortalama 10.000 kişilik nüfusu barındıran şehirlerdir. Yunan kentlerinin önceki dönem şehirlerinden en büyük özelliği günümüzdeki mahalle kavramına yakın olarak şehri bölgelere ayırmış (zoning) olmasıdır. Bu uygulama ile şehirlerinde dini merkez, konut bölgesi, ticaretin olduğu ‘agora’ gibi çeşitli bölgeler mevcuttur. Yunan kentlerinin diğer bir ayırıcı özelliği ise, topografyayı uygun şekilde kullanmaları ve topografya ile uyumlu ondan faydalanan tasarımlar yapmış olmalarıdır. Amfi tiyatrolar bunun en temel

örneklerindedir. Ayrıca şehir devleti olarak işleyen bu kentler kent duvarları (sur) ile çevrilidir. Sosyal yapı olarak demokratik sistemin olduğu bu kentler, teknoloji, sanat ve felsefede ilerlemenin kaydedildiği önemli medeniyet noktalarındandır.

Roma kentleri: Roma şehirleri ilk bakışta Yunan kentleriyle benzerlik gösterse de detayda çok farklılıkları olan kentlerdir. Izgara plan sistemine sahip bu kentlerde kuzey-güney ve doğu-batı yönlerinde iki ana aks kentin temel taşlarındandır. Ayrıca Yunan kentlerinden farklı olarak dini merkez ile pazar alanı 'forum' adı verilen aynı bölgededir. Roma'da kentler parça parça gelişse de düzenli bir gelişim görülmektedir. Eklenen her yeni mahalle ile çok mahalleli kent ortaya çıkmaktadır. Roma şehirlerinde görülen en önemli özellik ise şüphesiz, belediyeçilik anlayışıdır. Tarihte ilk kez belediyeçilik Roma kentlerinde oluşmuştur. Askeriye ve savunma ise Roma kentlerinin planlarını en çok etkileyen unsurlardır. Bu dönem kentleri surlar ile çevrili olup, kentin içindeki keskin ve sert geometrik plan otoritenin ve yönetimin bir simgesidir. Sosyal yapı olarak ise, son derece heterojen ve sınıf farklılıklarını barındıran kentlerdir.

Ortaçağ Avrupa kentleri: M.S. 700 ila 1300 yıllarını kapsayan yüzyıllarda Avrupa kentlerinin başlıca elemanları; kent surları, sokaklar, pazar alanları, kilise, idari yapılar ve konutlardır. Ortaçağ Avrupa kentlerinde kilise ve onun etrafında gelişen meydan kentin ana noktası durumundadır. Her kilise kendi meydanıyla beraber tasarlanmaktadır. Şehir planı olarak belirli bir bölgesinde ana akslar olsa da özellikle konut alanları daha organik formlarda gelişim göstermektedir.

Rönesans dönemi Avrupa kentleri: 1300-1500 yılları arasındaki dönemi kapsayan bu periyotta, kent gelişimi ve kent tasarımıdaki ana ekoller düzen ve antik çağ (*antiquity*)dır. Ortaçağ döneminden farklı olarak artık kiliseler kentin merkez noktası konumunda değildir. Yapılar daha insan ölçeğinde tasarlanmaktadır. Bu dönemin kentsel tasarım anlayışı, mevcutta bulunan ortaçağdan kalma dokuyu koruyup, yenilerini eklemek üzerinedir. Açık mekânlar ve meydanlar önem kazanan unsurlardandır. Fakat bu dönemde geometrik formlar ve iki boyutlu açıklıklar kısacası

ideal, kusursuz cepheler ön planda olduğundan işlev ile form uyumu pek görülmemektedir. Fakat dönemin en önemli ürünü olarak, ortaya atılan ideal kent fikirleri ve uygulanan tek ideal kent planı olan Palma Nouva önemli eserlerindedir.

İslam kentleri: M.S. 700 ila 1700 yılları arasındaki İslam kentlerini incelediğimizde coğrafi ve iklimsel olarak farklılıklar olsa da temel planlama felsefesinin benzer olduğu görülmektedir. İslam kentlerinde, şehir planı Avrupa'nın aksine cetvelle çizilmeyen ve topografya ile daha uyumlu olan organik plan sistemindedir. İlk bakışta bu organik yapılaşma düzensizlik gibi görülse de organik formdaki bu kentlerin rastgele tasarlandığı düşüncesi yanlıştır. Bu kentlerde hem topografyaya ve doğal çevreye uyumlu formlar elde edebilmek hem de kullanıma yönelik daha esnek planlar ve formlar oluşturabilmek için sert geometri yerine organik planlar tercih edilmiştir. Yapılar genelde insan ölçeğinde olmakla beraber, yapıların malzemeleri yapının işlevine göre değişmektedir. Örneğin, daha kalıcı olması beklenen kamusal yapılar daha dayanıklı olan taş gibi malzemelerden inşa edilirken, her an değişime ve yenilemeye açık olması istenen konutlar daha hafif bir malzeme olan ahşaptan veya kerpiçten yapılmaktadır. Mimari yönden ise kubbe, kemer, tonoz gibi yumuşak formlu strüktürler kullanılırken, konutlarda çeşitli çıkmalar ve cumbalar ile sokak dokusu iki boyutlu cephe görüntüsünden sıyrılmaktadır. İslam şehirlerinde cami ve toplanma alanı olarak işlev gösteren avlusu kentin ya da her mahallenin merkezi konumundadır. Konutlar, dükkânlar, okullar bu merkezin etrafında şekillenmektedir. Ayrıca Osmanlı şehirlerinde kent belirli standartlar çerçevesinde kullanıcının ihtiyacına, mahalle sakinlerinin ortak katılımına göre istek ve itirazlarına göre tasarlanmakta olup bu model bugün birçok Batı ülkesinde yeniden uygulanmaya koyulmuş Katılımcı Planlama kavramının temelidir (Cansever 2010). Diğer kentlerden önemli bir farkı da, neredeyse her konutun kendi avlusu ya da bahçesi ile beraber tasarlanmasıdır. Bu yüzden daha ileri dönemlerde ortaya çıkan park alanları İslam kentlerinde fazla görülmemektedir.

18. yüzyıl kentleri: 18. yüzyılın Avrupa ve Amerika kentleri üzerindeki etkisi diğer dönemlere göre çeşitli farklılıklar içermektedir. Bu dönemde kentlerde topografyaya uygunluk artmakta ve önceki dönemlerdeki küçük ölçekli bahçeler yerine kamusal açık

alanlar tasarlanmakta ve kent parklarının ilk adımları atılmaktadır. Dönemin en göze çarpan özelliği ise, şehir planlarındaki yeni uygulamalardır. Izgara plan sistemini, kazayağı formunu (goose foot pattern) ve diyagonal çizgilerin birlikte kullanılmasıyla yeni bir kent planı geliştirilmiştir. Bu tarz form, Amerika, Washington ve Paris'te uygulanmıştır. Bu plan sisteminde peynir dilimi şeklinde adalar ortaya çıkmakta, üç formun çakıştığı yerler meydan olarak tasarlanmaktadır.

19. yüzyıl kentleri: 19.yüzyılın en önemli kavramlarından biri şüphesiz kent parklarıdır. Amerika'da ve Avrupa'da oluşmaya başlayan kent parkları büyük ölçekli, önceleri yalnızca aristokratların kullanımı için olan daha sonralarında ise her tür sosyal gruba açılan kamusal mekânlardır. Bu dönemin diğer bir özelliği ise romantizm akımıdır. Bu akım daha çok bahçe tasarımlarında ön plana çıkmış olsa da Haussmann ekolüne tepki olarak Viyana'da sonrasında ise Londra'da romantik akımlı kentsel projeler üretilmiştir. Ayrıca, şehir planının temelini oluşturan 'zoning' yani kenti bölgelere ayırma günümüzdeki hale en yakın halini bu dönemde almıştır. Master planı yapılırken kentler bölgelere ayrılmıştır.

20. yüzyıl kentleri/Modernizm: 20.yüzyıl kentlerinde göze çarpan en büyük gelişim ve değişim şüphesiz kentlerdeki motorlu taşıt kullanımı ve bu motorlu taşıtlar için geliştirilen yeni kent planları ve kentsel tasarım projeleridir. Ulaşımında motorlu taşıtların şehir içinde aktif bir şekilde kullanılmaya başlanması ile kentlerde bu araçlara uygun yol ihtiyacı dönemin en önemli konusudur. Özellikle yüzyılın ortalarına doğru bu araçlar için yapılan büyük bulvarlar ve caddeler tüm dünyada kentlerin tasarımlarının ve hatta mevcut tarihi dokularının değişmesine sebep olmuştur. Modernizm'in de etkisiyle tarihsel değerlere verilen önemin azalması yepyeni tarzda yapılar ve planlar oluşturulmasına neden olmuştur. Bu akım sert, tek düze ve ruhsuz bir algı oluşturduğundan ömrü kısa sürmüştür. Fakat ömrü kısa sürse de kentlerde bıraktığı etki tüm bir yüzyıla yayılmıştır. Ayrıca bu dönemde, şehri bölgelere ayırma konusunda, bölgeler arası yumuşak geçişler yerine keskin çizgilerle alanların birbirinden ayrılması ABD'deki birçok kentte olduğu gibi kent merkezinin belli saatlerden sonra boş ve güvenli yaşamayan mekânlara dönüşmesine sebep olmuştur.

Post modern kentler; Modernizm akımının kısa sürmesiyle arkasından gelen bu düşüncede, modernizmin düştüğü hatalardan sıyrılıp hem yapılarda hem de şehir planlamasında geçmiş tecrübelerden de faydalanılan ve hem işleve hem de estetik algıya hitap eden tasarımlar geliştirmek genel düşüncedir. Modernizm döneminde yukarıda bahsedilen ABD şehirlerinde 'zoning'in yani kenti fonksiyonel olarak bölgelere ayırma durumunun çok keskin olarak yapılmış olması şehir bütünlüğünün bozulması ve şehrin bir bütünden ziyade parça parça çalışması anlamı taşımaktadır. Fakat ideal olan ve şuan da da geçerli olan görüşe göre tüm şehrin bir bütün olarak çalışması ve mekânların her zaman canlı tutulacağı fiziksel, sosyal ve işlevsel tasarımların yapılması temel amaçtır. Modernizm sonrası kentler bu ilkeyle daha yaşanabilir kentler olmaya başlarken yapılarda ise estetik değerler taşıyan, biçim ve işlevin uyumlu çalıştığı tarihsel referansları da barındıran tasarımlar amaçlamıştır.

Günümüz kentlerinde de artık, hem işlev ve hizmet yönünden hem de estetik ve görsellik yönünden daha nitelikli yapıların yapılması amaçlanmaktadır. Kentlerde ise, katılımcı planlama ve tasarım anlayışıyla kullanıcıların istek ve itirazları da değerlendirilerek kentlerde plan ve tasarım yapılmaya başlanmıştır. Her ülkede olmasa da giderek yayılan bu ekol her geçen gün etkin ve doğru bir yaklaşım olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yine önemli gelişmelerden biri de, tarihi değerlerin önemine dair bilincin günden güne artması olup, var olan tarihi zenginliğin kente olan ilişkisi, korunması ve canlı tutulmasına dair çeşitli çabalar ve projeler geliştirilmeye başlanmasıdır.

2.1.3 Kent kimliği

Kimlik, ister birey için ister bir kent için olsun anlam itibariyle tanımladığı varlığı diğerlerinden ayıran ya da diğerleri ile benzeştiren ve o varlığın öne çıkan en belirgin özellikleri demektir. Bir insanın, bir mekânın ya da bir şehrin en baskın özellikleri onun kimliği anlamına gelmektedir.

Kentler ve mimari ürünler açısından kimlik ve kentsel imge olgusu, öncelikle görsel boyutuyla ön plana çıkan, doğal, coğrafi, kültürel ve sosyal yaşam normlarını da kapsayan çok geniş bir tanımlı içermektedir. Kentsel kimlik ve buna dair kentsel imgeler kent mekânı içerisinde uzun bir süreçte ve bazen çok farklı bileşenlerden oluşmaktadır (Ulu ve Karakoç 2004).

Kent kimliği, başta kentin bulunduğu coğrafyaya, barındırdığı mimari dokuya, tarihsel zenginliğe, barındırdığı sosyal yapıya, kültürüne ya da sunduğu aktivite ve işlevlere göre çok farklı açılardan belirlenebilmektedir. Bir kentin kimliğinde bu sayılan unsurların bazen tümü bazen de içlerinden daha öne çıkan birkaçı kent kimliğini oluşturmaktadır. Örneğin Marmara Bölgesi'nde bulunan İzmit kenti bulunduğu coğrafya, mimari doku, sosyal yapı gibi etkenlerden ziyade barındırdığı fonksiyonların öne çıkmasıyla bu fonksiyonlar ile etiketlenmiştir. Barındırdığı fabrika sayısı ve sanayi bölgesi bakımından diğer kentlere olan üstünlüğü İzmit'in bir 'sanayi kenti' kimliği ile şekillenmesine sebep olmuştur. Farklı bir örnek ise Ankara'dır. Ankara'da bulunduğu fiziksel konumdan ziyade barındırdığı sosyal çevre ve idari fonksiyonlar ile tanımlanmıştır. Bu yüzden Ankara için 'memur şehri' ya da 'cumhuriyet şehri', 'siyaset merkezi' gibi kimlik tanımları yapılmıştır. Bu özelliklerin öne çıkmasından dolayı var olan tarihi zenginlikleri, coğrafi konumu gibi unsurlar kent kimliğinde daha geri planda kalmıştır.

Kent kimliği genel anlamda yukarıda sayılan unsurlar ile şekillense de aslında her bireyin algısına göre değişebilmektedir. Çünkü her insanın bakış açısı, dikkatini çeken unsurlar, ilgi alanları, hatta o kentte yaşadığı duygusal ve sosyal deneyimler bireyin kente ya da mekâna olan algısını değiştirebilmektedir. Çünkü kentlerin yalnızca fiziksel oluşumlar olmaması gibi algı da sadece fiziksel değildir. O yüzden esasta her kentin her bir birey için sayısız kimliği olabilmektedir. Fakat yine de kentin ana kimliği her bireyde ya da çoğunluk için ortak olan ve baskın olan özellikleri ile belirlenir. Bu baskın ve ortak olan ana kimliğin (üst kimlikte denebilir) sonrasında bireye ve gruplara göre daha değişken ve çeşitli olan alt kimlikler gelmektedir. Örneğin Kudüs'ün üç farklı din içinde kutsal kabul edilmesi kente bir 'kutsal şehir' kimliği kazandırırken, bireylerin

şehre olan bakış açılarına, ilgi alanlarına ve kişisel deneyimlerine göre bu üst kimliğe sayısız alt kimlik eklenebilmektedir. Tıpkı Kudüs gibi genel olarak insanların görüş birliğinde olduğu başka bir şehirde New York'tur. New York denince ilk akla gelen kimlik 'gökdelenler kenti' dir. Bunun yanına pek çok kimlik özelliği sıralansa da en öne çıkan özellik sahip olduğu yüksek mimari yapılarıdır.

Kent kimliğinden şehri oluşturan mekânlara indiğimizde ise, mekânsal kimlik kavramıyla karşılaşmaktayız. Mekânsal kimlik kavramı da kent kimliği kavramının belirlenmesindeki aynı unsurları içermekle beraber daha küçük olan bir bölgeyi, alanı ya da yapıyı kastetmektedir. Mekânsal kimlikte kent kimliği gibi daha belirgin ve herkesçe kabul görülmüş olan üst (ana) kimlik ile daha çeşitli ve değişken olabilen alt kimliklerden oluşabilmektedir.

Relph (1976)'e göre "Mekânsal kimliği oluşturan başlıca özellikler; mekânı oluşturan fiziksel yapı, barındırdığı aktiviteler ve kullanıcıların oluşturduğu anlamlardır". Bu üç temel mekân özelliği, mekânsal kimliğin oluşumunda tek başlarına rol oynayabilecekleri gibi üçünün de birlikte sağladıkları etki ile de mekânsal kimlik oluşabilmektedir.

Kimlik yönünden tarihi alanlar incelendiğinde, hem kente kazandırdıkları ana kimlik hem de mekânsal ölçekte taşıdığı sayısız alt kimlik karşımıza çıkmaktadır. Tarihi alanlar kimlik yönünden baskın ve belirleyici değere sahip alanlar olduğundan çoğunlukla, kentte bulunan bir tarihi alan kente mal olmakta ve kentin ana kimliklerinden biri haline gelmektedir. Diğer bir deyişle tarihi alanlar buldukları kent kimliğini doğrudan etkileyen ve belirleyen en baskın unsurlardır. Fakat bu durum kentte bulunan tarihi alanların ve tarihi değerlerin sürdürülebildiği durumlarda gerçekleşmektedir. Tarihi alanın kimliğini ve varlığını sürdürebildiğinde kent kimliğine de katkı da bulunabilmektedir. Tarihi alanların korunamadığı ve günümüzde sürdürülemediği durumlarda ise kent kimliğine katkıları bir yana alt ölçekte mekânsal kimlikleri dahi okunamamaktadır. Tarihi alanın fiziksel özelliklerinin, barındırdığı aktivite ve işlevlerin

korunamadığı ya da alanın karakterine uygun şekilde yeniden düzenlenemediği durumlar da bu tarihi alanlar sahip oldukları kimlikleri kaybetmekledirler.

Kimliksiz dolayısıyla da niteliksiz mekânlar ve kentler bugün en sık karşılaşılan sorunlardan biri olup, giderek birbirine benzeyen kentler ve mekânlar durumuna en etkin çözümlerden biri olan mevcut tarihi alanların sürdürülebilmesi bugünün kentleri ve mekânları için hayati önem taşımaktadır.

2.2 Tarihsel Süreçte Tarihi Alan ve Restorasyon Yaklaşımları

Bugünün şehirlerinde sıklıkla ve artan bir ilgi ile gündeme gelen tarihi alanların ve anıtların korunması, yenilenmesi, restore edilmesi gibi kavramlar güncel kelimeler ile son yüzyılda oluşan yeni bir konu gibi ifade edilse de aslında kentlerdeki tarihsel yapıların ve bölge ölçeğinde tarihi değer barındıran alanların koruma, iyileştirme ve restorasyon çalışmaları kent tarihi kadar eskilere dayanmaktadır.

Her dönemin ve her medeniyetin oluşturduğu eserler kendinden sonra gelen çağlar ve medeniyetler için tarihsel değere sahiptir. Tarihte, bırakılan bu eserler kimi zaman korunup aktararak medeniyetlerin gelişimine katkı sunan eserler olurken kimi zamanda bilinçli ya da bilinçsizce yok edilmiş tarihi miraslar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle insanların geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki ilişkiyi görmeleri ve geleceği bu ilişki çerçevesinde yapılandırma eğiliminde olmaları tarihten bugüne bu akımın var olmasına sebep olmuştur. Bu koruma ve yenileme yaklaşımı (Conservation Movement) kimi dönem ve medeniyetlerde bilinçli bir şekilde uygulanırken kimi çağlarda ise ihtiyaçlardan kaynaklı daha bilinçsiz koruma altında yapılan onarım, düzenleme ve işlev değişikliği gibi uygulamalardan oluşmaktadır.

2.2.1. Antik dönemde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları (M.Ö.3000-M.S.476)

Dünya tarihinde iki ana bölümde incelenen çağlar, taş devri, bakır devri gibi dönemleri içine alan '*tarih öncesi çağlar*' ve yazının etkin kullanımı ile M.Ö.3000'lerde başlayan ve günümüze kadar devam eden tüm dönemleri kapsayan '*tarih çağları*' bölümünden oluşmaktadır. M.Ö.3000'lerde başladığı kabul edilen ve M.S.476 yılına kadar süren tarih çağlarının ilki olan '*ilkçağ*' ya da diğer adıyla '*antik dönem*' Mezopotamya, Mısır, Yunan, Roma gibi önemli uygarlıkları da içine alan önemli çağlardan biridir. Benzerlikleri olduğu kadar farklılıkları da olan antik dönem medeniyetleri koruma konusunda da farklı bakış açılarına ve farklı bilinç düzeylerine sahiptirler.

İlk kentlerin oluştuğu ve dolayısıyla ilk medeniyetlerin kurulduğu Mezopotamya'da, oluşturulan eserlerin gelecek nesillere aktarılması bilinci olduğundan Mezopotamya kentlerinde koruma ve onarma yani sonraki devirlere ulaştırmak amaçlanmaktadır. Babil şehrinde bu konularda çeşitli uygulamaların olduğunu dönemin kitabelerinden öğrenilmektedir. Hükümdarların tahta çıktıklarında yaptıkları uygulamalardan biri olan şehri hem yapı hem de bölge ölçeğinde elden geçirerek daha iyi hale getirmek, Mezopotamya uygarlıklarındaki koruma ve geleceğe aktarma bilincinin var olduğunun diğer bir örneğidir. Diğer bir deyişle, Mezopotamya'daki uygarlıklarda temel olarak yapıları ve şehri güzelleştirmek ve bu eserleri gelecek nesillere aktarmak amacıyla yenileme faaliyetleri yapılmaktaydı. Şehirlerinde ise tarihin ilk kentleri olmalarına rağmen bugün bile örnek alınacak bir uygulama ile eski dokunun olduğu bölge korunarak yeni yapıların ve yeni oluşturulan mahallelerin kentin dışlarına doğru gelişmesi ön görülmekteydi.

Tarihin en önemli uygarlıklarından olan Mısır'da ise Mezopotamya'daki gibi bilinçli bir koruma, yenileme faaliyeti olduğunu söylemek güçtür. Genel felsefelerinde yapıları ve buradaki hayatı geçici gördüklerinden bilinçli bir koruma durumu gözlenmemektedir.

Yalnızca dini yapılarda yenileme ve onarım gibi faaliyetler yapılmış, genel olarakta yapılarda ve dini öneme sahip alanlarda aynı işlevin korunmasına önem verilmiştir.

Antik çağın en gelişmiş medeniyeti olan Yunan döneminde, organize kent kurgusu olan, planlı şehirler görülmektedir. Yunan kentlerinin kurulduğu yerlerde kendilerinden önceki dönem de iz bırakmış fazla eser olmadığından önceki dönemlere ait koruma pek gözlenmemektedir. Fakat kendi yaptıkları yapıların ve mahallelerin bakımlarının, onarımlarının yapıldığı bilgisi olduğundan ve birçok antik Yunan kentinin günümüze ulaşmış olmasından bu dönemde bilinçli olmasa da hem anıtsal ölçekte hem de şehir ölçeğinde kent dokusunun korunması için çalışmalar yapıldığını bilinmektedir. Özellikle plan şemasını sabit tutarak gerekli yenileme ve değişimleri yapma metodu ile hem yapılarda hem de şehir planında koruma sağlanmıştır. Bu sebeple antik Yunan kent dokuları fazla değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Yukarıda bahsedilen üç uygarlığın aksine Roma kentlerinde maalesef koruma, onarma ya da restore etmek gibi fiillerden söz etmek oldukça güçtür. Roma şehirlerinde kendilerinden önceki dönemlere ve medeniyetlere ait eserleri koruma ya da yenileyip kullanma durumu bulunmamaktadır. Roma kentlerindeki temel felsefe, yıkıp sıfırdan inşa etmek üzerine kurulu olduğundan, ister önceki çağlardan ve kültürlerden kalmış olsun ister kendi yaptıkları yapılar ve mahalleler olsun eskiyen yapı ve semtleri restore etmek yerine yıkarak yenilerini inşa etme yöntemiyle şehir yenilenmekteydi. Bu yöntemle kent ölçeğinde pek çok müdahaleler yapılmakta, değişmesi istenen veya eskiyen semtler sıfırdan inşa edilmekteydi.

Roma şehirlerinin yapılaşmada ki ikinci temel felsefesi ise yeni yapılan inşaatlarda genellikle yeni malzeme kullanımı yerine eski yapılardan çıkarılan eski malzemelerin kullanılmasıdır. Bu yaklaşım anıtsal olmayan yapılarda olumlu bir izlenim verirken, diğer yandan Roma kentlerinde yapılmış pek çok anıtsal yapının inşasında ve süslemesinde dünyanın farklı bölgelerindeki önemli yapılardan çıkarılan sütunlar, süslemeler, mermerler, mozaikler kullanılmıştır. Şehir ölçeğinde ise, yine şehri

güzelleştirmek amacı ile Mısır'dan taşınan obelisk (dikilitaş) gibi anıtların Roma kentlerine taşındığı bilinmektedir (Glendinning 2013).

Ancak, şehir ve yapı ölçeğinde koruma eylemi olmasa da Roma dönemi sanatsal koleksiyonculuğun başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerindeki kültür ve çağlardan güzel sanat eserleri bu dönemlerde Romalı koleksiyonculara taşınmıştır (Glendinning 2013).

Roma döneminde, koruma ve restore etme uygulamalarının görülmemesi, aksine yıkıp sıfırdan yenisini inşa yöntemi ve kendi yapılarının ihtişamı için başka mimari yapılardan söküp getirilen parçalar Roma kentlerini güzelleştirse de dünya mirasındaki pek çok dokunun bozulmasına sebep olmuştur.

2.2.2 Orta çağ döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

(M.S.476- M.S.1453)

Antik dönemde Doğu Roma ve Batı Roma olarak ikiye bölünen Roma İmparatorluğu'ndan M.S.476 yılında Batı Roma'nın çöküşü ile kapandığı kabul edilen antik çağ yerini bugün orta çağ olarak adlandırılmış döneme bırakmaktadır. Bu dönemde de koruma alanında önceki dönem ile benzerlikler ve farklılıklar görülmektedir.

Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle tarihte Bizans olarak anılan Doğu Roma İmparatorluğu'nda da önceki Roma dönemleri gibi yeni inşaatlarda eski malzeme kullanımı sıklıkla görülmektedir. Fakat bu dönem önceki Roma dönemine kıyasla çok daha korumacı bir tutum içerisindedir. Hristiyanlığa geçen dönemin Doğu Roma'sında özellikle dini yapıların korunması için çalışmalar mevcuttur. Yapılarda eskiyen parçaların yenisi ile değiştirilmesi suretiyle yapının devamlılığı sağlanmakta olup eski

yapıları koruyup uygun işlev ile kullanma faaliyetleri bulunmaktadır. Birçok yapı bu dönemlerde korunmuş ve kiliseye çevrilerek kullanımı devam ettirilmiştir.

Özellikle anıtsal ölçekli olan ve dini önemi olan yapı ve alanlar da çeşitli onarım ve yenileme faaliyetleri görülmektedir. Bizans'ın en önemli şehri olan Konstantinopolis'teki Ayasofya'nın çeşitli zamanlarda geçirdiği yangınlar, depremler ve yağmalardan sonra defalarca restore edildiği bilinmektedir. 558, 869, 989, 1344, 1346 yılı depremleri ve 859 yılı yangını sonrasında başlatılan yenileme çalışmalarında, yapının bütünlüğünü ve işlevini tekrar sağlamak için, yıkılan kubbe, duvar gibi kısımlar yeniden yapılmıştır.

Daha korumacı olan Bizans tutumuna rağmen, çeşitli savaşlar, istilalar ve düzensiz yerleşimlerden kaynaklı olarak bazı tarihi yapılar ve alanlar zarar görmüştür. Bazı tarihi anıtsal yapılara bitişik veya avluları içerisine yapılan konutlar ile savaş zamanlarında müstahkem mevki olarak kullanılmış olan bazı amfi tiyatrolar zarar görmüştür. Bizans döneminde Atina'da bulunan Partenon kiliseye çevrilerek bölgenin yeni hac merkezi olması amaçlanmış, böylece Atina'da yalnızca yapı ölçeğinde değil alan ölçeğinde de tarihi değere sahip alanın uygun işlev değişikliği ile kullanımı ve varlığının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Fakat 1204 yılındaki Latin İstilasası sebebiyle başta Ayasofya ve Partenon olmak üzere pek çok önemli anıtsal yapının ve tarihi değerler taşıyan semtlerin zarar gördüğü bilinmektedir (Glendinning 2013).

Anadolu'da ise Bizans'a paralel dönemlerde 11.yüzyıldan itibaren Selçuklular bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılındaki yıkılışının ardından 14.yüzyıl Anadolu'da '*beylikler dönemi*' olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Bu dönemin mimari anlayışı doğudan batıya hemen hemen tüm Anadolu'da benzer şekilde gelişmekte ve mimaride Selçuklu geleneği sürdürülmektedir.

Selçuklu dönemi ile kıyaslandığında beyliklerde ekonomik güç sınırlı olduğundan yapılar genellikle anıtsal olmayan daha küçük ölçekli yapılardır. Fakat kullanılan teknik ve bezemelerde Selçuklu mimarisi devam etmektedir (Özaslan 2013).

14.yüzyıl beylikler döneminde mevcut Selçuklu eserlerinin gerekli bakım ve onarımlarının yapılarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu eserlerde işlev değişikliği pek gözlenmezken, eserler çoğunlukla aynı işlevleri ile ihtiyaca hizmet etmişlerdir.

Aynı dönemde eskiyen ya da yıkılan yapıların malzemelerini kullanarak yeni yapı inşası da uygulanmaktadır. Beylikler dönemi inşaatlarda Antik Yunan ve Roma dönemi kalıntılarının yeni yapılarda malzeme olarak kullanıldığı bilgisi mevcuttur (Özaslan 2013).

Beylikler dönemi ile aynı dönemde kurulan Osmanlı Devleti'nin 1300'lerdeki döneminde koruma yaklaşımı özellikle anıtsal yapılarda ve sur içi denilen tarihi kent çekirdeklerinde gözlenmektedir. Bu anlayışla fethedilen yerlerdeki önemli yapılar korunmuş ve bu yapıların kullanımı aynı işlevle ya da işlev değişikliği ile sürdürülmüştür. İşlev değişikliği genellikle dini yapılarda, kilisenin camiye çevrilmesi olarak görülmektedir. Daha geniş ölçekte incelendiğinde ise, şehirlerde kurulacak olan yeni mahalleler eski kent dokusu içine ya da buralardaki doku bozularak değil kent çekirdeğinin etrafına kimi zamanda sur dışlarına yapılmıştır. Bu sayede dönemin kentlerinde sur içi de denilen ve kentin tarihi dokusunu da barındıran alanlar korunabilmiştir.

2.2.3 15.yüzyıl ve 16.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

1400 ve 1500'lü yıllar koruma ve yenileme konularında uygarlıklara göre çok farklı yaklaşım ve uygulamaların görüldüğü çağlardır. Dönemin önemli aktörlerinden Osmanlı'nın koruma ve yenilemede bugün bile örnek alınabilecek yaklaşım ve

uygulamalara sahip olduğu bilinmektedir. Dönemin diğer önemli coğrafyası kıta Avrupası ise aydınlanmanın, Rönesans'ın yaşandığı ve tarihi zenginliklerin yeni yeni keşfedildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihin en büyük medeniyetlerinden olan ve 15. ve 16.yüzyıllardaki en etkin medeniyet olan Osmanlı İmparatorluğu, hem kendinden önceki dönem ve kültürlere ait hem de kendi inşa ettiği eserlerin sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılması gerektiği bilincinden dolayı bilinçli restorasyon ve korumanın tarihteki önemli örneklerindedir. Bu konularda pek çok yasa ve hüküm çıkarılmış olup, tarihi değere sahip yapı ve bölgelerin korunması çıkarılan kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir.

Osmanlı'da kendinden önceki dönemlere ve kültürlere ait eserleri koruma, onları tamir edip aynı ya da farklı işlevler ile varlıklarını sürdürme faaliyeti görölmektedir. Günümüze ulaşan pek çok Roma, Bizans ve Selçuklu dönemi eseri bu kapsamda korunarak kullanılmış olan ve bugüne ulaşan örneklerdendir. Bu tip eserlerin yakınlarına belirli mesafede yapı yapılmaması için kanunlar bulunmakta ve bu tarz yapılar onarımlardan sonra ihtiyaca ve şartlara göre aynı ya da farklı bir işlev ile kullanılmaktadır.

15.yüzyıl incelendiğinde yeni fethedilen İstanbul şehrini ele alarak İstanbul üzerinden Osmanlı'nın 15.yüzyıldaki koruma politikasını değerlendirmek mümkündür. 1453 yılında kentin Doğu Roma'dan Osmanlı'ya geçişi ile kentte köklü değişimler ve yenilikler yapılmıştır. Kentin kültürel ve fiziksel değişimine rağmen tarihi ve önemli alanlar ile yapıların hatta abidelerin dahi korunmuş olması ve yeniden şekillenen kente entegre edilmiş olması dikkat çekicidir.

Yapı ölçeğinde bakıldığında II. Mehmed Ayasofya başta olmak üzere kentteki nitelikli ve tarihi yapıları korumuş, gerekli onarımlarını yaptırarak kullanımlarını devam ettirmiştir. Bu yapılarda kimi zaman aynı işlev korunurken kimi zamanda Ayasofya

örneğinde olduğu gibi yapı cami olan yeni işlevi için revize edilerek varlığını sürdürmüştür.

Dönemin şartlarında ihtiyaç durumu ortadan kalkmış olmasına rağmen İstanbul surları tamir ettirilmiş ve korunmuştur (Özaslan 2013).

Kent ölçeğinde bakıldığında ise kentsel mekânlarda bulunan önceki dönem ve medeniyetlere ait eserler kentin zenginliği olarak kabul edilmiş ve korunarak varlıkları sürdürülmüştür. Beyazıt'taki Roma dönemi anıtı olan Çemberlitaş Sütunu ve At Meydanı'ndaki Dikilitaş (obelisk) en bilinen örnekleridir.

Aynı dönemde 15.yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da yoğun imar faaliyetleri yapılmaktadır. Çok sayıda yeni mahalle kurulmakta ve şehir dört ana idari bölgeye ayrılarak Üsküdar ve Galata'ya kadar genişletilmektedir. Bu yeni imar faaliyetleri sırasında yeni alanlar eski kent dokusunun içerisine ya da onların yerine değil yeni alanlara kurulmakta, bu suretle kent çekirdeği ve barındırdığı değerli dokular korunabilmektedir.

Fiziksel koruma ve sürdürmenin yanı sıra kent çekirdeğindeki kimi alanlarda aynı işlev ve kimlik devam ettirilmiştir. Yapı ölçeğinden sıyrılıp alan ölçeğinde de bir bölgenin aynı kimliğini sürdürebilmesi kent gelişimine olumlu katkılar sağlamıştır. Bizans döneminde de ticari merkez olan bugün Beyazıt ile Haliç arasındaki bölge aynı ticari merkez işlevi sürdürülerek geliştirilmiştir. ‘‘Çarşı bölgesinde iki bedesten inşa edildi ve Bizans döneminde olduğu gibi Haliç kıyılarından başlayarak Beyazıt'a doğru genişleyen ticari merkez korundu’’ (Kuban 2004).

16.yüzyılda ise 15.yüzyıldaki koruma ve iyileştirme faaliyetleri geliştirilerek devam etmiş, özellikle kentsel ölçekte etkili olan kanun ve uygulamalar ile tarihi ve değerli yapılar çevreleri ile birlikte alan bazında korunmuş ve daha iyi hale getirilmiştir.

16.yüzyılın ilk çeyreğinden son çeyreğine kadar olan Kanuni döneminde anıt niteliği taşıyan yapıların ve savunma ihtiyacı ortadan kalkmış olmasına rağmen tarihi değeri olduğundan şehrin surlarının korunması için, buralara bitişik nizamlı konutlar yapılmaması, konut dokusu ile aralarında belli mesafe bırakılması için hüküm verilmiştir. Aynı kanunnameye cami, medrese, imaret, hamam gibi büyük anıt yapıların çevrelerinin en az 5 metre açık bırakılmasına, Ayasofya çevresinin ise en az 26,5 metre açık bırakılmasına ve buna ters düşen yapıların yıktırılmasına ilişkin hükümler yer almaktadır (Madran 2009).

16.yüzyıla damgasını vuran Mimar Sinan kendisinden önceki dönemlerde inşa edilmiş yapıların yapı ölçeğinde korunmaları yanında, özellikle kentsel dokuların korunmasına ayrı bir önem vermiştir. Mimar Sinan “kendisinden önceki dönemlerde yapılmış eserleri hem onarmış, hem de bu eserlerin zarar görmelerini engellemek için kesin kuralların konulmasını sağlamıştır. Bu büyük ustanın, eski eserleri çevreleriyle birlikte ele alması onun bu konudaki ileri görüşlülüğünü göstermektedir” (Bozdoğan vd. 2006).

“Mimar Sinan 1573 yılında Ayasofya'nın onarımına başladığı sıralarda yapı gecekondular tarzında niteliksiz yerleşmelerle sarılmış bir durumdaydı. Konut sahipleri yapının içinde ve dışında, payeleri ve kemerleri oyarak kendilerine ocaklar, pencereler, dolaplar ve tuvaletler yapmışlardı. Sinan'ın bilgisi dâhilinde alınan bir kararla, yeni yapıların Ayasofya'ya her iki yandan 35 arşından fazla yaklaşması yasaklandı. Bu karar Osmanlı'da yeni yapıların eski yapılara yaklaşma mesafesi için bir sınırlama getirilmiş oluyordu. Ayasofya'nın 1573 yılından önce yapılmış bir tasviri ile bugünkü görüntüsünü karşılaştığımızda, yapının bozulmadan günümüze kadar ulaşmasında Sinan'ın yapıları çevresiyle birlikte koruma çabalarının (doku bazında koruma) ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır” (Özer 1987).

Sinan'ın koruma anlayışı ölçek gözetmeyen, hem kentsel ölçekte kentin tamamına ilişkin hem de tek bir yapı ögesinin dahi korunması gerektiğine inanan bir yaklaşımdır. Bu anlayışın önemli bir örneği, Edirne Selimiye Cami Dış Avlu duvarının köşesine özenle yerleştirdiği Bizans sütununda görülmektedir. Bu sütun Cengiz Bektaş tarafından, “Sinan'ın tüm geçmiş kültürleri benimseme, sahip çıkma anlayışını simgeleyen öge” olarak tanımlanmaktadır (Bektaş 1992).

Özet olarak Sinan'ın koruma anlayışı altı temel madde ile özetlenebilir;

- Kentsel dokunun korunması,
- Anıtların, yabancı müdahalelerden ve eklerden arındırılması,
- Kullanılamaz durumda olan anıtların onararak kullanıma açılması,
- Anıtların yakın çevresine yapılacak yeni yapılar için yaklaşma sınırı getirilmesi,
- Tek bir yapı ögesinin dahi önemsenererek korunması,
- Kendisinden önceki kültürlerle ait dini yapıların korunarak İslam inancına uyarlanmasıdır (Bozdoğan vd.2006).

Osmanlı'nın koruma uygulamalarında, mimari ve sanat alanlarının gelişmesinde etkin rol oynayan ve bahsedilmesi gereken iki kurum bulunmaktadır. Bunlar pek çok kamusal ve anıtsal yapının bağlı olduğu vakıflar ve Fatih döneminde kurulan Şehreminliği'ne bağlı olan Hassa Mimarlar Ocağı'dır. Vakıflar sayesinde pek çok yapı ayakta kalabilmiş ve fonksiyonlarını devam ettirebilmiştir. Ülkedeki tüm yapı faaliyetlerinden sorumlu olan Hassa Mimarlar Ocağı her tür yapının tasarım, maliyet, inşa, onarım ve korunmasından sorumlu kurumdur. Yeni inşa edilen yapılara ruhsat vermeden, eski yapıların korunmasına kadar her tür imar işi bu ocağın denetimi altında gerçekleşmektedir. Vakıflar ve Mimarlar Ocağı ile sistematik olarak şehirlerde ve yapılarda koruma, yenileme ve imar faaliyetleri yapılmaktaydı. Aynı çağlarda 1400 ila 1600 yılları arasındaki dönem Avrupa'da Rönesans dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde Avrupa'nın eski eserlerin önemini keşfetmesi ve onlardan yola çıkarak pek çok alanda kendini geliştirmeye başlaması söz konusudur. Bu yüzden, Rönesans'ın en

belirgin özelliklerinden biri ve çıkış noktası şüphesiz ister mimari ister edebiyat, bilim ve sanatla alakalı olsun eski eserlerin ön plana çıkmasıdır.

Özellikle bilim, teknoloji ve edebiyat dallarındaki eski eserlerin incelenmesiyle başlayan bu süreç, mimari ve şehir alanlarını da etkilemiştir. Mimari de bazı tarihi anıtsal yapıların planlarının çıkarıldığı ve bu dönemdeki yeni yapılar da antik tarzın ilham kaynağı olduğu bilinmektedir.

Eski dönemlere ait tarz ve çeşitli uygulamalar dönemin hemen hemen her dalına etki etmiş en belirgin özelliklerinden olsa da mevcut tarihi yapı ve alanların bu bağlamda korunduğunu söylemek güçtür. Dönemin bir değişim ve yenilenme çağı olmasından dolayı, tarz olarak eskiden ilham alınsa da yenilerini yapmak için eski eserlerin yıkılmış olduğu bilgisi mevcuttur. Roma İmparatorluğu döneminde olduğu gibi eski yapı malzemelerinin tekrar kullanımı söz konusudur. Özellikle mermer eriterek kireç elde etme işlemi en sık uygulamalardandır.

Uzun bir süreç olan Rönesans'ta diğer yandan, eski yapılarda yeni yorum ve işlevler ile canlandırmalar yapılarak eserlerin varlığı kimi zaman sürdürülebilmıştır. Özellikle işlev değişikliği ve yapı üzerinde çeşitli ekler ile yapılar güncel kullanıma sunulmuştur. Örnek olarak, antik tapınak mimarisi olan bir Panteon'un VII. Alex'in aile mozolesine dönüştürülmesi ve Diocletion Hamamı'nın kiliseye dönüştürülmesi verilebilir (Glendinning 2013). Bu yöntemle eserler zaman zaman korunabilmiştir.

Kent ölçeğine çıktığımızda ise, kentlerde baştan bir tasarım faaliyetinin olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde çoğu Avrupa kenti baştan tasarlanmış olup, en öne çıkanları da Roma'dır. Bu dönemde Roma'da başta Vatikan olmak üzere pek çok alan yeniden tasarlanmıştır. Fakat bu faaliyetlerde antik kalıntıların büyük çoğunluğu yok olmuştur. Bu eserler kimi zaman yapı malzemesi ihtiyacı ile kimi zamanda yeni kent planına uymadığından yok olmuştur. Roma'da 1462de Vatikan'ın bugünkü elips meydanı

tasarlanmış, 1506'da ise St. Peter's Bazilikasının inşası için geniş ölçekli bir proje başlatılmış, bu kapsamda eski bir '*Roma forumu*' kazılmış ve kalıntılar yok olmuştur. Alanın çevresinde var olan çok sayıdaki antik tapınak yıkılarak yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Çıkan mermerler ise eritilerek kireç elde edilmiştir. Divus Iulius, Saturn, Vespasian tapınakları bunlardan bazılarıdır (Glendinning 2013).

Rönesans dönemi, eski dönemlere ilginin arttığı bir dönem olmasına rağmen bu dönemin değişim ruhuyla, şehirlerdeki mevcut tarihi alanlar referans alınmadan yapılan yoğun tasarım faaliyetleri birçok antik eserin ve alan ölçeğinde forum alanı gibi önemli tarihi alanların kaybolmasına neden olmuştur.

2.2.4 17.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

17.yüzyıl, Avrupa için hem yıkım hem de yenileme faaliyetlerinin bir arada görüldüğü bir zaman dilimidir. Bu yüzyılda Avrupa'nın yaşadığı iç savaşlar ile tarihte Otuz yıl Savaşları adıyla bilinen uzun savaş süreci ve İngiltere'nin Protestanlar ile yaşadığı iç çatışmalar harap olan yapılar ve kentler bırakmıştır arkasında. Fakat bu sonuç, Avrupa'da tarihi dokuların ve anıtların önemine dair bilincin gelişmeye başlamasına vesile olmuştur.

Özellikle Otuz yıl Savaşları'ndan sonra İngiltere ve Fransa'da önemli koruma ve yenileme faaliyetleri başlamıştır. Bu kapsamda sayısız kilise ve manastır restore edilmiştir fakat dönemin restorasyon yaklaşımında çokça tartışılan nokta; yapının üslup konusudur. Bu dönemde restore edilen pek çok yapıda üslup sorunu görülmektedir, bunun nedeni; restorasyon yaklaşımının yapının orijinal üslubuna göre değil o döneme veya istenen bir üsluba göre yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda da birçok melez yapı ortaya çıkmıştır. Örnek olarak, 13.yüzyılda Romanesk (Romanesque) tarzda inşa edilen Auxerre Katedrali verilebilir. Katedral, 17.yüzyılda Gotik üslupta restore edilmiş ve ortaya Gotik-Romanesk karışımı bir sonuç çıkmıştır. (Bu yaklaşım günümüzdeki eklektizm ile karıştırılmamalıdır.) Zaman içerisinde bu

görüŖe karşı çıkan ve yapıların orijinal üsluplarında yenilenmesini savunan yaklaşımlar ortaya çıksa da dönemin ağırlıklı yaklaşımı melez yapıların doğmasına neden olmuştur.

Kentsel ölçekte ise, savaş sonrası Fransa'da XIV. Louis'in kentsel vizyonu doğrultusunda Paris'te çeşitli yenileme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda önemli anıtlar korunurken, sistematik olarak bazı ortaçağ yapıları yıkılmıştır. Şehirdeki köprülerin üzerindeki yapılaşma temizlenmiş, önemli anıtların çevreleri genişletilmiştir. Bu kapsamda, Notre Dame Katedrali'nin de etrafından çeşitli yapılar ve 17 küçük kilise yıkılmıştır. Bu yöntem, bugünde kullanılan ve anıtları korumaya yönelik sık kullanılan bir yaklaşımdır.

Fransa için koruma ve restorasyon konusunda önemli gelişmelerin olduğu bir dönem olmasına rağmen diğer ülke yerleşimlerine karşı savaşlar ve işgaller vesilesiyle yıkımın yoğun olması bu dönemde Batı'nın katedrallerinin yarısının moloz yığınınna dönüşmesine neden olmuştur. Anıtsal ölçeğin ötesinde, *'old centre'* diye tabir edilen Avrupa'da tarihi ortaçağ dokusunun bulunduğu alanlarda da büyük tahribatlar meydana gelmiştir.

Fransızlarca büyük hasara uğrayan Brüksel kentindeki *'old cente'* da Grand Place de denilen alanda 1697-1700 tarihleri arasında yeniden yapım çalışmaları yapılmış ve tarihteki ilk *'replika'* tecrübe edilmiştir. Replika, yani tamamen yıkılmış haldeki bir yapının sıfırdan aynen inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Her ne kadar bugün dahi bu metodun koruma ve yenileme yaklaşımı içerisindeki yeri tartışılmaya devam etse de tarihi dokunun yaşaması için alternatif bir yöntemdir. Brüksel'deki bu alanı Grand Place'i önemli kılan diğer nokta ise, bu metodun yalnızca yapı ölçeğinde değil alansal ölçekte uygulanmış olmasıdır. Yıkılan ortaçağ dokusuna sahip bölge, sokak planında herhangi bir değişiklik yapılmadan, eski dokunun aynısı tekrar inşa edilmiştir. Yapıların cepheleri, alanın planı ve üslubu yıkılan dokunun bire bir kopyası şeklinde yeniden yapılmıştır.

İngiltere’de ise hem Fransa ile olan savaştan ötürü hem de Protestan ayaklanmaları ve ikon düşmanlığı sebebiyle pek çok kilise ve kamusal mekanda zarar meydana gelmiş, özellikle yüzyılın ikinci yarısında hasar gören kiliseler için restorasyon programı başlatılmıştır. Daha öncesinde ise, 1634-1644 yılları arasında I. Charles tarafından restorasyon faaliyetlerine 100.000 sterlin harcadığı bilinmektedir. 1660’da ise Tower of London restore edilerek hem onarılmış hem de bazı işlev değişiklikleri ile bir bölümü sergi alanı olarak yenilenmiştir. Bu alanda tarihi silahların sergilendiği ve turistik amaçlı gelinen bir noktaya dönüştüğü bilinmektedir.

17.yüzyılın önemli gelişmelerinden biri de, arkeolojik çalışmaların ilk adımlarının atılması ve Avrupa’da antik eserlerin listelenmesidir. Bu dönemde Uppsala’da ‘*Collegium Antiquitatum*’ kurulmuş ve Stonehenge yine bu dönemde keşfedilmiştir (Glendinning 2013).

2.2.5 18.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

1700’lerde Avrupa’da ulus devletçilik anlayışının güçlenmesiyle tarihe ve tarihi yapıtlara ilgi artmış ve bu doğrultuda 17.yüzyılda oluşmaya başlayan koruma ve restorasyon bilinci bu dönemde gelişmeye başlamıştır.

Bu çağda tarihi miras ve yenileme faaliyetleri bugünkü yaklaşımın aksine milliyetçi bir noktadan ilerlemiş ve uluslararası rekabete dönüşmüştür. Özellikle 1789’da meydana gelen Fransız Devrimi ile ulus devlet ve milliyetçilik akımları güçlenmiş ve tarihi miras konusunda milli politikalar izlenmiştir. Bu yaklaşımla tarihi mirası koruma ve yenilemede Avrupa’da ortak bir hareket ve homojen bir çalışma imkânı doğmasa da aralarındaki rekabet koruma-yenileme akımının farklı açılardan gelişmesi için olumlu sonuçlar doğurmuştur.

1707'de İngiltere'de '*Society of Antiquaries of London*' kurulmuş ve bu kurumla beraber İngiliz arkeolojik mirasına odaklı çalışmalar yapılmıştır.

Pompei gibi antik yerleşimlerin kazısı, çeşitli arkeolojik kazılar, resim gibi sanat eserlerinin restore edilmesi, Atina'daki Partheon'un restitüsyon çalışmaları (bir yapının ilk orijinal plan şemasının çıkarılma işlemine verilen addır) ve tarihe bakış açılarının değişmesinden kaynaklı sistematik olarak tarih yazmacılığı gibi gelişmeler kaydedilmiştir. Yine bu dönemde eski eserlere meraktan kaynaklı koleksiyonculuk faaliyetleri başlamıştır.

İlk olarak 17.yüzyılda denenilen replika yapılar bu yüzyılda da uygulanan metotlardandır. Özellikle ortaçağ ve Gotik mimarisinin varlığını sürdürebilmesi yapılan replikalar ve yenileme çalışmalarıyla sağlanabilmiştir.

Çağın önemli bir gelişmesi ise şüphesiz müzecilik kavramının oluşmaya başlamasıdır. Tarihe artan ilginin paralel bir yansıması olarak Vatikan Müzesi, Louvre Müzesi gibi önemli müzeler bu çağda kurulmuştur (Glendinning 2013).

Aynı çağda Osmanlı Devleti'ne baktığımızda ise bu yüzyılda özellikle önemli anıtsal yapılarda kapsamlı restorasyon faaliyetleri görülmektedir. Yapıların durumlarına göre bugünkü terimler ile açıklarsak bütünleme, sağlamlaştırma gibi çalışmalar yapılmaktadır. Yapılarda dış mekân kadar iç mekânlarda da yenileme çalışmaları görülmektedir. 1739'da I.Mahmud'un emriyle Ayasofya genel anlamda kapsamlı bir bakım ve onarım sürecine girmiştir.

18.yüzyıl döneminde şehircilik anlamında da yenilenmeler görülmektedir. Yenileme sürecinde kentlere özellikle de başkent İstanbul'a çok sayıda nitelikli eser ve kentsel mekân kazandırılmıştır. İktisadi olanakların da üst düzeyde olduğu bu çağda mimari ve

kentsel mekânlarda pek çok değerli tasarım yapılmış ve bir kısmı günümüze kadar ulaşmıştır. ‘‘Bu dönemde yenileme çalışmaları için gerekli binalar hünkârın arazilerinde yapılmakta, bu yüzden buralardaki köşk, bahçe ve eski saraylar yıkılabilmektedir’’ (Cansever 1993). 1794 yılında III. Selim tarafından Üsküdar’daki saray yıkılmış ve yerine dönemin kentsel ve askeri ihtiyaçlarını karşılayan Selimiye Kışlası yaptırılmıştır. Bu dönem yoğun imar faaliyetlerinin olduğu bu yüzden de kimi sivil yapıların ve eski sarayların yıkımının gerçekleştiği bir dönemdir. Bu yıkımlar kimi sivil mimari yapıların ve bazı eskiyen saray ve köşkların yıkılmasına sebep olsa da aynı dönemde hem kentsel dokunun bütünlüğü, sağlamlığı ve estetiği için hem de nitelikli eserlerin ve alanların korunması için çıkarılmış nizamnameler mevcuttur. 1796’da Ebniye Nizamnameleri ile önceki dönemlerdeki namerdekine benzer olarak sokak genişlikleri, yapıların geri çekilme mesafeleri, bina yükseklikleri, afet önlemleri ve koruma usulleri yenilenmiştir.

2.2.6 19.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

1800’ler şehir planlamada yeniliklerin yapıldığı ve özellikle büyük ölçeklerde tarihi dokunun ele alındığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çağda tarihi mirası koruma ve yenileme üzerine çok sayıda fikirler geliştirilmiş ve günümüze en yakın anlayış şekillenmeye başlamıştır. Geçmiş dönemlerde koruma ve yenileme faaliyetlerinde karşımıza çıkan üslup sorunu bu çağda büyük ölçüde bir fikir birliğine ulaşmıştır. Gerek yapı bazında gerekte alan ölçeğinde bu dönemdeki restorasyonun amacı, eseri orijinal estetik bütünlüğüne kavuşturmaktır. Yapının ve dokunun tarihi ve estetik değeri için daha doğru kabul edilen bu yaklaşım, aynı zamanda Avrupa’da süregelen uluslararası rekabet içinde tercih edilen bir yaklaşımdır. Bu dönemdeki koruma akımını milli kültürün yansıtılmasını amaçlayan ve milli düzeydeki rekabeti yansıtan bir tarihi miras-milli koruma (nationalist restoration) ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir.

Yıkık ve yarım eserlerin tamamlanması sadece estetik yönden değil aynı zamanda sembolik ve politik olarakta değer taşımaya başlamıştır.

19.yüzyılın bu konudaki en önemli gelişmesi şüphesiz koruma ve yenileme akımının tek bir anıt ölçeğinden bölge ölçeğine çıkmış olmasıdır. Bu dönemde Avrupa'daki şehirlerde ortaçağdan kalan eski kent dokusu alan bazında korunmaya başlanmıştır. Bunun 19.yüzyıldaki önemli bir örneği Almanya'nın Nüremberg kentidir. Nüremberg, eski dokunun yoğun olduğu fakat bakımsızlıktan yıkık ve köhne bir durumdayken alan ölçeğinde yapılan bir yenileme çalışması ile kent in eski dokusunun ve tarihinin hissedildiği bir yer durumuna gelmiştir. O dönemde Nüremberg'in bu değişimi çok ses getirmiş olup, sonrasında birçok Avrupa kentinde de benzer çalışmalara ilham kaynağı olmuştur (Glendinning 2013).

Alan ölçeğindeki yenileme çalışmaları, tarihi yaşantının ve tarihi özelliklerin daha iyi yansıtıldığı kültürel mekânlardır. Çünkü tek başına bir yapı ancak belli bir ölçüde tarihi yansıtabilirken, alan bazında bakıldığında bütün bir doku ait olduğu tarihi ve özellikleri pek çok farklı açıdan yansıtabilen bir yapıdadır.

Fransa'da da alan bazında tarihi koruma 1845'te Orange kasabasında uygulanmıştır. Kasabada yaklaşık yüz adet eski ev antik Roma amfi tiyatrosundan temizlenmiştir.

Kent ölçeğinde büyük değişimlerin yaşandığı bu yüzyılda daha sonraları da Haussmann tarzı planlama olarak anılacak olan yeni şehir planı geliştirilmiştir. Bu plan, tarihi anıt ve tarihi alanlar için hem olumlu hem de olumsuz etkiler taşımaktadır. Haussmann'ın Paris'te uyguladığı yeni şehir planında, düz caddeler ve geniş açıklıklar Paris'in eski dokusunu etkilemiştir. Eski olan ile modern, yeni olan arasındaki denge bu dönemde daha da açığa çıkmıştır. Haussmann'ın planında, önemli tarihi anıtların etrafı açılarak anıtlar geniş açıklıklar içerisinde bırakılmıştır. Bu plan çerçevesinde, Tour St. Jacques çevresindeki konut yoğunluğu yıkılmış ve açıklık oluşturulmuştur. Fakat büyük bulvarlar ve düz caddeleri oluşturabilmek için kimi zaman eski doku yıkılmak zorunda kalmıştır (Glendinning 2013). Bu dönemde Türkçe 'de soylulaştırma olarak adlandırılan '*gentrification*' yani genellikle dar gelir grubunun yaşadığı, kent içerisinde köhneye başlamış çöküntü alanların yapılan fiziksel yenilemeler neticesinde sosyo-

ekonomik yapısının orta ve üst gruba çıkarılması konusu ortaya çıkmıştır. 1800'lerin ortalarında ise, Fransa'da eski yapıların işlev değişikliği ile elden geçirilerek müze, sergi alanı, yazlık saray gibi çok farklı işlevler ile kullanımlarının sürdürüldüğü bilgisi de mevcuttur.

Şehir planlamada benzer uygulamalar 1850'lerde Londra'da da görülmektedir. Yeni şehir planında büyük bulvarlar ve viyadükler ön görülmüştür. Fakat bunların bazıları 'old city'den geçirilmiştir. Kent içerisinde bulunan tarihi alanlara yapılan aynı tahribat dönemin İngiliz sömürgesi olan Hindistan'da da uygulanmıştır. Delhi ve Bombay'da da kentte politik simgede taşıyan büyük bulvarlar oluşturmak için zaman zaman eski kent dokusu bozulmuş ve yollar bu alanların içerisinden geçmiştir. Fransa ve İngiltere'den yukarıdaki örnekler ile Avrupa'da kentlerdeki ortaçağ çekirdeğinin ve tarihi alanların korunmaya başlandığı fakat modernleşme ve yeni şehir planları adına yıkımlarında olduğu söylenilebilir. Kent içerisindeki tarihi alanların kısmen zarara uğramasının dışında tarihi alanların yenilendiği örneklerde İngiltere'de mevcuttur. Nüremberg benzeri bir durumda olan Edinburgh şehri de ortaçağ kalıntıları olan fakat köhne ve dökük bir vaziyetteyken yapılan yenileme çalışmasıyla eski doku hissi tekrar sağlanmıştır (Glendinning 2013).

19.yüzyıl yukarıda da bahsedildiği gibi koruma ve yenileme konularında pek çok fikrin geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde bahsedilmesi gereken farklı bakış açılarına sahip iki önemli isim Viollet de Duc ve John Ruskin'dir.

Viollet de Duc, bilimsel ve sistematik restorasyonun Avrupa'daki kurucusu olarak tanımlanmaktadır. Viollet de Duc'e göre, restorasyon bilimsel temeller ile yapılmalıdır ve kişisel yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Bu dönemde Viollet restorasyonu sınıflandırmış ve tarihi yapıların sürdürülebilirliği ile ilgili kitap kaleme almıştır. Viollet restorasyonu üç sınıfta incelemiştir. Bunlar; arkeolojik restorasyon, picturesque (resimsi) restorasyon ve mimari restorasyondur.

Arkeolojik restorasyon, genelde antik dönem yapılarına Yunan ve Roma dönemi eserleri ile ortaçağ eserlerinin sağlamlaştırılıp, bırakılmasıdır. Genelde kullanımları veya işlev değişikliği pek görülmemektedir.

Picturesque (resimsi) restorasyon, yapının estetik bütünlüğünün ön planda olduğu ve yapıyı orijinal estetik bütünlüğüne kavuşturup bırakmaktır. İlk iki restorasyon çeşidinde yapı sağlamlaştırılıp, gerekli estetik bütünlük sağlandıktan sonra bırakılıyor. Bu uygulama, yapıyı dondurmak olarakta tabir edilmektedir.

Mimari restorasyon ise, Rönesans gibi daha yakın dönem eserlerinin yenilenmesi ile kimi zamanda çeşitli ekler ile yenilenmesi ile işlevlerini sürdürmeleridir.

Alan ölçeğinde ise Viollet eski bir ortaçağ kale kasabasını restore etmiştir. Yenileme çalışmaları sonrası kasaba yeniden 13.yüzyıl ortaçağ kalesi görünümüne ve algısına kavuşturulmuştur. Fakat bu yenileme faaliyetlerinde tamamen dokunun orijinal doku ve planına sadık kalınmamış, dönemin etkileri de çalışmalara yansımıştır. Viollet'in çalışmalarına eleştirilerde bu dönemde mevcut olup, özellikle yenileme sırasında yapının veya alan dokusunun tarzının değiştirildiği söylenmiştir (Glendining 2013).

Koruma ve yenileme ile ilgili farklı yaklaşıma sahip olan John Ruskin ise Viollet'in zıttı bir bakış açısıyla konuya yaklaşmaktadır. Yenileme konusunda daha tutucu bir yaklaşım sahibi olan Ruskin'e göre, her restorasyon aslında anıta hasar veren ve özgünlüğünü bozan bir faaliyettir. Ne olursa olsun yapının veya bir dokunun karakteristik özelliklerini, stilini, estetik değerlerini ve simgelediği anlamı bozamazız. Tarihi yapıların dokunulmaz olduğu ve yapıyı ayağa kaldırarak yeni işlevler yükleyerek hem yapının orijinalliğinin kaybolduğunu hem de böyle bir müdahaleye kimsenin hakkı olmadığını savunmaktadır. Ruskin'in temel öğretisi, yapının veya tarihi bir dokunun ne olursa olsun dokunulmaz olduğudur, bu sebeple yenileme konusuna karşıt bir duruş sahibidir.

Aynı dönemdeki bir diğerk tartışma da, eski doku yenilenirken *'real old'* veya *'old style new'* tartışmasıdır. Yani, yenileme çalışmaları sonrası yapılan müdahaleye göre, yapının veya dokunun gerçekten eski tarihi doku mu yoksa eski görünümlü yeni mi olduğu tartışmasıdır.

19.yüzyıl yalnızca Avrupa'da değil, Rusya'dan Amerika'ya kadar birçok ülkede tarihi mirasın koruma ve yenileme çalışmalarının ön plana çıktığı ve bu konu için çeşitli kurumların oluşturulduğu bir dönemdir. 1835'te Belçika'da, 1844'te İspanya'da, 1853'te Avusturya'da ve 1874'te Hollanda'da tarihi eserleri koruma ve araştırma üzerine komisyonlar kurulmuştur. 1881'de ise Macaristan konuyla ilgili ilk kanununu çıkartmıştır. Rusya'da ise 1704'te Çar Petro antik eserler ile ilgili ilk yasayı çıkarmıştır. Sonrasında I. Alexander Karadeniz'deki klasik arkeolojik sitlerin korunmasını emretmiştir. Bu emir çerçevesinde birçok antik eser Karadeniz kıyılarında korunsa da Kırım Hanlığına ait pek çok eser korunmak yerine yıkılmıştır. Daha sonra 1826-1829 yılları arasında I. Nikola yurt çapında antik mimari eserlerin araştırmasını sağlamıştır. Ve tarihi yapılarda kiliseler hariç yıkım yasağı koyulmuştur (Glendinning 2013). 19.yüzyılın ortalarında ise arkeoloji komisyonları kurulmuş ve 1869'da Moskova Arkeoloji Topluluğu kurulmuştur.

Japonya'da ise koruma yaklaşımında Fransız tarzı benimsenmiş ve 1871'de Meiji restore edilmiştir. Ardından 1888 yılında milli tarihi eserleri araştırma, 1897'de de koruma kanunu çıkartılmıştır. Japonya 1929'a kadar binden fazla tarihi yapıyı onarmış ve İmparatorluk Üniversitesi'nde (Imperial University) koruma ile ilgili dal kurulmuştur. Özellikle tapınakları yenileme en sık rastlanan yenileme çalışmasıdır. Japonya'da yalnızca malzeme değişimi olarakta yenileme çalışmalarına rastlanmaktadır. Değişmesi gereken eskimiş malzemenin yenisi ile değiştirilmesi ile yapının sürdürülebilirliği sağlanmış ve malzeme değişikliği orijinal haline uygun olarak yapılmıştır (Glendinning 2013).

19.yüzyıl Osmanlı coğrafyasına baktığımızda ise öteden beri koruma yaklaşımına sahip olan tutum bu yüzyılda da kanunnameler, vakıflar ve çeşitli yeni adımlar ile devam etmektedir. Koruma ve restorasyonun yanı sıra müzecilik ve gelişmeye başlayan arkeolojik kazılar değinilmesi gereken çağın önemli icraatlarındandır. Dönemin yapı ölçeğindeki koruma ve restorasyon faaliyetlerine en önemli örnekler İstanbul'da Ayasofya ve Eyüp Sultan Camii'dir.

Osmanlı dönemindeki en kapsamlı restorasyonlardan biri olan Ayasofya'nın restorasyonu Sultan Abdülmecid zamanında 1847-1849 yılları arasında Fossati kardeşlere yaptırılmıştır. Ayasofya'da bu restorasyon ile önceki çağlardaki restorasyonlarından daha kapsamlı bir çalışma görülmektedir. Dönemin restorasyon çalışmalarını bugün kullandığımız terimler ile açıklayacak olursak, konsolidasyon yani yapıyı sağlamlaştırma çalışmaları ile kubbe, duvar ve tonozlarda sağlamlaştırmalar yapılmış ardından yapı kapsamlı bir renovasyon çalışmasına alınarak, bu kapsamda yapının iç ve dış dekorasyonu elden geçirilip yenilenmiş, ışıklandırma sistemini sağlayan yağ lambası avizeleri yenilenmiş ve Kazasker Mustafa İzzed Efendi'nin eseri olan, önemli isimlerin hat sanatıyla yazılı olduğu yuvarlak 7.5 metre çapındaki 8 dev levha sütunlara asılmıştır. Üst kattaki galeri mozaiklerinin bir kısmı temizlenmiş, çok tahrip olanları ise sıvayla kaplanmıştır ve altta kalan mozaik motifleri bu sıva üzerine resmedilmiştir. Yenileme ve düzenleme kapsamında, bu restorasyonda minareler aynı boya getirilmiştir. Yapılan kapsamlı restorasyonda, yapı ve yapı malzemeleri temizlenmiştir. Aynı dönemlerde Eyüp Sultan Camii'nin yıkılan minare ve kubbesinin yeniden yapıldığı bilinmektedir.

Müzeciliğin gelişmeye başladığı bu yüzyılda Osmanlı'da da günümüzdeki anlamda müzeciliğin ilk adımları atılmış ve 1845 yılında Aya İrini'de eserler sergilenmiştir. Daha sonrasında bugünün İstanbul Arkeoloji Müzesi olan Müze-i Hümayun açılmıştır. Müzeciliğin ve arkeolojik kazıların gelişimdeki en büyük rol 1881 yılında müze müdürü olarak atanan Osman Hamdi Bey'indir.

“Müze müdürü olduktan sonra Osman Hamdi Bey'in ilk icraatlarından biri yabancıların yaptıkları kazılarda ortaya çıkan eserlerin yurt dışına kaçırılmasının önüne geçen bir nizamname hazırlamak olmuştur. Daha önce Dr. Dethiér tarafından 1874 yılında hazırlanan '*Asar-ı Atika Nizamnamesi*' Osmanlı topraklarından çıkan eserlerin yurt dışına çıkarılmasını engelleyen hükümler içermemektedir. Osman Hamdi Bey tarafından kaleme alınan '*1883 Asar-ı Atika Nizamnamesi*' bu sorunun önüne geçer. Osman Hamdi Bey kendi müdürlüğünden önce Çinili Köşk'te toplanmış ve sayısı 650 olan koleksiyonu bilimsel olarak düzenler. Müzede üst üste depolanmakta olan arkeolojik eserleri ele alarak bunların kaydedilmesi, onarılması ve sergilenmesi çalışmalarını yürütür. Ülkede yapılan arkeolojik çalışmaları tek elden kontrol eden disiplinleri oluşturur ve ilk Türk kazılarını başlatır. 1883-95 yılları arasında Bergama, Nemrut Dağı, Sayda, Lagina Hekate Tapınağı ve Sayda Kral Nekropolü'nde gerçekleştirdiği kazılar ile koleksiyonu çarpıcı bir hızla geliştirir. Osman Hamdi Bey'in 1910 yılına kadar devam eden 29 yıllık müdürlüğü zamanında müze, dünyanın sayılı müzeleri arasına girerek arkeoloji bilimi için pek çok önemli keşfe imza atar” (Anonim 2014d).

1849'da ise şehrin ulaşım ve yeni yapılaşmasıyla ilgili çıkan Elaniye Nizamnamelerinde koruma ile ilgili de yasalar bulunmaktadır. 1864'te onu Turuk Nizamnamesi takip etmektedir. 1847-1850 yılları arasında İstanbul'un en tarihi alanı olan Sultanahmet Meydanı'nda düzenlemeler yapıldığı ve eski eserlerin restore edilip iyileştirildiği bilgisi mevcuttur (Madran 2009).

19.yüzyıl Osmanlı şehirlerinde korumanın yanında arkeoloji ve müzecilik kavramlarının geliştiği bir dönem olarak kabul edilebilmektedir. Fakat bu olumlu gelişmelerin yanı sıra 19.yüzyıl şehirciliğinde büyük etki bırakan Avrupa'daki Haussmann akımının etkileri İstanbul gibi Osmanlı'nın büyük kentlerinde de hissedilmiştir. Bu dönemde özellikle İstanbul'un idari yapısında ve kent planında ciddi değişiklikler ön görülmüş ve bir kısmı hayata geçirilmiştir.

İstanbul kentinin hızlı büyümesi nedeniyle şehrin idari yapısında yenilenmeler ve değişimler yapılmıştır. “Tanzimat öncesi dönemde Sultan II.Mahmut, 1831 yılında Şehreminliği ve Hassa Mimarlar Ocağını birleştirerek Ebniye-i Hassa Müdürlüğü’nü kurmuştur” (Turan 1963). “Ancak, Tanzimat dönemi ile birlikte kent yönetimi, planlanması ve imarı konusunda köklü yenilikler yapılmıştır... Ancak yetkileri ve bütçesi kısıtlı olan Şehir Emaneti başarısız olmuş ve İntizam-i Şehir Komisyonu adıyla yeni bir komisyon kurulmuştur” (Rosenthal 1980).

Bu komisyon tarafından kent yönetim bölgelerine ayrıldı ve şehir on dört yönetim bölgesine ayrılmıştır. Bu bölgelerden biri Galata ve Beyoğlu’nda görev yürüten ‘Altıncı Daire Belediyesi’dir. Diğer bölgeler ile benzer şekilde Galata-Beyoğlu bölgesinde de Haussmann tarzına benzer şekilde yolların genişletilmesi, düzenlenmesi ve organik kent dokusunun gridal bir yapıya dönüştürülerek yeni akslar açılması istenmiş ve bu doğrultuda modern bir kentte ihtiyaç kalmadığı düşüncesiyle tarihi Galata Surları yıkılarak geniş akslar açılmıştır. Tarihi Galata Surları’nın dışında da orta çağ yapısı yeni yol ve yapı çalışmaları için yıkılmıştır. Beyoğlu bölgesine göre değişimi daha zor olan geleneksel dokuya hâkim sur içinde ise yangın gibi afetlerin getirdiği tahribat ile sur içindeki bölgede hazırlanan yeni nizamnameler ile gridal dokulu, çok katlı ve kâgir yapılar ile tekrar düzenlenmiştir (Özaslan 2013). “1855’te kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu ve 1866’da kurulan Islahat-ı Turuk Komisyonu yolların gridal bir düzen kazanması, binaların kâgir malzemeden ve belirlenen standartlara göre yapılması için düzenlemeler yayınladı. 1796 yılından itibaren çeşitli dönemlerde sokakların genişliği, biçimi, binaların geri çekilme mesafeleri, yükseklik sınırları ve yangına karşı alınacak önlemlerin belirlendiği Ebniye Nizamnameleri yapı çevresinin geleneksel yapıdan modern kentsel çevreye dönüşmesinde oldukça etkili olmuştur” (Özaslan 2013).

“1870 yılında büyük bir yangın bu defa Galata’da büyük bir tahribata yol açmıştır. Sur içinde görülen uygulamalara benzer şekilde yeni kent planı düzenli ve gridal ilkelere göre gerçekleştirilmiştir. Kenti modernleştirmek için eski dokuyu tasfiye eden ve gridal düzenlemeleri parçalı bir biçimde kent dokusuna entegre eden bu tür müdahaleler

kentsel dokunun ve fiziksel yapının karakterinin bozulmasına yol açmıştır’’ (Özaslan 2013).

Dönemin Batı etkisi kendini gridal kent planları ve geniş akslar yapımında olduğu kadar mimari üslupta da göstermiştir. Giderek etkinliği artan Batı tarzı planlama ve mimari stiller ve devletin mimar yetiştiren, klasik Osmanlı mimarisini sürdürebilir kılan en önemli kurumu olan Hassa Mimarlar Ocağı’nın kaldırılması ile Avrupa mimari biçim ve teknikleri ile eklektik bir mimari dilin oluşmasına neden olmuştur. Neredeyse tamamı yabancı ve azınlık mimarlara yaptırılmış olan 19.yüzyıl anıtsal yapılarının pek çoğunda kolaylıkla fark edilebilen bu eklektik stil geleneksel mimari tarzın ve tekniğin kaybolmaya başladığının somut göstergesidir (Özaslan 2013). Bu sebeple o güne kadar yapı ve kimi zaman alan ölçeğinde somut bir koruma yenileme sağlayan alışlagelmiş koruma kavramı farklı bir açıdan ele alınmaktadır.

1873 yılında Osmanlı mimarisinin yok olmaması, bu tarzın yeniden sürdürülüp uygulanması için Osmanlı mimarisini ve önceki yapıları inceleyen ‘*Usul-u Mimar-i Osman-i*’ isimli bir çalışma hazırlanmıştır (Çelik 1986). Bu adımdan yola çıkarak çeşitli mimar, sanat tarihçisi ve II. Abdülhamid’in de desteği ile Osmanlı mimarlığının kurallarının tekrar keşfedilmesi ve geliştirilerek yeni binalara uygulanması amaçlanmıştır. 20.yüzyılın başlarında da devam eden mimari üslubu koruma akımı aynı yüzyılda ‘‘yükselen kimlik ve milliyetçilik tartışmalarından etkilenen genç mimarlar Avrupa tarzları ve Avrupalı mimarların egemenliğine karşı tepki olarak yeni bir mimarlık söylemi oluşturmaya başladılar. Ulusal bir kimlik tanımına dayanan yeni ideolojik görüşün etkisiyle bir milli mimari hareket söylemi gelişmiştir. Öncülüğünü Mimar Kemaleddin Bey ve Vedat Bey’in yaptığı bu hareket Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar olan süreçte hâkim olan ve Birinci Ulusal (Milli) Mimari adı verilen mimari üslubu geliştirdi’’ (Yavuz ve Özkan 2007).

2.2.7. 20.yüzyıl döneminde tarihi alan ve restorasyon yaklaşımları

20.yüzyıl özellikle büyük ölçekli koruma ve yenileme alanında büyük gelişmelerin olduğu fakat aynı zamanda yaşanan dünya savaşları ve çeşitli modern akımların etkisiyle tarihi dokuların büyük zarara uğradığı çok yönlü bir çağ olmuştur. Öncelikle geçen dönemlerde yavaş yavaş anıt ölçeğinden bölge ölçeğine geçen koruma ve yenileme faaliyetleri bu dönemde ticari turizmde etkisiyle doruğa ulaşmıştır.

Tarihi dokunun aktarılması noktasında da o çağın dinamiklerini çok yönlü olarak daha iyi yansıttığından anıtsal ölçekteki korumaya göre alansal ölçekte yapılan çalışmalar hem tarihin aktarılması yönünden hem de turizm yönünden daha iyi sonuç vermiştir. Çünkü şehir odaklı bakıldığında da, '*old town*' lar ve tarihi alanlar şehrin ilk halinin, orijinin görüldüğü, nasıl geliştiğinin somut göstergeleridir. Kısacası, tarihi alanlar kentin gelişim etapları içinde canlı birer kanıttır.

Geçtiğimiz bu yüzyılda eski kent çekirdeğini oluşturan '*old town*' lar veya eski dokular artık modern kentin parçası olarak görülen parçalar olmaya başlamıştır. Özellikle İtalya'da Haussmann tarzında, anıtları izole eden yaklaşıma karşı, anıtların şehre entegre edilmesi ve müze kent yerine tarihi dokular ile beraber yaşayan kent kavramı savunulmaktadır. Bu noktada, önceki yüzyılda baskın olan Haussmann stiline plan ve şehircilik çalışmaları eleştirilere maruz kalmıştır. Bu dönemde kentteki önemli anıtların etraflarını açmak onları büyük boşluklarda izole etmek olarak görülmekte ve eğer yapının çevresindeki doku nitelikliyse bütün bir doku olarak korunmanın gerektiği fikri savunulmaktadır (Glendinning 2013).

Turizm potansiyeli ve Haussmann'ın planlama yaklaşımına karşıt bir görüş olarak, şehirlerdeki tarihi alanların artistik ve estetik değerleri yüksek yerler olması gerektiği söylenmekte ve dönemin popülerleşen turizm kavramında '*old city*' yani eski kent kavramı uluslararası bir fenomen haline dönüşmektedir. Aynı zamanda bu tarihi alanlar,

politik, kültürel ve mimari gibi pek çok konu ile bağlantısı olan alanlar olarak görülmeye başlanmıştır.

Tarihi alanların yenilenmesindeki çağın popüler faaliyetlerinde, 1900'lerin başlarında yarışmaların yapıldığını ve özellikle turizm odaklı düşünüldüğünde bu dokuların resimsi (picturesque) bir yaklaşım ile yeniden yapıldığı ya da onarıldığı bilinmektedir. Bu konuda cadde ve sokakların tarihi cephelerinin restorasyonları en sık karşılaşılan örneklerdendir.

Bu dönemde eklektik stilde bir mimar olan Camillo Sitte hem anıtsal hem de alansal koruma için fikirleri olan ve çağdaş restorasyonun altyapısını oluşturmuş, koruma-yenilemede sanatsal ve estetik değerleri ön planda tutan bir isimdir. Resimsi bir görüntüye kavuşturulan eski kent dokusu çalışmaları bu dönemde sıklıkla uygulansa da, Sitte 'ye göre, tarihi alanları korumada amaç; orayı resimsi gibi yapmak değil, oradaki gerçek sanatsal ve estetik değerlerin ve dokunun gerçek ruhunun yansıtılması olmalıdır. Üst ölçekte Sitte'ye göre planlama ve tasarım açıklıktan çok çevreleme ile alakalı olmalıdır (*should be related to enclosing spaces instead of openings*). Yapı bazında ise Sitte, Ruskin'nin aksine yapıların ölü ve artık işlevi bitmiş yapıtlar olduğunu düşünmemekte, aksine onların canlı, anlaşılması, okunması gereken anlam ve mesaj barındıran şeyler olduğu görüşündedir. Eski bir yapıyı öne çıkartmak için etrafını temizlemeyi reddetmekle beraber bu yöntemin de restorasyona zaman zaman katkı sunduğunu söylemektedir. Yıkılan yapıyı eski skeçlere bakarak, birazda yeni bir yorum katarak yeniden inşa etme uygulamasının görüldüğü bu dönemde Camillo Sitte, restorasyonda asıl önemli konunun restorasyon tarzı olduğunu, eski ve yeni arasındaki stil farklılıklarına yoğunlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır.

20.yüzyıl koruma ve yenileme akımının uluslararası arenada tartışılmaya başlandığı ve yavaş yavaş ortak standartların temellerinin atıldığı önemli gelişmelere sahne olmuştur. Fakat bu gelişmelere darbe vuran iki büyük dünya savaşı ve ardından gelen soğuk savaş bu konudaki ilerlemeyi engelleyen faktörler olmuştur.

I. Dünya Savaşı dönemi sadece yapı değil peyzaj ve kent ölçeğinde de tam bir yıkımın yaşandığı süreçtir. Savaş sırasında tarihi alanların yıkımı daha önce görülmemiş boyuttadır. I. Dünya Savaşı sırasında özellikle tarihi ve sembolik anıtlar, tarihi bölgeler askeri amaçlar ile bombalanmıştır. Özellikle 17, 18 ve 19.yüzyıl dokulu tarihi alanlar ciddi oranda tahrip olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan kırk yıl önce Rusya çarı, Çar II. Alexander on beş ülkenin de delege olduğu bir konferansta 'Savaş Kanunu ve Koruma Bildirisi' çıkartmıştır. Buna göre, tarihi miraslar insanlığın ortak malıdır ve savaşlarda dahi bu miras korunmalıdır. Bu bildiriye 1889'da Paris'teki uluslararası mirası koruma faaliyetleri izlemiştir.

Fakat maalesef bu bildiri 20.yüzyılda etkinlik gösterememiş ve savaş sırasında birçok önemli doku tahrip edilmiştir. İronik olarak 1914'te Prusya'yı işgal eden Rus birlikleri bölgeye önemli zararlar vermiştir. Avrupa'da da pek çok ortaçağ merkezi ve Gotik yapı bombardımanlar sonucu harabeye dönmüştür. Özellikle Almanlar Fransızların sembolik önem taşıyan anıtlarını ve turistik alanlarını hedef alarak Notre Dame Katedrali'ni de içinde olmak üzere pek çok eseri hasara uğratmışlardır. Bu tutum, 'anıt barbarlığı' diye yorumlanmıştır (Glendinning 2013).

Bunca tahribatın sonrasında, tamamen yıkılmış, yarısı yıkılmış ve az hasarlı gibi çok çeşitli hasar sınıflarında kalıntı bulunduğundan, farklı durumlardaki bu eserleri restore etmek için 20.yüzyılda yenileme konusunda çok çeşitli çözümler üretilmiştir.

Ayağa kaldırılamayacak anıtların ve tarihi alanların replikalarının yapılması önceki yüzyılda da olduğu gibi 20.yüzyılda da sıklıkla başvurulmuş bir çözümdür. Replikanın bir restorasyon tekniği olmadığı ve bir kopya olduğu görüşü mevcut olsa da tamamen yıkılan anıt ve dokularda uygulanmıştır.

Savaş sonrası tahrip olan tarihi alanlar ile ilgili en ilginç yaklaşım dönemin İngiltere başbakanı Churchill'den gelmiş ve ilk olarak İngiltere'de savaşta yerle bir olan bir kasabanın kalıntılarının '*kutsal alan*' addedilmesi ve o kalıntı haliyle korunmasını önermiştir. Bu sayede buranın bir savaş anıtı niteliğinde olduğunu ve İngilizlerin mağduriyetlerini simgelediği görüşündedir. Aynı tarz Belçika'da da uygulanmıştır. Fakat ilerleyen zamanlarda halkın tepkisiyle bu alanlar yeniden yapılandırılmıştır. Savaş anıtı niteliğinde bırakılan kalıntı alanın tekrar yapılandırılmasıyla, savaşı hatırlatacak modern tarzda günümüzdeki gibi bir savaş anıtı yapılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında başlayan '*memorial ruin preservation*' yani hatıra kalıntı koruması uygulamasının kentsel alanlardan ziyade anıt ölçeğinde uygulanmasının daha doğru olacağı sonucuna varılmıştır. Bu '*ruin preservation*' (kalıntı koruması) yöntemi gelecek nesiller için bir uyarı niteliğindedir. Tüm bu yenileme faaliyetlerindeki amaç tarihi dokuyu tekrar kazanmanın yanında büyük oranda da özellikle tarihi mirasla gelişen turizm faaliyetleridir. Belçika'nın savaşta yıkılan ve tarihi dokuyu barındıran Ypres kasabasında tarihi alanı barındıran Grand Place bölgesinde kaybedilen eski dokunun ve en büyük ortaçağ yapılarından biri olan Kumas Salonu'nun aynı şekilde replikasının yapılmasıyla Ypres en çok turist çeken yerlerden biri haline gelmiştir (Glendinning 2013).

Fransa'da da yapı ve kent ölçeğinde çeşitli yenileme çalışmaları başlatılmış ve anıtlar eski karakterlerine uygun olarak aynı stilde yenilenmiştir. Fransa'daki restorasyonlarda da turizmi arttırma amacı yoğun olmakla beraber çalışmalardaki malzeme seçimlerinde orijinal olana en yakın malzemenin kullanılması amaçlanmıştır.

Genel çerçevede bakıldığında kentsel yenileme faaliyetlerinin görüldüğü ve savaş sonrası eski dokuya ait cadde ve sokak planlarının, eski pazar alanı, meydan gibi açıklıkların kısacası kentsel alan bazındaki öğelerinde anıtlar gibi replikaları yapılmıştır.

19.ve 20.yüzyılda birçok ülkede görülen şehircilik ve tarihi alanları yenileme faaliyetleri benzer şekilde İtalya'da da uygulanmıştır.

İtalya’da Mussolini liderliğindeki aşırı milliyetçi faşist politika şehircilik ve koruma alanlarında da etkilerini hissettirmektedir. Dönemin İtalya’sında tarihi kalıntılara özellikle antik Roma kalıntılarına büyük önem verilmiş, anıtsal ve tarihsel bir peyzaj (*monumental landscape*) oluşturulmak istenmiştir. Bu doğrultuda, antik alanların rekonstrüksiyonu, antik eserlerin korunması ve Pompei, Herkulaneum gibi antik sitlerin kazılardan sonra bugünkü son hallerini alması sağlanmıştır.

Mussolini’nin faşizmi, Roma İmparatorluğu’nu yeniden canlandırma ve Roma kentini antik zamanlardaki gibi bir dünya başkenti yapma hayali olduğundan, bu amaçla ve mevcut politik yaklaşım ile Roma’da Haussmann stili planlamaya gidilmiştir. Büyük akslar için bazı küçük yıkımlar olsa da Haussmann tarzı anıtsal korumacılıktaki gibi önemli anıtların çevreleri açılmış ve ortaçağ meydanları yeniden düzenlenerek rejimin kullanımına sunulmuştur (Glendinning 2013).

İtalya’nın bu dönemdeki anıt ve şehir bazında yaptığı çalışmalarda dokuların yeniden şekillenmesinde sanatsal yönün son derece kuvvetli olduğu vurgulanması gereken önemli bir noktadır.

Aynı yüzyılda yaşanan İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra o güne kadar şiddetle devam eden milliyetçilik akımının yumuşamaya başlamasıyla, tarihi mirasın koruma ve yenileme çalışmaları daha iyi gelişmeye başlamıştır. Fakat II. Dünya Savaşı’ndan sonra da tüm dünyada etkisi hissedilen ‘Soğuk Savaş’ nedeniyle ayrışmalar yaşanmıştır. Bu ayrışmalar birçok noktaya etki ettiği gibi tarihi alan ve anıtların koruma yenileme yaklaşımlarında da farklı uygulamalara sebep olmuştur.

Savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeninde, genel anlamda iki kutba ayrılan düzende koruma ve yenileme akımı iki düzende de varlığını farklı şekillerde de olsa paralel olarak sürdürmüştür. Batı Bloğu ve Sosyalist Doğu Bloğu, ikisi de kendi içsel ideolojileri çerçevesinde çalışmalarda bulunmuşlardır. Batı Bloğunda tarihi mirası

aslına uygun restore etme eğilimleri görülürken, Sovyet ülkelerinde korumak mı yıkmak mı konusunda net olmayan bir tutum gözlenmektedir.

Sovyet ülkelerinde koruma akımı temelde üç sorunla karşılaşmıştır. Bunlar; faşizm, kültürel mirasa karşı alınan düşmanca tavır (özellikle dini, feodal ve burjuvazi) ve eski tarihi yapıların sosyalist yapıdaki gelecek görüşü ile bağlaşmamasıdır.

Özellikle Doğu Bloğu Almanya'sında koruma ile ilgili politik bir adım bulunmamaktadır. Fakat genel olarak Sovyet ülkelerinde bazı sosyal sınıf ayrımı yansıtan tarihi yapılarda tekrar düzenlemeler yapılmış, eski ve tutucu gördükleri tarihi yapılar sosyalist ideolojiye göre gerekli değişiklikler yapılarak kullanılmıştır. Özellikle işlev değişikliği bunların başında gelmektedir. Fakat buna karşılık ideolojiye ters düşen bazı sembol nitelikteki tarihi yapılar ve alanlar ise yıkılmış veya çürümeye bırakılmıştır.

Sovyet ülkelerinde böyleyken, Rusya'nın Moskova ve Leningrad gibi kentlerindeki yaklaşımı Doğu Almanya'daki uygulamalar kadar katı değildir. Moskova'da Haussmann stili bir kent planı yapılarak geniş akslar ki bu akslar otoritenin ve gücünde sembolü niteliğinde olup, geniş meydanlar tasarlanmıştır. Bu yeni plan için pek çok tarihi doku feda edilmiştir. Fakat Haussmann'ın planlarının temel bir özelliği olan önemli anıtları geniş açıklıklar içinde bırakarak koruma eylemi Moskova'da da uygulanmış ve bazı yapılar korunabilmiştir. Buna karşılık metro ve çeşitli altyapı çalışmaları nedeniyle birçok eski doku yıkılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi korumak ve korumamak arasında net bir çizgide olmayan ideolojide, bir yandan yeni kent planı için çeşitli tarihi eserler feda edilirken, diğer yandan Rusya'da *'old town'* lar ve bazı tarihi alanlar modern kentle bütünleşmiş bir yapı olarak görülmemiş fakat yine de korunarak açık hava müzesi alanlar olarak düşünülmüştür. Bu şekildeki alanlara müdahale edilmemiş ve yeni kent dışlara doğru gelişmiştir. Ancak 1970'lere gelindiğinde Sovyetlerin koruma ve yıkım konusundaki

tutarsız tavırları netleşmeye başlamıştır. Bu dönemde yavaş yavaş tarihi dokuları milli miras olarak görmeye ve turizm amaçlı korumaya ve yenilemeye başlamışlardır (Glendinning 2013).

1980 ve sonrasında modernizmin bitişiyle eski-yeni entegrasyonu daha iyi yapılmaya ve modernizmdeki keskin eski yeni ayrımı kaybolmaktadır. Bu post modern dönemde koruma ve yenileme oranları artmış ve koruma yenileme çalışmaları daha rahat yapılmaya başlanmıştır.

Fransız Devrimi'nden bu yana koruma ve yenileme yaklaşımı hep milli miras olarak gelişmiştir. Öyle ki savaşlarda bile bu ırkçı ayırmadan dolayı eserler yıkılıp, tahrip edilmiştir. Hatta milletler arası bir rekabete dönüşen tarihi miras kavramı zamanla bir sistem rekabetinin görüldüğü Soğuk Savaş döneminde de ortak miras olma yoluna girememiştir. Birleşmiş Milletler'in bir kolu olan UNESCO'nun 1954'te kurulması ile kültürel miras tüm insanlığın ortak mirasıdır anlayışı gündeme gelmiş ve koruma bildirimleri çıkarılmıştır. 1954'te tekrar bu anlayışın gündeme gelmesine ve UNESCO'nun kurulmasına rağmen etkin hale gelmesi dönemin politik şartlarından ötürü uzun zaman almıştır. 1972'de güçlenen anlayış '*world heritage*' yani 'dünya mirası' kavramını çıkartarak o günden beri pek çok anıtı ve tarihi alanı Unesco'nun dünya kültür mirası listesine almıştır (Glendinning 2013).

20.yüzyılda Türkiye'ye baktığımızda ise yaşanan savaşlar, siyasi ve ekonomik açılardan çalkantılı süreçler koruma alanının geri planda kalmasına sebep olmuştur. Uygulama yönünden belirgin adımlar ve sonuçlar kaydedilememiş olsa da, tüm süreçlerde Türkiye uluslararası gelişmeleri ve evrensel koruma yaklaşımlarını takip etmiştir. Türkiye'deki tarihi eser ve çevreleri koruma yaklaşımını kısaca beş dönemde ele almak mümkündür.

Cumhuriyetin ilk dönemi olan 1923-1950 yılları arasındaki süreç tarihi miras ve koruma kavramları yönünden net olmayan yaklaşımlar içermektedir. Fakat öte yandan arkeoloji

ve müzecilik alanlarında çalışmalar yapılmaktadır. “Ulus- devletin önemseydiği Türk kimliğinin inşasında tarihî eserlerin katkısının ne olabileceği ve kopmak istenilen geçmişin mirasına nasıl yaklaşılacağı, dönemin hassas konuları arasındadır. Kimlik sorunu, ulusal mimarlık arayışlarının yanı sıra koruma alanını da etkilemiştir. 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti kurulmuş, Alacahöyük, Çankırıkapı, Karatepe gibi yeni kazı alanları açılmış, Türk-İslam devri kitabeleri konusunda envanter çıkarılması kararlaştırılmıştır” (Madran 2002). “Yeni mimarlık için Selçuklu-Osmanlı formlarından esinlenen arayışlar, tarihî yapılara yönelik ilgiyi arttırsa da, bu daha çok anıtsal mimarlığa yansımıştır. 1930'lardan sonra gelişen uluslararası modern üsluba eklenme arayışlarıyla şekillenen modern konutlar ise, tarihî konutların statü kaybını ve terk edilmesini hızlandırmıştır” (Kayın 2008).

Aynı dönemde Osmanlı dönemi eserlerinin ihmal edildiği görüşü de mevcuttur. Diğer yandan bu eserlerin bazılarında onarımların yapıldığı ve müzeye çevrildikleri bilgisi bulunmaktadır. Bu noktada “Anadolu'daki Selçuklu eserleri ile arkeolojik yapılar, gerilimlerden kaçmak ve örtük bırakılmış okumaları ortaya çıkarmak için alternatif bir alan oluşturmuştur. Atatürk, 1930'daki uzun Anadolu gezisinde yolladığı telgrafta, Selçuklu mirası ile arkeolojik eserlerin uzmanlar eliyle korunması gerektiğini vurgular” (Madran 2002). “Anadolu arkeolojisinin ve müzeciliğin desteklenmesi, yabancı baskıya karşı bir savunma ve toplumsal özgüven yaratıcı bir unsuru teşkil etmiştir. Savaşın yıkıntıları üzerinde modern bir ülke tesis etmeye uğraşan yönetim, koruma alanına sınırlı bir kaynak aktarabileceği halde koşullarını zorlamıştır” (Kayın 2008).

1950 ve 1960 yılları arasına baktığımızda ise tarihi mirasın restorasyon ve kullanımına yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. “Koruma alanı, bu dönemde Batıda, mevcut uluslararası anlaşmalar dâhilindeki denemelerle ve geleceğe yön verecek yeni anlaşmaların tesisiyle ilerlemiştir. Avrupa Konseyi'nin 1954 yılında kabul ettiği Avrupa Kültürel Sözleşmesi, Avrupa'nın ortak kültürel mirasının korunması düşüncesine odaklanmaktadır”(Kanadoğlu 1998). “Türkiye'de de yeni bir yasal zemin oluşturulmaya çalışılmış, 1951 yılında 5805 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Bu kurul,

mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde gözetilecek ilke-programları belirlemek ve uygulamaları izlemek-denetlemek konularıyla görevlendirilmiştir” (Akozan 1977). “Kentlerin gelişimini denetleyebilecek çeşitli yasalarla, İmar ve İskân Bakanlığı, İller Bankası gibi kurumların oluşturulması ve kentlerde yürüttüğü çeşitli mücadelelerin içine koruma düşüncesini de yerleştirecek olan Türk Mühendis ve Mimar Odaları'nın 1954 yılındaki tesisi, önemli gelişmelerdir” (Kayın 2008).

Diğer yandan bu dönem kentleşmenin getirdiği tahribatlara da sebep olmuştur. Dönemin kentleşme politikaları çerçevesinde büyük şehirlerde yeni akslar ve geniş bulvarlar açılması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda çok sayıda tarihi doku yıkılmıştır. İstanbul'daki Vatan ve Millet Bulvarları pek çok tarihi dokunun yok edilmesiyle bu dönem açılmış akslardır.

1960 ile 1980 dönemini incelediğimizde ülkenin en çalkantılı dönemi yaşanmaktadır. “Kalkınma ve kentleşmenin önemsendiği, turizm ve sanayileşme politikalarının devreye sokulduğu, köyden kente göç gibi olguların gelişmeleri belirlediği bu dönemde, koruma büyük oranda dışlanmıştır. Turistik yörelerdeki antik kentler ile anıtsal yapılar, turizme katkıda bulunma ihtimallerinden dolayı kısmen ilgi görürken; sivil dokular ya terk edilerek tahrip olmaya bırakılmış ya da köyden kente göç edenlerin yeni yaşam alanlarını oluşturmuştur” (Kayın 2008). Bu durum kentlerdeki tarihi bölgelerin kimlik ve işlevlerinin özellikle de sosyo-kültürel yönlerinin ciddi olarak değişmesine sebep olmuştur. Zaman içerisinde bu bölgeler alt gelir grubunun kullandığı ve kentte çöküntü alanı diye tabir edilen alanlara dönüşmüştür.

Bu dönemde bir yandan kentleşmenin tarihi alanlara getirdiği yoğun tahribat yaşanırken diğer yandan da evrensel koruma yaklaşımlarına dâhil olma çabası görülmektedir. Avrupa'da endüstri devrimi ve modernleşmenin tarihi kentlerdeki olumsuz etkilerini gidermek amacıyla 1964'te Venedik Tüzüğü çıkartılmıştır. Bu tüzük ile ortak miras kavramı çerçevesinde anıtların ya da tarihi alanların koruma, onarım ilkeleri

belirlenmektedir. Daha sonra Paris'te UNESCO'nun düzenlediği "toplantıda kabul ettiği Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme ise, 'dünya mirası' kavramına odaklanarak; mirasın tanımı, koruma politikaları, komiteler, fonlar vb. yükümlülükler ile Dünya Kültür Mirası Listesi'nin oluşturulma koşullarını belirlemektedir" (Kanadoğlu 1998). "Türkiye sözleşmeye bu dönemde dahil olamasa da, 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile mevzuatını yenileyerek, eski eser, anıt ve sit kavramlarını ayrıntılandırmıştır" (Akozan 1977). Bu yasa ile, tarihî dokuların sit olarak tescili sürecinde gelişmeler sağlanmıştır.

1980 ve 2000 yılları arasındaki sürece baktığımızda "Türkiye'de bir taraftan siyasi müdahalelerle önemli tahribatların yolu açılırken, bir taraftan da paradoksal biçimde, uluslararası koruma anlaşmalarına dâhil olunması söz konusudur. Türkiye, 1983'de Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi, 1989'da ise Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Ülkedeki mevzuat da, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Yasa ve 1987 tarihli ve 3386 sayılı Değişiklik Yasası'yla yeniden düzenlenmiştir. Bu yasalarla 'kültür varlığı' kavramı 'eski eser' kavramının yerini alırken, koruma ölçütleri 19. yüzyıl sonuna odaklanan bir zaman sınırıyla belirlenmiş, özel yapılar için bazı farklı tanımlar getirilmiş, tepede Kültür Bakanlığı'na bağlanan örgütlenme de yeniden düzenlenmiştir" (Kanadoğlu 1998).

90'lı yıllar ise tarihi mirasın koruma kavramının toplumda yaygınlaştığı ve toplum bilincinin yükseldiği bir dönemdir. Bu dönemde koruma kavramının alt yapısı oluşmuş, turizmde etkisiyle koruma alanına olan ilgi artmıştır. Fakat bu seferde popülerleşen bir kavrama dönüşen koruma ile ilgili denetimsiz ve yanlış uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

21.yüzyılda doksanlı yıllarda temelleri atılan koruma yaklaşımının somutlaşmış ve toplumda da iyice yer edinmiş olan tarihi mirası ve eski eserleri koruma kavramı turizm potansiyeliyle doruğa ulaşmıştır. 2000 yılında Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kurulması ve yerel yönetimlerin tarihi anıt ve alanlar için koruma-iyileştirme politikaları

uygulaması ile önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Kayın 2008). Bu son dönemde konuyla ilgili yeni yasa ve uygulamalar yapılmış, pek çok tarihi anıt ve çevrede koruma ve iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.

3. KENT İÇERİSİNDEKİ TARİHİ ALANLARIN SINIFLANDIRILMASI

Tezin temel noktası olarak ele alınan tarihi alanlar, kent içerisinde bulunan alanları kapsamakta olup, kent içerisindeki bu tarihi alanlar ülkemizdeki kurumlarca genel anlamda tarihi sit alanı, kentsel sit alanı ve kentsel/arkeolojik sit alanı olarak adlandırılmaktadırlar.

Tarihi sit alanı, sembolik ve hatıra değeri olan yerler, “önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ya da eski yerleşmelerin içinde bulunan alanlar, tarihi kasaba ve yerleşmelerin kendileri ya da bir bölümleri, o yerleşmenin kentsel ya da kırsal yaşamı yansıtıyorsa, kentsel, tarihsel, çevresel, kültürel, mimari, artistik, etnolojik ve diğer özelliklerinden dolayı bir değer taşıyorsa, tarihi sit olarak tanımlanır” (Madran ve Özgönül 2005).

Kentsel sit ise, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma 2863 sayılı yasaya göre “yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini... taşıyan kent” olarak tanımlanmıştır. KTVKYK'nın başka bir tanımında ise “kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar” olarak belirlenmiştir (Madran ve Özgönül 2005).

Kentsel/arkeolojik sit alanı ise, “ülkemizde yaşayan bir yerleşme içinde, artık yaşamayan bir kültüre ilişkin olarak halen izlenebilen ya da araştırmalar sonunda ortaya çıkan arkeolojik değerlerin korunması, sunumu ve çağdaş yaşamla ilişkilerinin düzenlenmesi olarak anlaşılmaktadır... alanların korunmasının amacı, bir taraftan kentin geçmişini ortaya çıkartırken, diğer taraftan da bu geçmişin izlerini kent ile onu rahatsız etmeden, aksine onu zenginleştirerek bütünleşmesini sağlamak, gereken hallerde onlara çağdaş yaşam içerisinde yeni bir rol tanımlamak olarak açıklanabilir” (Madran ve Özgönül 2005).

Kent içerisinde bulunan tarihi çevrelerin sınıflandırılmasında tek bir model olmayıp, farklı parametreler doğrultusunda pek çok sınıflandırma yapılabilmektedir. Ülkemizdeki kurumların yapmış olduğu yukarıdaki genel sınıflama bunlardan biri olup bir ölçü niteliğindedir. Fakat tek ve genel bir sınıflandırma ile bu alanları doğru gruplamak imkânsızdır.

Günümüz kentleri özellikle de ülkemizdeki hemen her kent dayandığı çok eski tarih çağları ve çok köklü medeniyetlerden kaynaklı sayısız tarihi alan barındırmaktadır. Hitit ve Lidyalılardan, Yunan ve Roma'ya, Selçukludan Osmanlı'ya kadar son derece geniş bir yelpazede çeşitlilik sunan ülkemizdeki tarihi alanlar dönem, medeniyet, mimari, üslup, teknik ve işlev gibi konularda çeşitlilik içermektedirler. Resmi kurumlarca aynı sınıfa koyulan tarihi alanların dahi yapısal durumları, işlevleri, kentteki konumları ve kentle ilişkileri, taşıdıkları potansiyeller, sorunlar birbirinden farklı olabilmektedir. Bu nedenle kentteki bu alanların kendi vasıflarına göre tek tek değerlendirilmesi gerekmektedir. Zaten birbirinden farklı karakterde bulunan sayısız tarihi alanı birkaç başlık altında gruplamaya çalışmak kimi zaman yetersiz kalmakta ve yeni sınıflandırma yollarını açmaktadır. En sağlıklı bu genel sınıflandırmanın altında belirlenecek alt grupların oluşturulmasıdır çünkü ülkemizdeki yönetmelik ve tanımlamalar ışığında alana biçilen sınıf, o alana yapılacak müdahale biçimi ile eş anlamlıdır. Yani bir tarihi alanın ne çeşit sit olduğu ve kaçınıcı derecede sit olduğuna göre kullanımı ve müdahale biçimi değişmektedir. Bu uygulama doğruluk içerse de sınıflamanın genel kalmasından ötürü kimi zaman olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Müdahale kurallarınca 1. ve 2. derecedeki alanlar aynen korunmak durumdadır ancak 3.dereceye yeni düzenlemeler ve kullanımlar için izin verilmektedir. Oysaki yaşayarak ve kentle bütünleştirerek sürdürülebilirlik ilkesi tarihi alanlar için temel ilkedir. Bu yüzden 1. ve 2.derece sit alanlarının dahi dokunulmazlıklarından ötürü izole edilmesinden ziyade aynen korunarak kente entegre edilmesi için yeni düzenlemeler şarttır. Çünkü müdahale ve koruma biçimi alanın kaderini belirleyen ve kentle ilişkisini şekillendiren en temel unsurdur.

Bu yüzden kentsel alan içerisinde bulunan tarihi çevreler sınıflandırılmaya çalışıldığında ortaya pek çok metod ile farklı özellikler baz alınarak yapılan çok sayıda sınıflandırma yolu çıkmaktadır. Çünkü sahip olunan çeşitlilik bu alanları çok farklı açılardan değerlendirebilmemize olanak sağlamaktadır. Dönemsel sınıflamadan, işlevsel sınıflandırmaya, üslup ve teknik yönünden sınıflandırmaya kadar çeşitli konularda sınıflandırma yapılabilmektedir. Konuya uygun yapılan sınıflandırmalar söz konusu alanın doğru şekilde okunmasına ve doğru kriterler ile iyileştirilmesine zemin hazırlamaktadır.

Tez kapsamında, kent içinde bulunan tarihi alanların, bugünkü modern kentlerdeki durumlarını anlamaya yönelik aşağıda bir sınıflandırma önerisi yapılmıştır. Kentteki tarihi alanları doğru okuyabilmeye yönelik yapılan aşağıdaki sınıflandırmada temel amaç, bu alanların günümüz kentindeki yapısal durumlarını, kent içindeki konumlarını ve kentle ilişkilerini, işlev durumlarını ve sosyal boyuttaki algılarını saptamaya yöneliktir. Yapılan sınıflandırma ile tarihi alanların kentteki durumları belirlenebilmekte ve iyileştirme projelerinde neler yapılabileceğine ışık tutabilmektedir.

3.1 Yapısal (Strüktürel) Sınıflandırma

Gerek yapı gerekte alan ölçeğinde incelediğimizde kentsel tarihi alanlar bugün yapısal yönden birbirlerinden farklı durumlarda bulunmaktadır. Kimi alanlar ve yapılar yalnızca kalıntılardan ibaret kalıntı alanlar veya sit alanları durumundayken, kimi alanlar ayakta kalabilmiş yapılardan oluşmaktadır. Bugün kentlerde ayakta kalabilmiş yapı ve alanlarda iki grupta incelenebilmektedir.

3.1.1 Kalıntı alan/Arkeolojik sit alanı

Genellikle antik çağlardan günümüze ulaşan ve büyük bölümü ayakta olmayıp fiziksel yönden kalıntı halinde bulunan alanlardır. Diğer bir deyişle, kent içerisinde bulunan arkeolojik sit alanlarıdır. Arkeolojik sit; “insanlığın varoluşundan günümüze kadar

ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır’’ (Anonim 2014e). Bu tarz tarihi alanlardan bazıları kentle bütünleştirilemeyen, kentten kopuk alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bir kısmı ise kent içerisinde buldukları bölgede koruma altına alınmış ve gelişen yeni kent dokusunun içerisinde kentle bütünleşebilmiştir. Ankara’nın şehir merkezi olarak kabul edilen Ulus bölgesinde bulunan Roma Hamamı (Şekil 3.1 - 3.2) bu tarz alana örnek teşkil etmektedir. Roma Hamamı şehrin merkezinde yani tam içerisinde bulunan, çevresi yeni yapılar ve modern kent unsurları ile çevrili bir sit alanıdır. Yoğun yerleşkenin içinde olmasına rağmen alan ölçeğinde korunan Roma Hamamı kalıntıları kentle bütünleşmiş ve kentin içinde varlığını sürdürebilen kentin tarihi zenginliğini yansıtan farklı dokudaki bir tarihi alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 3.1 Roma Hamamı/Ankara (Selam 2009)

Şekil 3.2 Roma Hamamı/Ankara (Başaran 2008)

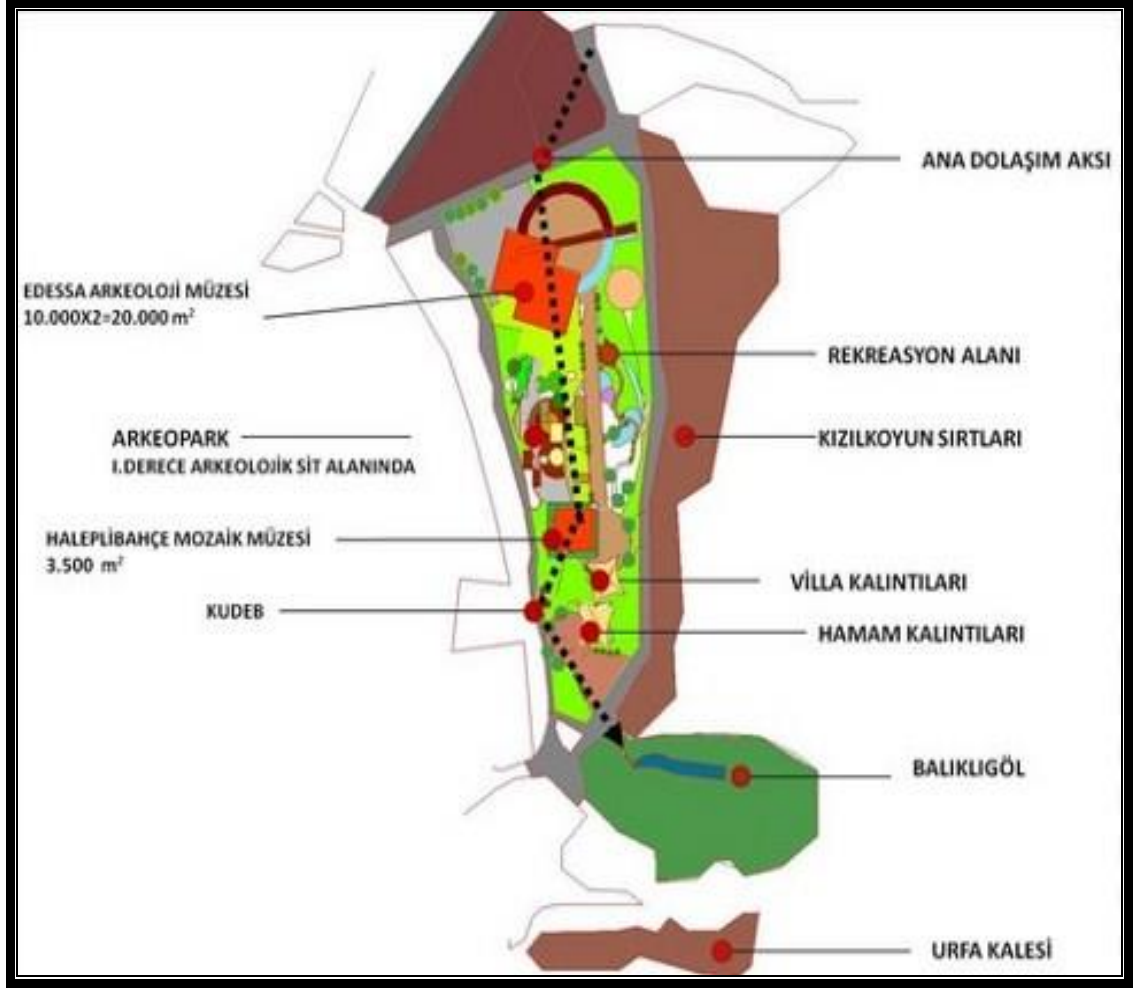
Kent içinde bulunan kalıntı alanlara diğer bir deyişle arkeolojik sit alanlarına ikinci bir örnek olarak Şanlıurfa'da şehir merkezinde bulunan Haleplibahçe (Şekil 3.3) gösterilebilir. Haleplibahçe'de Edessa antik kentinin bir bölümü olarak kabul edilen kalıntılar ortaya çıkmıştır. Çok sayıda mozaik eserin çıkarıldığı alan aynı zamanda villa ve hamam kalıntıları barındıran antik bir yerleşim örneğidir. Günümüz Şanlıurfa'sının neredeyse tam ortasında Balıklıgöl'ün hemen yanı başında ortaya çıkan bu alanın kente entegre edilmesi ve ortaya çıkan eserlerin korunabilmesi için Haleplibahçe Projesi başlatılmış, proje kapsamında çevre şartlarından zarar görebilecek eserler buldukları orijinal yerlerinde korunmak üzere bu eserleri içine alacak müze binaları inşa edilmiştir. Proje kapsamında '*Edessa Mozaik Müzesi*', '*Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi*' inşa edilerek bu eserler orijinal yerlerinde korunarak sergilenme imkânı bulmuşlardır. Alanı kentle daha iyi bütünleştirebilmek ve canlandırmak adına müzelerin çevresi müzeleri de içerisine alan bir kent parkı olarak tasarlanmıştır. Villa ve hamam kalıntıları da açık havada bu kent parkının bir bölümü olarak varlıklarını sürdürüp, sergilenmektedir (Şekil 3.4 - 3.5).

Şekil 3.3 Haleplibahçe'nin kent içerisindeki konumu (Anonim 2012a)

Şekil 3.4 Haleplibahçe Projesi kapsamında yapılan müze binaları ve çevre düzenlemesi (Anonim 2013a)

Şekil 3.5 Haleplibahçe Proje Şeması (Anonim 2010a)

3.1.2. Ayakta bulunan alanlar ve yapılar

Antik dönemden ziyade genellikle orta, yeni ve yakın çağ eserleri büyük bölümünü oluşturmaktadır. Yapıldığı günden bugüne strüktürel varlıklarını sürdüren, günümüzde halen ayakta olan yapı ve alanlardır. Yapısal(strüktürel) yönden bozulmamış olan veya gerekli müdahaleler ile sağlamlaştırılan ve herhangi bir işlev ile kullanılabilen tarihi mekânlardır. Geniş ölçekte de ayakta kalabilmiş yapılar topluluğunu barındıran, dokusu bozulmamış, ayakta ve kullanılan alanlardır. Alan ölçeğinde bakıldığında fiziksel durumu bozulmadan günümüze ulaşabilmiş kentsel açık alanlarda tarihten bugüne ayakta kalabilmiş alanlar olarak değerlendirilebilir. Fiziki açıdan özelliklerini büyük

ölçüde koruyarak bugün varlığını sürdüren tarihi meydan, park, koru gibi alanlarda fiziki açıdan ayakta kalabilmiş ve kullanılan gruptaki alanlara örnek verilebilir.

İstanbul'un pek çok noktasında bu tarz alanlara ve yapılara sıklıkla rastlanabilmektedir. Konuya örnek olarak tarihi yarımadada bulunan hem yapı hem de alan ölçeğinde incelendiğinde strüktürel olarak bozulmadan günümüze ulaşan Sultanahmet-At Meydanı bölgesi gösterilebilir (Şekil 3.6 - 3.7). Yapı ölçeğinde bakıldığında alan Ayasofya ve külliyesi (Şekil 3.8), Sultanahmet Camii, Hürrem Sultan Hamamı, Alman Çeşmesi(Şekil 3.9), Yerebatan Sarnıcı, Türk ve İslam Eserleri Müzesi(eski İbrahim Paşa Sarayı), Sultan Ahmet Türbesi gibi çok sayıda bugün ayakta olan ve kullanılan tarihi yapıyı barındırmaktadır. Alan ölçeğinde ise bölge, tarihteki meydan kimliğini yapısal şartları fazla bozulmadan bugünde devam ettirmekte ve At Meydanı bugünde fiziki yapısıyla meydan kimliğini ayakta tutabilmektedir (Şekil 3.10).

Şekil 3.6 At Meydanı/Dikilitaş Sütunu (Anonim 2013b)

Şekil 3.7 Sultanahmet Meydanı-Alman Çeşmesi (Anonim 2012b)

Şekil 3.8 Ayasofya (Anonim 2014a)

Şekil 3.9 Alman Çeşmesi (Bükrücü 2009)

Şekil 3.10 Sultanahmet Meydanı
(Şahiner 2014)

Bu tarz alanlara önceki dönemlerde de gezinti ve park alanı olan Gülhane Parkı 'da eklenebilir (Şekil 3.11). Tarihte Gülhane Parkı, önceleri saraya ait Has Bahçe iken daha sonra kamusal bir alana dönüştürülerek kentin kullanımına sunulmuştur. Önceki dönemlerdeki fiziki durumunu yani yapısal özelliklerini büyük ölçüde koruduğundan, günümüzde bu alan da yapısal açıdan ayakta kalabilmiş grubunda değerlendirilebilir. Çevresiyle bütün olarak düşündüğümüzde de etrafında pek çok kullanılabilir durumda olan kasır, köşk ve anıtta yer almaktadır.

Şekil 3.11 Gülhane Parkı/İstanbul (Anonim 2013c)

3.1.3 Dondurulmuş yapılar

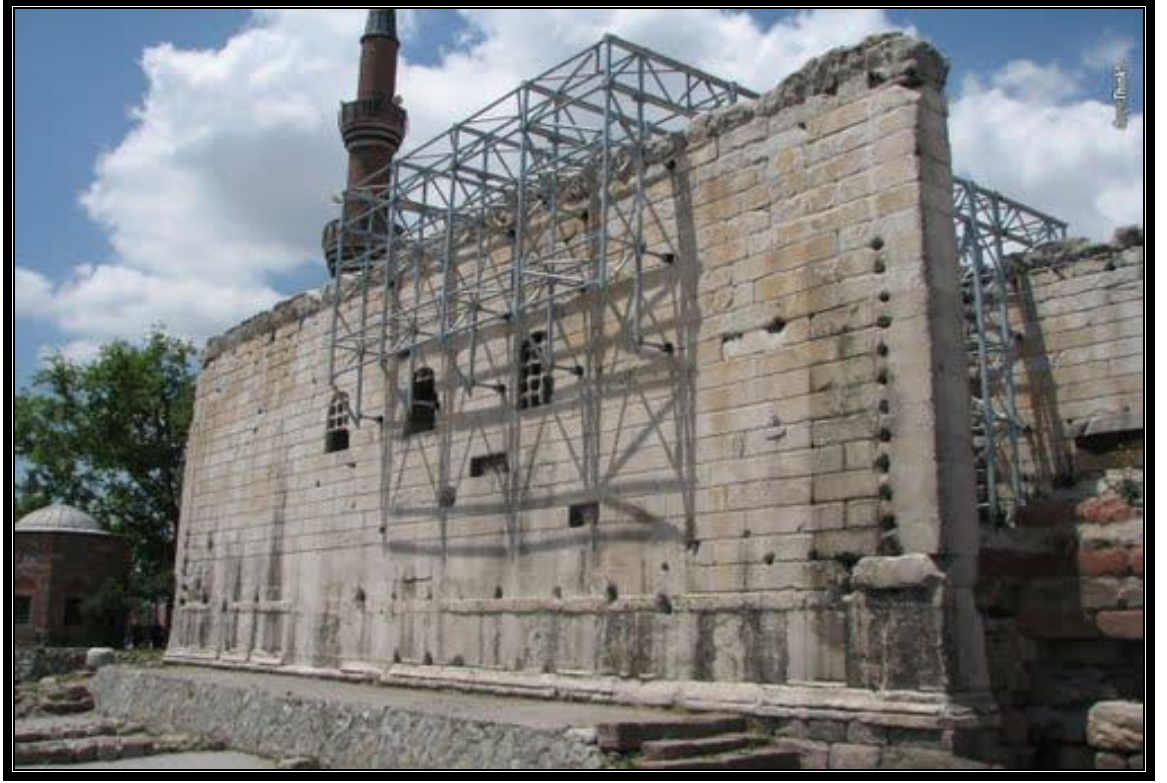
Dondurulmuş yapılar, arkeolojik restorasyon ve resimsi (picturasque) restorasyona konu olan yapılar olarakta tabir edilebilir. Arkeolojik restorasyonda eser, ayakta kalabilmesi için sağlaştırılıp bırakılır. Herhangi bir işlev yüklenmez. Resimsi restorasyonda da ana kaygı yapının sanatsal bütünlüğüdür ve yapının sanatsal bütünlüğü sağlanıp bırakılır. Arkeolojik restorasyonda olduğu gibi yapıya işlev yüklenmez. Zaten bu tarz yapılar genellikle kullanımı pek mümkün olmayan, kendi haline bırakıldığı takdirde

yıkılma tehlikesi olan yapılar olduğundan eserlerin strüktürel anlamda sürdürülebilirliği için yapılar gerekli sağlamlaştırma ve sanatsal bütünlük çalışmalarının ardından olduğu gibi bırakılır. Bu olay, yapıyı dondurma olarakta adlandırılmaktadır.

Tarihi birikime sahip kentler içerisinde çok sayıda dondurulmuş yapı örneği bulunmaktadır. Artık aktif olarak işlevi kalmayan sadece tarihi değere sahip şehir surları, kaleler bu sınıftaki yapılara örnek teşkil etmektedirler. İstanbul'u çevreleyen şehir surları (Şekil 3.12), Ankara Kalesi verilebilecek örnekler arasındadır. Yine Ankara'da Ulus kent merkezinde Hacı Bayram Camii'ne bitişik konumda bulunan ve bir Roma dönemi eseri olan '*Agustus Tapınağı*' da ayakta kalması için sağlamlaştırılıp ardından dondurulan yani olduğu gibi bırakılan eserlerdendir (Şekil 3.13).

Şekil 3.12 İstanbul Surları (Anonim 2006a)

Şekil 3.13 Augustus Tapınağı/Ankara (Silifkeli 2011)

Alan ölçeğinde de artık her hangi bir işlev ile kullanılmayan bu tarz yapı topluluklarını içeren küçük ölçekli tarihi alanlar da bulunmaktadır. Bu alanlar yapıları, sokak dokuları ve açık alanlarıyla ait olduğu dönem ve üslup çerçevesinde sağlamlaştırılıp bırakılmaktadır. Bu alanlar genellikle turistik amaçlı belirli bir dönemin yerleşim dokusunu ve yaşantısını anlatan dondurulmuş küçük ölçekli tarihi bölgelerdir. Genellikle kentin dış kısımlarında bulunan tarihi kasaba veya köy modelleridir. Kent içerisinde bu tarz alanlar çoğunlukla sadece yapı ölçeğinde kalmaktadır.

3.2 Konumsal Sınıflandırma

Hemen her açıdan çeşitlilik gösteren tarihi alanlar kentlerdeki konumlarına göre de farklılık göstermektedirler. Canlı bir organizma olarak tanımlanan ve sürekli değişen dinamiklere sahip kent olgusunda, tarihi alanlar da gelişen ve değişen kente göre farklı

konumlarda kalmaktadırlar. Günümüz kentlerinde kimi tarihi alanlar kent merkezinde varlığını sürdürürken kimi alanlar kentin dış kısımlarında, çeperlerde kalmaktadır. Tarihi alanların kentte buldukları fiziksel konum bu alanların modern kentlerdeki kaderlerini de etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir.

3.2.1 Kent merkezinde bulunan tarihi alanlar

Tarihi alanların en sık görüldüğü bölgeler şüphesiz ki kent çekirdekleridir. Bu çekirdekler kentlerin kurulumundan itibaren oluşan ve kentin merkezini oluşturan alanlar olduğundan çağlar boyu tarihsel birikiminde oluştuğu bölgelerdir. Bu sebepten çoğu kentte tarihi alanlar ve tarihi yapılar ağırlıklı olarak o şehrin çekirdeği kabul edilen merkezde yer almaktadır. Şehrin en canlı, en dinamik ve aktif olan bölgesinde yer almaları tarihi mekânların her daim yaşayan ve varlığını sürdürebilen yerler olması için en büyük nedendir. İşlevi ve yapısal durumu ne olursa olsun kent merkezinde yer alan tarihi mekânlar konumları itibariyle kentteki varlıklarını sürdürebilmekte ve değişen kente daha kolay adapte olabilmektedirler.

İstanbul bugün büyük bir metropol olsa da kentin çekirdeği sayılan tarihi yarımada başlı başına İstanbul'un en eski ve en canlı merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla buradaki tarihi alanlar her açıdan kentle bir bütün olan ve kentin ana parçaları olarak çalışmaktadırlar. Ve buradaki pek çok alan tarihi kimliğinin yanı sıra gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiş yerler olarak kentteki varlıklarını sürdürmektedirler. Benzer şekilde Bursa kent merkezinin de barındırdığı tarihi doku kentten asla kopmamış, aksine kentin merkezini oluşturan temel parçalar olarak çalışmaya devam etmektedir. Bursa'da bulunan Ulu Camii, Koza Han, Orhan Gazi Camii ve Meydanı ile çok sayıda han büyük ölçekli bir alanı kaplamakta olup, bu alan kent merkezinde korunmuş ve aynı işlevler ile varlığını sürdürmektedir (Şekil 3.14). 21.yüzyılda halen aynı fiziksel ve işlevsel özellikleriyle varlığını sürdürebilmesinin en önemli sebebi şüphesiz ki kent merkezinde yer alması ve kentin tüm değişim ve gelişimine rağmen merkezdeki konumunu koruyabilmesidir.

Şekil 3.14 Bursa kent merkezi içerisindeki tarihi alanlar (Anonim 2014c)

3.2.2 Dağınık konumlu tarihi alanlar

Kentin tek bir bölgesinde bir arada bulunmayan, şehrin çeşitli bölgelerinde müstakil olarak karşımıza çıkan alanlardır. Kent içerisinde sadece merkezde ya da belirli bir tarihi bölgede değil, kentin çeşitli semtlerinde karşımıza çıkabilen, yeni kentsel dokuyla iç içe olan küçük ölçekli tarihi alanları ifade etmektedir. Genellikle bir semtteki tarihi bir cami, okul, çeşme, bedesten veya tarihi bir konak gibi küçük ölçekli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çoğunlukla yapı ölçeğinde olsalar da zaman zaman kentte modern yapılaşmada aralarda kalmış küçük ölçekli tarihi yapı toplulukları veya sembolik alanlarda olabilmektedir.

Örnek olarak, İstanbul'un Galata semtinde bulunan tarihi Galata Kulesi bugün tek başına günümüz yapılaşmasının arasında varlığını sürdürmekte ve hem Galata'nın hem de İstanbul'un sembollerinden biri olarak bugünün yapılaşması arasından yükselmektedir (Şekil 3.15).

Şekil 3.16 Beyoğlu bölgesindeki tarihi yerlerin dağılımını gösteren bir haritadır. Haritadan da okunabileceği gibi işaretli yerler birbirlerinden bağımsız konumda kentte yeni yapılaşmanın içerisinde kalmış tarihi mekânlardır.

Bu çeşit tarihi alanlar küçük ölçekli ve modern yapılaşmanın arasında bir konumda kaldığından ya bugünün dokusuyla çok iyi entegre olabilmüş ve o dokunun bir parçası olarak çalışmakta olan ya da modern yapılaşma arasında sıkışıp kalan ve kaybolmaya yüz tutan bir durumdadır.

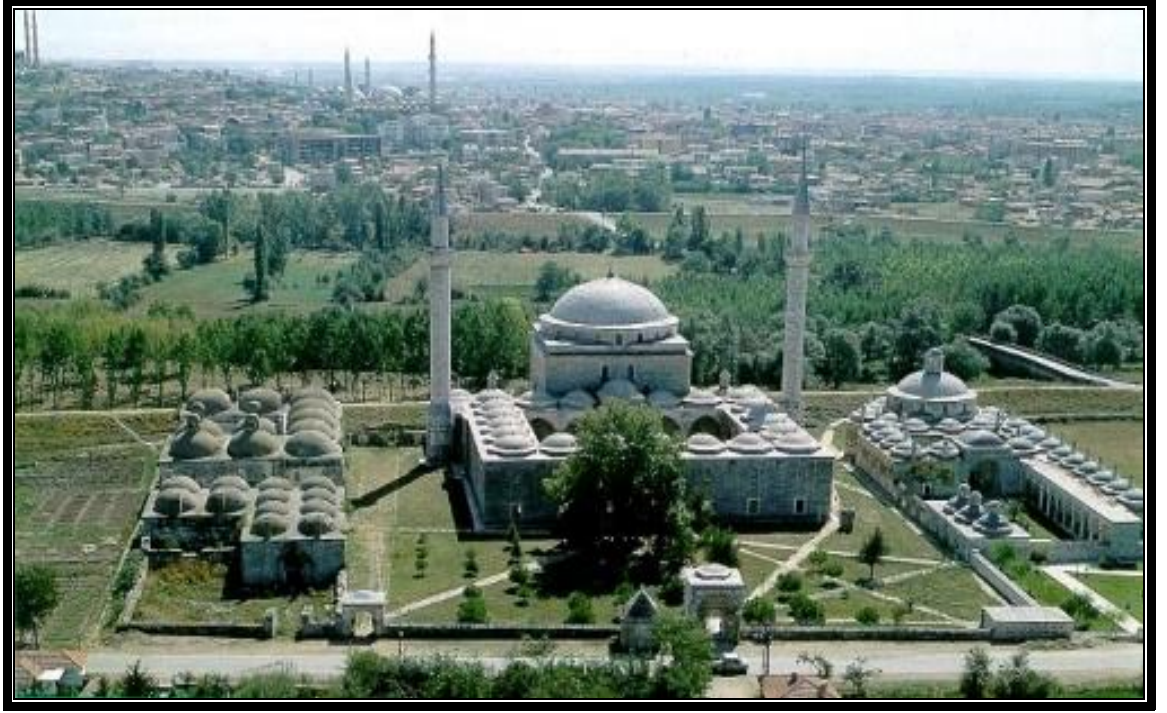
Şekil 3.15 Galata Kulesi/İstanbul (Anonim 2011a)

Dinamik bir olgu olan kent yapısının değişiminden kaynaklı çeperde kalan tarihi alanların yanı sıra, zaten geçmişte de kent merkezinden uzağa, kent çeperlerine yapılan eserlerde mevcuttur. Kentin dış kısımlarına doğru yapılması ön görülen ve çeper kısımlara inşa edilen tarihi yapılar da bulunmaktadır. Bugün bu alanlar kentin güncel yapısında hala çeperlerde konumlanmakta veya büyüyen kent sınırları içerisinde merkezde yeni bir konum da kazanabilmektedir.

Edirne’de bulunan II.Bayezid Külliyesi şehrin çeper kısımlarına inşa edilmiş tarihi bir sağlık kompleksi örneğidir (Şekil 3.18). Bugünde, geçmiş dönemlere göre büyüyen kent yapısı içerisinde, kentin büyüme yönünden farklı bir konumda bulunmaktadır. Külliye, Edirne şehir merkezine iki kilometre uzaklıkta ve Tunca Nehri kıyısındadır. Kent merkezi ve kentin genişleyen kısımları ile arasında doğal bir engel olan Tunca Nehri akmaktadır (Şekil 3.17). Yapılışındaki ana amacın tıp medresesi ve darüşşifa olması nedeniyle çeperde, nehir kıyısına konumlandırılmış olan külliye bugünde kent merkezine ve şehrin büyüme yönüne göre çeperde kalmaktadır.

Şekil 3. 17 Edirne Kent Görüntüsü-II. Bayezid Külliyesi (Anonim 2014c)

Şekil 3.18 II. Bayezid Külliyesi/Edirne (Anonim 2014i)

3.3 İşlevsel Sınıflandırma

Tarihi alanların bugün hangi işlevler ile varlıklarını sürdürdüğüne baktığımızda, işlev konusunda çeşitlilik içeren bir tablo ortaya çıkmaktadır. Geçmişten günümüze ulaşan süreçte tarihi alanların değişen fiziksel durumları, değişen çevresel, sosyal ve siyasi faktörler bu alanların işlevlerini belirleyen en önemli faktörlerdir. Günümüzdeki tarihi alanlar incelendiğinde yapısal, çevresel ve sosyal faktörler ışığında farklı işlev sahibi tarihi alanlar bulunmaktadır. Orijinal fonksiyonunu devam ettiren alanlar olduğu gibi bugün yeni bir fonksiyon ile kullanılan alanların da sayısı oldukça fazladır. Kimi alanlar ise bugün yalnızca müze ve sergi amaçlı kullanılmaktadır.

3.3.1 Özgün işlevini sürdüren tarihi yapı ve alanlar

Geçmişten günümüze yapısal durumu dışında sahip olduğu fonksiyonu da çağlar boyu sürdürebilmiş tarihi yapılar ve alanlar bulunmaktadır. Aynı fonksiyonu sürdürebilen

alan ve yapıların yapısal durumlarının aynı işlevi sürdürebilecek kadar korunmuş ve iyi durumda olmasının yanı sıra sosyal, çevresel ve siyasi faktörlerinde sahip olunan işlevin sürdürülebilirliğinde etkin rol oynadığı tartışılmaz bir gerçektir.

Sahip olduğu aynı işlevi sürdürebilmesi için yapının veya bölgenin fiziksel durumunun korunmuş olması, o işleve ihtiyacın olması ve sosyal yönden kullanıcılarının olması gibi etkenlerin bulunması gerekmektedir. Bu etkenlerden birinin bile eksik kalması durumunda tarih boyunca süre gelen işlev kaybolmakta ya da değiştirilmek zorunda kalmaktadır.

Günümüzde aynı işlev ile varlığını sürdüren yapılar genellikle dini yapılardır. Ticari hanlar ve hamamlar da büyük ölçüde işlevini sürdüren fonksiyonlardandır. Bu işlevler güncel ihtiyaçlar olduğundan ve devamlı kullanıcı kitlesi barındırdığından sürekliliği kolaylıkla sağlanabilen fonksiyonlardır.

1616'da yapılan Sultanahmed Camii, 1853'te yapılan Büyük Mecidiye (Ortaköy) Camii, 13.yüzyılın başında inşa edilen Ankara'daki Arslanhane Camii, 1220 yılında yapılan Konya'daki Alaaddin Camii ve Beyoğlu'nda bulunan 1696 yapım tarihli St. Antuan Katolik Kilisesi yapıldıkları günden bugüne aynı fonksiyonu sürdüren dini yapılara örnek olarak gösterilebilir. Ankara'da 1440 yılında yapılan Karacabey Hamamı, 1556'da Mimar Sinan tarafından Ayasofya'nın ilerisine yapılan Haseki Hamamı aynı işlevi sürdüren diğer örneklerdir. 1491 yılında inşa edilen ve bugünde Bursa'nın en aktif ticari yerlerinden biri olan Koza Han, 1664 yılında yapılan Mısır Çarşısı ve 1461'de yapılmış olan, bugün ticaretin en önemli merkezlerinden olan Kapalıçarşı tarihten bugüne sahip olduğu fonksiyonu sürdüren örneklerdir.

Konuyu bölge ölçeğinde incelediğimizde, bölgesel kimliğini ve dolayısıyla sahip olduğu fonksiyonları tarihten bugüne sürdürebilen alanlar da bulunmaktadır. Bizans döneminden başlayarak, Osmanlı döneminde iyice gelişen ve ticaretin kalbi konumuna

gelen Eminönü-Kapalıçarşı'dan Çemberlitaş ve Beyazıt bölgelerine kadarki alan bugünde aynı işlevi sürdürmekte ve ticaretin merkezi olmaya devam etmektedir.

Başka bir örnek ise bugün meydan niteliğini koruyan İstanbul'da At Meydanı'dır. Bizans döneminde Hipodrom olarak kullanılan alan Osmanlı döneminde tam bir meydan halini almış ve yüzyıllarca kentin toplanabildiği bir alan olarak hizmet vermiştir. Bugün de aynı alan aynı işlevini sürdürmekte ve günümüzde de çeşitli eğlencelerin, aktivitelerin düzenlendiği, insanların toplanabildiği meydan fonksiyonunu yüzyıllardan beri devam ettirmektedir (Şekil 3.19 - 3.21).

Bölgesel ölçekte hem tarihi değere sahip hem de aynı işlev ile tarihten bugüne gelen İstanbul'daki pek çok koru da konuya örnek gösterilebilir. “İstanbul korularının büyük çoğunluğu, geçmişte var olan ve kentleşme nedeniyle tahrip edilen ormanların günümüze ulaşan korunmuş bölümleridir. Kimilerinin geçmişi Bizans dönemine değin uzanmaktadır. Osmanlı padişahlarının avlaklarının önemli bir bölümünü oluşturan korular, genelde yüksek duvarlarla çevrildiği için iyi korunarak günümüze ulaşmışlardır. Bu korulardan kimileri İstanbul'un en eski ağaçlarına ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Ayazağa Korusu'nda İstanbul'un hiçbir yerinde rastlanmayacak çap ve boylarda anıt ağaçlara rastlanmaktadır. Korularda Türkiye iklimine yabancı, Amerika ve Afrika kökenli anıt ağaçlar da dikkat çekmektedir. Bu ağaçların fidanları Osmanlı sarayına dış ülkelerden armağan edilmek suretiyle girmiş ve korulara dikilerek değerlendirilmiştir. İçinden akarsu geçen korularda tarihî bentler ve göletlerle birlikte Bizans döneminden kalma harabelere de rastlanmaktadır. Korular çeşitli büyüklüklerde olup yüzölçümleri 2 hektarla 47 hektar arasında değişmektedir” (Anonim 2014f).

Şekil 3.19 Bizans dönemi Hipodrom görüntüsü (Anonim 2014j)

Şekil 3.20 Osmanlı dönemi At Meydanı (Anonim 1809)

Şekil 3.21 At Meydanı 2014 (Anonim 2013d)

3.3.2 Yeni işlevli tarihi yapı ve alanlar

Yapısal durumları bozulmadan günümüze ulaşan fakat sosyal, siyasi veya güncel nedenlerle sahip olduğu işlevi devam ettiremeyen tarihi alanlar veya yapılar uygun yeni bir işlev ile günümüzdeki kullanımlarını sürdürebilmektedirler. Sosyal ya da politik açıdan artık ihtiyaç duyulmayan işlevler, yapının veya bölgenin, sahip olduğu işleve günümüz şartlarında yeterli fiziki imkânları sunamaması, bu alanda yetersiz kalması gibi nedenler bazı tarihi yapıların veya alanların fonksiyonlarının değişmesini gerekli kılmaktadır.

Yaşatarak koruma ilkesinden yola çıkarak, fiziki durumları uygun olan tarihi yapı ve alanların güncel yaşamın içerisinde aktif kullanılan mekânlar olarak yer alması tarihi değerlerin en iyi korunma yollarından biridir. Şüphesiz bu noktada, konu edilen tarihi mekânın özgünlüğü korunarak ve minimum müdahale ile kendine en uygun yeni işlev seçilmelidir. Kullanılan mekânların düzenli olarak bakım ve onarımdan geçtiği düşüncesi ile de günümüzde hala işlev sahibi, kullanılan tarihi mekânlar en iyi korunan mekânlara da örnek gösterilebilir. Sosyal ve algısal açıdan da bu tarz mekânların

kullanımı toplumsal bellekteki tarih ve kültür bilincini de sürekli ayakta tutan sebeplerdendir.

İster yapı ister alan ölçeğinde olsun tarihi mekânları yaşatarak koruma ve sürdürme yaklaşımı, tarihi mekânların hem fiziksel sürdürülebilirliği açısından hem de sosyal anlamda bilinen ve yaşayan, kentten kopuk olmayan mekânlar olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Aksi takdirde yapısal yönden ayakta ve iyi durumda olan pek çok tarihi mekân bakımsızlıktan zamanla köhnemeye ve yıpranmaya mahkûm olmakta ve taşıdığı tarihi değerle birlikte kaybolmaya yüz tutmaktadır.

Yeni bir işlev ile varlığı sürdürülen tarihi mekânlara örnek olarak, Galatasaray Üniversitesi verilebilir. 1871 yılında inşa edilen, Çırağan Sarayı'nın müstemilatı olan binalar yani bilinen adıyla 'Feriye Sarayları' bugün eğitim işleviyle çalışan Galatasaray Üniversitesi yerleşkesidir. Hem yapı hem de alan ölçeğinde bakıldığında pek çok tarihi yapıyı barındıran sahildeki bu geniş alan bugün Galatasaray Üniversitesi kampüsü olarak hizmet vermeye devam etmektedir (Şekil 3.22 - 3.23).

Şekil 3.22 Galatasaray Üniversitesi Kampüsü (eski Feriye Sarayları)

(Anonim 2014k)

Şekil 3.23 Galatasaray Üniversitesi Binası (Anonim 2014I)

Yine İstanbul'da 1826 yılında orduya üniforma dikmek için kurulan daha sonraları uzun yıllar fes üretimi yapan 'Feshane-i Amire' yani bugünkü adıyla Feshane gösterilebilecek bir başka örnektir. 1992 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından önce çağdaş el sanatlarının sergilendiği bir yapıya dönüştürülmüş daha sonra Haliç'teki suların yükselmesi neticesinde yapı kullanılamaz duruma gelmiştir. Son olarak 1998 yılındaki restorasyon ile yapı kurtarılabilmiş ve bugün uluslar arası fuar, kongre ve kültür merkezi olarak hizmet veren tarihi bir yapıya dönüşmüştür (Şekil 3.24).

Şekil 3. 24 Feshane Uluslararası Fuar ve Kongre Merkezi (Anonim 2009a)

Ankara'da da kale bölgesinde At Pazarı'nda bulunan 1523 yapım tarihli Çengel Han da yüklenen yeni işlev sayesinde köhneyip yıpranmaktan kurtulan eserlere örnektir. Yapı 16.yüzyılda han olarak yapılmış, daha sonraları depo olarak kullanılmıştır. 1980'lerde yapı, 'korunması gereken eski eser' olarak tescil edilmiş ve belediye sarayı yapılması

amacıyla istimlak edilmiştir. Bu proje gerçekleşmemiş, 2005 yılında Koç Holding tarafından kiralanıp restore edilerek eski oyuncak, bilimsel aletler ve ulaşım gereçleri gibi çeşitli eserlerin sergilendiği müze ve sergi alanına dönüştürülmüştür (Şekil 3.25)

Şekil 3.25 Çengelhan/Ankara (Alemdar 2011)

Şekil 3.26 Çengelhan Rahmi Koç Müzesi (Anonim 2013e)

İşlevsiz kalan ve yeni bir kimlik kazandırılmayan tarihi alanlara örnek olarak İstanbul Üsküdar'da bulunan ve gün geçtikçe harabeye dönüşen Valide-i Atik Külliyesi örnek gösterilebilir. Yalnızca yapı ölçeğinde değil oluşturduğu birden fazla yapı ve çevresi ile bir kompleks olan külliye şehrin merkez noktalarından birinde bulunmasına rağmen maalesef unutulmaya ve yıkılmaya yüz tutmuştur. Ancak 2009 yılında külliyenin Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Marmara Üniversitesi'ne devredilmesiyle külliye için 'Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon ve Yeniden İşlevlendirme' projesi yapılabildiği (Şekil 3.27 - 3.28). "Tasarımı Mimar Sinan'a ait külliye, merkezde cami ve medrese ile bu merkez çevresine yerleştirilmiş tekke, sıbyan mektebi ve hamamdan oluşmaktadır. Toplam yirmi bin metre kareye yayılan ve günümüzde harap halde bulunan külliyenin restorasyon ve işlevlendirme projesi ancak beş yılda tamamlanabilmiştir" (Anonim 2014y). Restorasyonun ve yüklenen yeni işlevlerin ardından 28 dönümlük tarihi alan yeniden gün yüzüne çıkabilmiş ve hem sosyal hem de fiziki yönlerden kentle yeniden bütünleşen tarihi alanlardan birine dönüşmüştür.

Şekil 3.27 Valide-i Atik Külliyesi (restorasyon ve kullanım öncesi)
(Anonim 2009b)

Şekil 3.28 Bugün, Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi olarak kullanılan tekke
(Valide-i Atik Külliyesi) (Anonim 2009c)

3.3.3 Müze ve turistik işlev kazanan tarihi alanlar

Değişen fiziksel, çevresel, sosyal ve hatta politik şartlar çerçevesinde bugün herhangi bir fonksiyon ile kullanılması mümkün olmayan veya kullanıldığı takdirde hasar görme ve özgünlüğünü kaybetme ihtimali bulunan tarihi yapıların korunmaları ve sergilenmeleri amacıyla müzeye çevrilebilmektedir. Müze işlevi kazandırılan yerler arasında işlevsel açıdan her hangi bir fonksiyonla kullanılabilir olan fakat sembolik önem taşıyan tarihi yerlerde bulunmaktadır.

Bölgesel ölçekte baktığımızda ise tıpkı yapı ölçeğinde olduğu gibi bugün herhangi bir işlevi kalmayan, yeni bir fonksiyon yüklenemeyen ya da yüklenmesi doğru olmayan tarihi alanlar büyük ölçekli müzeler olarak kimliklendirilmektedir. Saray kompleksleri, külliyeler, güncel kullanımını kaybetmiş eski kent merkezleri bu sınıfa girebilen bazı tarihi alanlardır.

Bu tip alanlar üst ölçekte alan bazında bakıldığında ‘turizm işlevli’ bölgeler olarak tanımlanabilir. Eski kimlik ve işlevleri büyük ölçüde kaybolmuş, bugün ağırlıklı olarak turizm amaçlı kullanılan tarihi alanları ifade etmektedir.

Edirne’de bulunan, darüşşifa ve tıp medresesi olarak yaptırılan II. Bayezid Külliyesi dört yüz yıl boyunca 1916 yılına kadar eğitim ve tedavi merkezi olarak işlevini sürdürmüş, daha sonra çağın gelişen şartları neticesinde hastane ve medrese işlevini müze fonksiyonuna devretmiş, günümüzde Sağlık Müzesi olarak düzenlenmiştir. Önceki dönemlere ait, tedavi metotlarının anlatıldığı kültürel ve bilimsel bir müze kimliği ile varlığını sürdürmektedir.

Benzer şekilde yaklaşık dört asır boyunca ikamet ve yönetim merkezi olmuş Topkapı Sarayı, bugün ‘Topkapı Sarayı Müzesi’ dir (Şekil 3.29). Strüktürel açıdan büyük ölçüde ayakta ve sağlam bulunan Topkapı Sarayı kompleksi bugünün şartları altında işlevsel yönden aynı fonksiyon ile kullanılamayacak olan yapılara örnektir. Yeni bir işlev yüklemesi noktasında ise tarihi değeri büyük olan alanın günümüz ekleri ve kullanımı ile ciddi hasara uğrama riski olduğundan saray kompleksi, koruma ve sergileme amacıyla müzeleştirilmiştir.

Şekil 3.29 Topkapı Sarayı/İstanbul (Anonim 2013f)

Çin'in başkenti Pekin'de bulunan ve yaklaşık beş yüz yıl boyunca imparatorluk merkezi olarak kullanılmış 'Yasak Şehir' de bugün Pekin'in ortasında bulunan, özellikle 20.yüzyıldaki siyasi ve sosyal gelişmeler sonrasında müze işlevi kazanan geniş ölçekli tarihi alanlara örnek teşkil etmektedir. Yasak şehir, kendini surlarla çevreleyen iç şehir ile birlikte düşünüldüğünde alanın büyüklüğü artmaktadır (Şekil 3.30). Bu büyük kompleksin bugün farklı işlevler ile kullanılan bölgeleri ve yapıları bulunsa da büyük bir bölümü alan ölçeğinde bir müze kimliğindedir. Bu bağlamda dünyadaki en büyük bölgesel ölçekli müzedir (Şekil 3.31).

Şekil 3.30 Yasak Şehir/Pekin (Anonim 2014m)

Şekil 3.31 Yasak şehir kent içindeki konumu (Anonim 2014c)

Bazı Avrupa kentlerinde *'old city'* olarak tabir edilen ve tarihi dokuyu barındıran eski kent merkezleri bugünün yaşantısında yalnızca tarihi mirasın sergilendiği, eski dokuların görüldüğü açık hava müzesi gibi çalışan birer turizm merkezi konumundadırlar. Bu tarz alanların işlev durumu incelendiğinde kentin dış kısımlarında kalmamış olsalar bile gelişen kentle yeterince entegre olamamış, içine kapalı ve modern kentten kopuk turizm işlevli alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarz bölgeler zamanla işlevi değişen, sahip olduğu fonksiyonları büyük ölçüde kaybedip turizm amacıyla kullanılan tarihi alanlar olmaktadır. Bu kapsamda eski fonksiyonların yitirilmesine rağmen, turizm işlevli çalışmaya başlayan bu çeşit tarihi alanlarda alanın turizmüne yönelik yeni fonksiyonlar da ortaya çıkabilmektedir.

Strüktürel açıdan kalıntı durumda olan alanlarda işlevsel olarak müze kimliği taşıyan alanlara örnek gösterilebilir. Bu tip tarihi alanların zaten herhangi bir fonksiyona hizmet etme şansı olmadığından onlara ancak müze veya sit alanı gibi kimlikler verilebilmektedir.

4. KENTSEL ALANLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ İÇİN TEKNİKLER

4.1 Kentsel Tasarım

Bir kentin nasıl tasarlanması gerektiği en karmaşık konuların başında gelmektedir. Bu karmaşık konu çok yönlü ele alınması ve çok boyutlu düşünülmesi gerektiğinden tek bir disiplin tarafından şekillendirilmesi oldukça güçtür. İlk kentlerden 20.yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süreçte şehirler her zaman işin uzmanları tarafından tasarlanmamış kimi zaman, 19.yüzyılın Avrupa kentlerinde köklü değişimler yapan hukukçu Baron Georges Eugene Haussmann ya da Washington ve Barcelona'nın tasarımlarında etkili olan Pierre Charles L'Enfant ve Ildefons Cerda gibi inşaat mühendisleri tarafından tasarlanmıştır. Elbette ki mimari disiplinden gelen tasarımcılarda çoğunluktadır. Fakat bu noktada da genel olarak yapı üzerine uzman olan mimarlar kentsel mekanlar üzerinde yeterli olamamakta ve bir yapı tasarımı ile kıyaslanamayacak düzeyde komplike ve farklı olan kentsel mekanların tasarımında tek başlarına yetersiz kalmaktadırlar. Kentlerin, özellikle de günümüz kentlerinin tek elden tasarlanamayacağı ve disiplinler arası koordinasyon ile sağlıklı sonuçlara varılabileceği düşüncesi son yüzyılın en önemli şehircilik adımlarından biri olmuştur. Bu noktada, her bir kentsel mekânın tasarımı farklı disiplinlerin bakış açılarıyla harmanlanarak oluşan kentsel tasarım disiplininin gelişmesine vesile olmuştur.

Kentsel tasarım disiplininin doğması 1956'da Josep Lluís Sert tarafından organize edilen Harvard Tasarım Yüksek Okulu'ndaki konferans ve ardından Harvard'da ve yaklaşık beş sene sonra Pennsylvania Üniversitesi'nde Kentsel Tasarım adıyla lisans bölümlerinin açılması ile olmuştur. Kentsel tasarım disiplininin Amerika'daki yükseköğretim birimlerinde var olmaya başladığı 30 ya da 40 yılı aşkın bir süreden beri kentsel tasarım eğitiminin nitelikleri, öğrencilerin mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir planlama dallarında önceden eğitim görmüş olmalarını gerekli kılmaktadır (Uludağ 2011). Lisans düzeyinde ise ülkemizde olduğu gibi mimarlık, peyzaj mimarlığı ya da şehir planlama disiplinleri ile birlikte de verilmektedir.

Şehir ve tasarım ile ilgili üç temel disiplinin kesiştiği noktadan doğan kentsel tasarım tek bir tanıma ve bakış açısına sahip değildir. Bu da kentsel tasarıma çok yönlü ve her noktayı ele alabilen daha sağlıklı bir yaklaşım kazandırmaktadır.

RIBA ve SSRC'nin tanımlarına göre kentsel tasarım, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve planlamanın ara kesitinde yer alan, ilk iki disiplinden tasarım geleneğini, planlamadan ise çevre yönetimi ve sosyal bilim geleneğini alan bir disiplin olarak açıklanabilir (Karaaslan 2010).

Bir mimar görüşüne göre kentsel tasarım; mimarlık disiplininin bir dalı olan, yapı ve çevresinin tümel bir anlayışla tasarlanmasını amaçlayarak, her türlü yapılaşmamış çevrenin mimari ölçek ve kavramda tasarlanması ve düzenlenmesidir (Vardar 1997).

Planlama temelli baktığımızda ise kentsel tasarım kimi plancılar tarafından planlamanın bir alt dalı olarak kabul edilmektedir. Southworth'a göre, özellikle kentsel fiziksel mekânların deneye dayalı kalitesine ağırlık vererek, çevrenin analizi, tasarımı ve yönetimi üzerinde yoğunlaşan bir planlama alt dalıdır. Çeşitli toplum kesimlerinin, kullanıcıların çevresel gereksinimlerine, onların algı değeri ve alanı kullanım biçimlerine uygun yanıtlar arar üretir... Temel amacı, genellikle kent imajını geliştirerek küreselleşen kapitali ve yatırımcıları kente çekmeye yöneliktir; kentin ekonomik canlanması ve gelişmesidir. İkincil amaçlar ise bir karakter yaratmak ve bir çevre kalitesi yakalamak, sürdürmek, eski ile yeniye birbirine kaynaştırmak, kentin doğal güzelliklerini korumak, yeni ve çok yönlü kentsel açık alanlar sağlamak, kentin, kent bölgeciliğinin güvenlik, sağlık ve rahatlığını geliştirmektir (Southworth 1989).

Bazı kent plancıları, kentin planlamaya ilişkin bazı detaylarına; bulvarlarına, yerleşim şemasına, yaya taşıt ulaşımına yönelik çözümlere (yayalaştırma uygulamaları), estetik ile ilişkili düşünülen konulara 'kentsel tasarım' olarak tanımlama getirir. Bu düşüncelerin aksine bazı mimarlar da kentsel tasarımı 'büyük ölçekli mimarlık

uygulaması” olarak göstererek; bir mimarın binaların dışında yer alan çevreyi de tasarlaması gerekliliğini tartışmaktadırlar (Madanipour 1996).

Peyzaj mimarlığının bakış açısına göre ise kentsel tasarım; ne mimarlıktaki gibi büyük ölçekli bir mimari uygulama ne de planlamanın bir alt ölçek dalıdır. Peyzaj mimarisinde kentsel tasarım, gerek üst ölçekte gerekte alt ölçeklerde kentsel mekânların kent bütünlüğü içerisinde fiziksel, sosyal, algısal, işlevsel ve estetiksel açılardan tasarlanmasıdır. Kentsel tasarım, kentsel açık alanların tasarımı, meydan, park, bulvar vs. gibi her tür açık alanın yapılar ile ilişkisi, kütle-boşluk ilişkisi kurularak mekânların oluşturulması, yaya akışlarının belirlenmesi, kent bütününde kent silüetinin ele alınması ve daha alt ölçeklerde malzeme ve bitkisel peyzajın tasarımlarının yer aldığı sadece fiziksel olmayan aynı zamanda tasarlanan kentsel mekânın sosyal, işlevsel ve algısal yapısının da belirlendiği peyzaj mimarlığının bir yan dalıdır.

Aynı zamanda kentsel tasarım iki temel kentsel elemanı birbirine bağlayan bir kavramdır, doğal elemanlar ile yapısal, mimari elemanların (her türlü insan yapımı eleman) birlikte kurgulanabilmesidir (Sallingaros 1998).

Kentsel tasarım, politik, sosyal, yönetsel, ekonomik ve fiziksel yapısı sürekli değişim içinde olan kentin ve kırsal kesimin yapıları çevresinin farklı kullanımdaki bina gruplarının ve bunları besleyen yaya hareketlerinin, servislerinin, bunlar arasındaki mekânlar ve objelerinin tasarım eylemidir. Bu değişimlere bağlı olarak kentsel çevrenin form ve karakterinin yerel ölçekte yeniden düzenlenmesi, değiştirilmesini sağlayan yaratıcı bir eylemdir. Burada aktivite sistemlerini kurabilme, yerel özellikleri kavrayıp tasarımda yorumlayabilme yetisinin önemi ortaya konmaktadır (Karaman 1998).

Kentsel tasarım, temelde kentte nitelikli ve kimlikli mekânlar oluşturmayı amaçlar. Bu doğrultuda, yaşanılabilir, doğal, tarihi ve sosyal çevre ile uyumlu, kaliteli mekânlar oluşturabilmek temel hedeftir. Kentsel tasarım vasıtasıyla kentin genel kimliği kent

parçalarına yansıtılabileceği gibi, kentsel tasarım ile bir mekâna ve kente yeni bir kimlik kazandırmakla mümkündür.

Bugün şehirlerdeki korunmaya ve sürdürülebilirliğe en çok ihtiyaç duyan alanlar olan tarihi ve kültürel alanlarda da kentsel tasarım faaliyetlerini görmek mümkündür. Özellikle bu alanlarda disiplinler arası çalışma ile bu bölgelerde koruma, canlandırma ve iyileştirme çalışmaları yapılmakta olup, bu değerli alanlar fiziksel ve işlevsel olarak sürdürülebilir hale getirilmektedir.

4.2. Kentsel Dönüşüm

1980'lerden itibaren tüm dünyada ve ülkemizde sıklıkla adı geçen 'kentsel dönüşüm' kavramı değişen ve gelişen bir yapı olan kent dinamiklerinin fiziksel, sosyal, iktisadi, kültürel ve işlevsel yönlerden değişmesi ile bu etkilerin yansımalarının görüldüğü kent mekânlarının sorunlarına yönelik çözüm arayışları neticesinde ortaya çıkmıştır.

Özellikle 1960'lardan itibaren sanayinin kentin dışına çıkması, üst ve orta gelir grubunun kent merkezinden çepere doğru taşınması kent içerisinde pek çok alanın değer kaybedip çöküntü alan haline gelmesine neden olmuştur. Özellikle 1980'lerden beri de bu sorunla çözüm için pek çok kentsel politika ve yaklaşım izlenmiş, çeşitli uygulamalar ortaya atılmıştır. Kentsel dönüşüm bu farklı süreç ve dinamiklere atıfta bulunmak için kullanılagelen genel bir terimdir.

Kentsel dönüşüm, değişen ve gelişen kent dinamikleri içerisinde kentsel mekânların fiziksel, sosyal, kültürel, işlevsel ve iktisadi yönlerden sürdürülebilirliği ve bu alanlarda oluşan her türlü fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik sorunları çözmeye yönelik uygulamaların genel adıdır. Kentsel dönüşüm uygulamaları insan odaklı olup, temel amaç ihtiyaçlara cevap veren, kent bütünlüğünü sağlayan, estetik, tarihi ve kültürel

değerlerin korunduğu, doğal risk faktörlerinin en aza indirildiği daha kaliteli ve yaşanılabilir mekânlar oluşturmaktır.

Kentsel mekânlar ile ilgili yapılan tüm uygulamaların genel adı olan kentsel dönüşüm kavramı, ele alınacak her kentsel mekânın kendi özellikleri ve sorunları çerçevesinde değerlendirilip, sonrasında alan için en doğru müdahale şeklinin belirlenmesiyle gerçekleşmektedir. Tüm alanın yıkılıp yeniden inşasından, dokunun aslına uygun olarak onarılıp korunmasına, terkedilen bölgenin yeniden canlandırılmasına kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda yapılan uygulamalar, kapsamına ve çeşidine göre on üç alt başlığa ayrılmaktadır.

- Kentsel İyileştirme / Sağlıklaştırma (Urban Rehabilitation)
- Kentsel Yenileme (Urban Renewal)
- Kentsel Canlandırma (Urban Regeneration/Revitalization)
- Kentsel Koruma (Urban Preservation/Conservation)
- Kentsel Yeniden İnşa (Urban Recontruction)
- Kentsel Yeniden Yapılandırma (Urban Redevelopment)
- Eski Dokuda Yeni Bina Yapımı (Infill Development)
- Kentsel Bezeme (Urban Refurbishment)
- Yeniden Kentleştirme (Re-Urbanisation)
- Kentsel Sağlamlştırma (Urban Strengthening)
- Kentsel Yeniden Yerleştirme (Urban Relocation)
- Kentleştirme (Re-Urbanisation) (Günay 1994).
- Kentsel Soylulaştırma (Urban Gentrification)

4.3. Kentsel Koruma

Kentsel koruma, fiziksel, sosyal, işlevsel ve kültürel yönlerden alanın mevcut halinin korunması ve bu özellikleri korunarak gerekli fiziksel bakım ve onarımların yapılmasıdır. Kentsel koruma yaklaşımında esas olan ele alınan kentsel mekânın gerekli bakım ve onarım çalışmalarını yaparak sahip olduğu mevcut özellikleri de koruyarak sürdürülebilir duruma getirmektir.

Kentsel korumanın uygulandığı alanlar genellikle tarihi dokuya sahip kentsel mekânlardır. Bunun yanı sıra değişmesi ve eskimesi istenmeyen sembolik, kültürel veya farklı bir değere sahip yeni alanlarda da uyulabilmektedir. Kentsel koruma ile bu tür değişmesi istenmeyen kentsel alanlar ve özellikle tarihi alanlar tüm özellikleri (fiziksel, sosyal, işlevsel, kültürel) korunarak, hiçbir özelliği değiştirilmeden gerekli altyapı ve üst yapı bakım ve onarımlarının yapılması ile kentteki varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Kentsel koruma uygulamasının görüldüğü alanlarda (genelde tarihi alanlardır) yeni yapı oranı yok veya yok denecek kadar az miktardadır çünkü kentsel korumanın uygulandığı tarihi alanlarda amaç dokuyu tüm özellikleriyle bakımını yaparak olduğu gibi korumaktır. Bu kapsamda yapı ölçeğinde de restorasyon çalışmaları yapılmakta, yapılarda temizleme çalışmaları, sağlama, bütünlük çalışmaları gibi restorasyon faaliyetleri görülebilmektedir.

4.4. Kentsel İyileştirme / Sağlıklaştırma

Kentsel iyileştirme diğer adıyla sağlıklaştırma ‘urban rehabilitation’ teriminin Türkçe karşılığıdır. Fakat Türkçe ’ye de geçmiş olan ‘rehabilitasyon’ sözcüğü ile de kullanımı görülmekte ve pek çok projede kentsel iyileştirme veya kentsel sağlıklaştırma yerine kentsel rehabilitasyon terimi de kullanılmaktadır.

Kentsel rehabilitasyon yani kentsel iyileştirme, özellikle tarihi alanlarda bozulmanın ve deformasyonun kısmi olduğu ve özgün kimliğini kaybetmemiş kurtarılabilecek mekanların eski hallerine kavuşturulmasıdır. Bu tarz alanlardaki iyileştirme uygulaması gerektiren durumlar genellikle mekânın fiziksel unsurları olsa da bütününde sosyal ve iktisadi yönlerden de iyileştirme uygulamaları aynı proje çerçevesinde yapılmakta ve alan bir bütün olarak her yönden sağlıklılaştırılmaktadır. Diğer bir tanımlamayla kentsel bir alanın her açıdan ıslahı, düzelmesi, kalkınması gibi anlamlarda içermektedir.

Fiziki olarak, tüm alanda kapsamlı alt ve üst yapı bakımı, tarihi dokularda temizleme, bütünleme ve sağlamlaştırma gibi restorasyon çalışmaları, alanın niteliksiz ve dokuya aykırı yapı ve elemanlardan temizlenmesi, çevre düzenlemesinin, kentsel donatıların ve peyzajın dokuya uygun olarak düzenlenmesi gibi çalışmaları içermektedir.

İşlevsel açıdan ise alanda işlevsel sağlıklılaştırma iki yönlü yapılmaktadır. Bakımı yapılan mekânların aynı özgün işlevi ile kullanılması ya da eski işlevini yitirmiş yapılara yeni işlevler vererek yeniden kullanılabilir hale getirilmesi şeklindedir. Fakat ikinci seçenekte mevcut yapıların ve alanın özelliklerinin verilen yeni işleve uygun olması ve yeni işlevlerin yapıların özgünlüğünü yitirmesine yol açmayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Fiziksel ve işlevsel iyileştirmenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik iyileşme de çoğu iyileştirme projesinin olumlu neticelerindedir.

Tüm bunlara ek olarak her tür kentsel dönüşüm projesinde ele alınması gereken sosyal yapı olgusu, iyileştirme projelerinde de var olan sosyal yapının korunup, iyileştirilmesi, bilinçlendirilmesi gibi amaçlar taşımaktadır.

Kentsel iyileştirme uygulamasına örnek olarak İstanbul'un tarihi semtlerinden olan Fener-Balat semti için yapılan Fener-Balat Rehabilitasyon Projesi örnek olarak

gösterilebilir. Rehabilitasyon projesi kapsamında dört alanda faaliyet göstermek amaçlanmakta ve bu amaçlar çerçevesinde bölgenin iyileştirilmesi hedeflenmektedir.

Bunlar;

1. Değişik mimari ve sosyal önceliklere göre belirlenecek sınırlı sayıda (yaklaşık 100) konutun, mülk sahiplerinin rızası alınmak şartıyla, tarihi değerini korumak ve yansıtmak üzere restore edilmesi.
2. Semtteki kadın, çocuk ve gençlere yönelik bir sosyal merkez kurularak, semt halkının ihtiyaç duyduğu kültürel, toplumsal ve ekonomik alanlarda faaliyet göstermesi.
3. Tarihi Balat Çarşısı'nın fiziksel koşulları iyileştirilerek ekonomik gelişme için bir çekim merkezi haline getirilmesi.
4. Bir katı atık yönetim stratejisi geliştirilerek bölge halkının çöplerin yeniden kullanımı konusunda duyarlılığa katkı sağlanması.(Anonim 2014g).

Proje kapsamında belirtilen dört ana faaliyet alanı ile bölge fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden iyileştirilmeyi hedeflemektedir. Tarihi ve kültürel değere sahip fiziksel çevrenin restorasyonu, bölge sakinleri için sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapılması, eski fonksiyonların canlandırılması ve yenilerinin eklenmesi ile ekonomik kalkınma sağlanması İstanbul'un tarihi semtlerinden biri olan bölgenin hem semt sakinleri hem de tüm kent için daha kaliteli, barındırdığı değerleri yansıtan daha iyi bir çevre olabilmesine olanak sağlamaktadır.

Şekil 4.1 Cephe restorasyonu (Anonim 2006b)

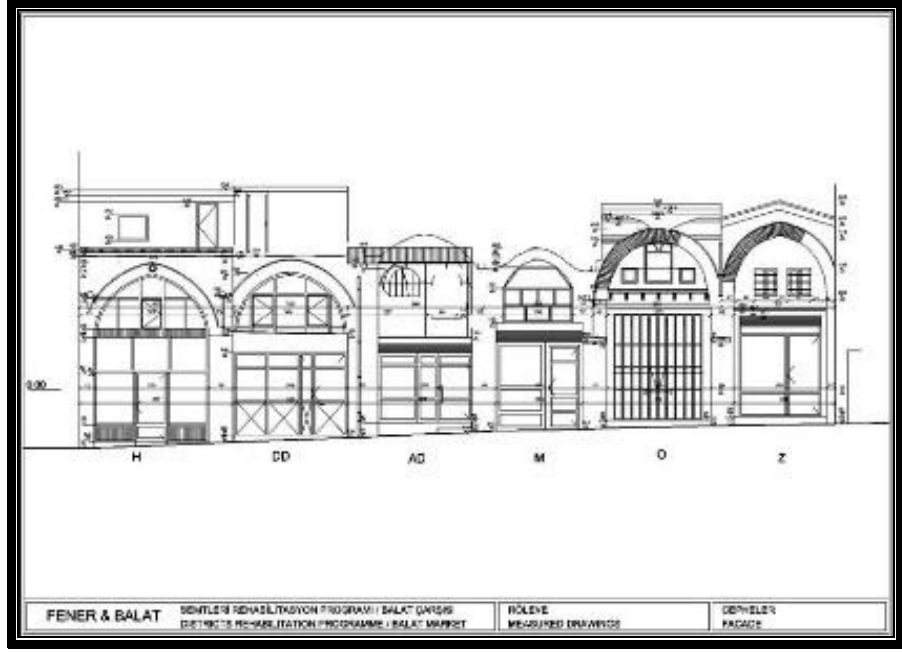
Şekil 4.2 Cephe restorasyonu (Anonim 2008a)

Şekil 4.3 Bina restorasyonu (Anonim 2008a)

Şekil 4.4 Sosyal gelişim çalışmaları (Anonim 2005)

Şekil 4.5 Tarihi Balat Çarşısı (Anonim 2005)

4.5. Kentsel Yenileme

Kentsel yenileme, fiziksel, ekonomik veya sosyo-kültürel açılardan kentte çöküntü alanına dönüşmüş alanların çöküntüye sebep olan sebeplerin ortadan kaldırılması ve yenilenmesi ile mekânların tekrar canlı, yaşanılabilir hale getirilmesidir. Kentsel yenileme uygulaması 'kentsel iyileştirme' den daha kapsamlı ve yüksek düzeyde bir müdahale çeşididir.

Yenileme projeleri, korunmaya değer dokunun bulunmadığı, fiziksel eskimenin ve deformasyonun yüksek düzeyde olduğu, kimi zaman afet riski taşıyan kentsel mekânların bütünüyle ya da büyük oranda yeniden inşası şeklinde gelişmekte ve fiziki olarak alan kötü durumdaki dokudan arındırılıp yerine yenisinin yapılması suretiyle dönüştürülmektedir.

İşlevsel yönden ise yenileme projelerinin yapıldığı alanlar genellikle bölgenin mevcut işlevinin büyük oranda veya bütünüyle değişmiş, kaybedilmiş olduğu alanlardır. Kent

merkezinde kalmış eski sanayi alanları, köhneme sürecindeki depolama ve toptan ticaret alanları, niteliği düşük konut bölgeleri, gecekondu bölgeleri gibi kentsel mekânlar yenileme uygulamalarının yapıldığı alanlara örnektir. Bu tip alanlar ya aynı işlevde daha kaliteli mekânların inşası ile ya da tamamen farklı işlevler ile yeni bir kentsel mekân olarak yenilenip, tasarlanmaktadır.

Ayrıca, afetler ya da savaşlar sebebiyle büyük zarar görmüş alanlarda da uygulanan bir kentsel dönüşüm metodudur.

Yenileme projeleri sosyo-kültürel açıdan ele alındığında ise kentsel koruma ve kentsel iyileştirme uygulamalarındaki aksine sosyal profil yönünden de yeniden yapılanmanın görüldüğü ve sosyal yapının değiştiği çalışmalardır.

4.6. Kentsel Canlandırma

Kentsel canlandırmada kentsel planlama ve tasarım boyutu esastır. Kentsel dokunun sahip olduğu tüm potansiyelleri ve kent dinamiklerini ortaya çıkartmak için geliştirilen mekânsal tasarımlar bütünüdür (Karaaslan 2010).

Yaşayan ve sürekli değişen bir olgu olan kentte, çeşitli sebeplerle cazibesini yitirmiş, kullanımı azalmış ya da niteliği düşmüş alanların kaybolan cazibelerinin tekrar kazandırılması temel amaçtır. Kentsel canlandırma ile alanın kaybolan dinamikliğinin canlandırılması ve kente tekrar bağlanması amaçlanmaktadır.

Endüstri devriminden bu yana yavaş yavaş terk edilen şehir merkezleri, özellikle 20.yüzyılın ortalarında gerek ticaret gerekse eğlence ve konut amaçlı olarak kentlilerin ilgisini kaybetmiş ve giderek terk edilmiş kentsel alanlara dönüşmüşlerdir. Kullanım ve ilginin azalmasının doğal bir sonucu olarak fiziksel eskime, işlevsel yönden

fonksiyonların ve ticaretin ölmesi ve alt gelir grubunun kullandığı niteliksiz konut alanları olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Bu noktada özellikle atıl durumda kalmış tarihi alanlarda tarihi dokuyu bozacak kullanımlar, eklemeler ve bakımsızlık bu değerli alanların da kentten kopması, kent kimliğinde alması gerektiği yeri alamaması ve tarihi değerlerin kaybolması ile sonuçlanmaktadır.

1970 ve 1980’li yıllarda ise bu tür kentsel alanlar için başlatılan çalışmalar ile eski kent merkezleri, tarihi alanlar yeniden cazibe alanlarına dönüşmüş ve özellikle eğlence, konut ve bazı ticari fonksiyonların yeni merkezi haline gelmiştir. Terk edilen eski semtler kentsel canlandırma neticesinde kentin tekrar ilgi odakları ve merkezi haline gelebilmiş, üst-orta sınıf tarafından tekrar tercih edilmeye başlanan kentsel mekânlara dönüşmüşlerdir.

Canlandırma projelerinde temel kurgu fiziksel iyileştirmeden ziyade eski fonksiyonların canlandırılması, yeni işlevler oluşturulması, ticaretin geliştirilmesi, sosyal yönden alanın ilgi çeken ve kullanılan bir yere dönüştürülmesi, sosyal çeşitlilik sağlanması gibi sosyo-kültürel ve ekonomik yönlerdir. Elbette ki her kentsel dönüşüm projesi tek boyutlu olmayan, çok yönlü etkilere sahip uygulamalardır. Bu yüzden bu uygulamalarda fiziki, sosyal, kültürel veya ekonomik boyuttan hangisinin canlandırılması, iyileştirilmesi ya da yenilenmesi ön planda olursa olsun diğer açılarda proje kapsamında şekillenmektedir.

Canlandırma projeleri elbette ki fiziksel çevrenin güncel ihtiyaçlara cevap veren, sahip olunan değerleri koruyan ve mekânsal anlamda alanın tüm olumlu potansiyellerini gösteren bir uygulama ile düzenlenmelidir. Fakat fiziki canlandırmanın yanı sıra, canlandırma projelerinde temel amaç ekonomik canlandırma ya da sosyo-kültürel canlandırma da olabilmektedir. Öne çıkan başlık hangisi olursa olsun uygulamanın

etkileri her alana yansımakta ve alan her açıdan kaybettiği dinamikleri yeniden kazanmaktadır.

Ulaşım ve ulaşılabilirlik, kentsel canlandırma uygulamalarında dikkatle üzerinde durulması gereken noktalardan biridir. Çünkü yeniden insanlar tarafından tercih edilen, kullanılan kısacası kentten kopmayan kentle bütünleşmiş yaşayan mekânlar oluşturabilmek için alanın kolay ulaşılabilir olması ve ulaşım bağlantıları son derece önem taşımaktadır. Ulaşılabilirliği zayıf olan, kente ulaşım ağıyla yeterince bağlanamamış alanlarda en iyi proje de uygulansa alan sosyal ve kullanıcı yönünden zayıf kalacağından istenilen duruma ulaşamaz.

Aynı önemde alandaki yaya akışı da bölgenin canlanmasına etki edecek fiziksel unsurların başında gelmektedir. Yaya akışının kesintilere uğradığı, araç ve otoparklar ile yayaların kullanımının kısıtlandığı alanların kullanımları da kısıtlı olmaktadır.

Kentsel canlandırma projeleri sıklıkla tarihi dokularda uygulansa da kentte canlılığını, cazibesini kaybetmiş tüm kentsel alanlar içinde uygulanabilmektedir. Özellikle tarihi bölgelerde uygulanan canlandırma projeleri dört temel alanda yapılmaktadır;

- Çöküntü haline gelmiş tarihi merkezlerin canlandırılması,
- Tarihi merkezlerin iyileştirilmesi,
- Tarihi değeri olan sanayi ve ticaret alanlarının canlandırılması,
- Küçük ve orta büyüklükteki tarihi kentlerin korunması (Drewe 2000).

Canlandırma projeleri diğer pek çok kentsel dönüşüm projesinde olduğu gibi yalnızca alanın kendi faydası için değil aynı zamanda kent bütününde kent içinde artılar taşıyan bir yaklaşımdır. Canlandırma projesi, özellikle de tarihi alanların yeniden canlandırılması ile kent kimliğine katkıda bulunmakta ve kent kaybolan kimliklerinden birine tekrar kavuşabilmektedir. Ayrıca tarihi alanlarda yapılan canlandırma çalışmaları yalnızca kültürel değerlerin yeniden ortaya çıkması ve ilgi

görmesinden ziyade alanın yeniden kent içinde aktif olarak kullanılması, ekonomik ve sosyal yönden kente katılması anlamına gelmektedir.

Canlandırma projelerinde alan tüm açılardan ele alınabileceği gibi belirli bir kavramın öne çıkarılması suretiyle de alanın canlandırılması gerçekleştirilebilmektedir. Ticaret odaklı canlandırmadan, tarihi ve kültürel dokunun canlandırılmasına kadar farklı temeller ile de canlandırma uygulaması görülebilmektedir. Fakat ana teması her ne olursa olsun tüm projelerde alanda her açıdan bir iyileşme, kalkınma ve canlanma durumu gözlenmektedir.

Kentsel canlandırma uygulamasına en iyi örneklerden biri bugün İstanbul'un cazibe merkezlerinden, en çok insan çeken ve kültür sanat merkezi kabul edilen alanı olan Beyoğlu gösterilebilir. Cumhuriyet öncesinde İstanbul'da yaşayan azınlıkların yaşadığı elit bir semtken, 20.yüzyılda kentte terk edilmiş, alt gelir grubunun ikamet ettiği, güvensiz ve insanların tercih etmediği bir bölgeye dönüşmüştür. Alanın bu kötü kimliğinden kurtulması için 1980'lerde Beyoğlu için yeniden canlandırma projesi gündeme gelmiştir. Proje kapsamında İstiklal Caddesi yayalaştırılarak trafik Tarlabaşı Bulvarı'na bağlanmıştır. İstiklal Caddesi'nin yayalaştırılması ve araç giriş çıkışının düzenlenmesi şüphesiz canlandırmanın en temel taşlarından biri olmuştur. Bu sayede alanda ciddi bir ekonomik canlanma meydana gelmiştir. Fiziki restorasyon ve eski işlevlerin canlandırılmasıyla alanda yeniden kalkınma ve canlanma gerçekleşmiştir. Bu projeye Beyoğlu yeni bir kimlik kazanmış, aynı zamanda İstanbul'a da yeni bir kimlik kazandırarak şehrin kültür sanat merkezi konumuna ulaşmıştır. Beyoğlu'nun yeniden canlanmasının etkileri tüm kentte özellikle yakın semtlerinin de kalkınması ve iyileştirilmesine neden olmuştur.

Bugün Beyoğlu kültür, sanat ve eğlencenin merkezlerinden olan günün yirmi dört saati kullanılan, ekonomik ve sosyal canlılığın en yüksek olduğu semtlerden biridir.

Şekil 4.6 İstiklal Caddesi (Anonim 2014n)

Şekil 4.7 İstiklal Caddesi (Anonim 1964)

Şekil 4.8 İstiklal Caddesi (Anonim 2012c)

Şekil 4.9 İstiklal Caddesi (Özalp 2011)

5. MATERYAL ve YÖNTEM

5.1 Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini, ülkemizdeki ve dünyadaki kent içinde bulunan tarihi alanlar ve bu alanların günümüzdeki koruma-iyileştirme uygulamalarının araştırılması ve bunu destekleyecek kentsel tarihi alanların tarihteki yaklaşımlarının, bugünkü durumlarının kuramsal temeller çerçevesinde araştırılması ve kent içinde bulunan tarihi bir alan olan Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi'nin konu kapsamında incelenmesi oluşturmaktadır. Tez çalışmasında ulusal ve uluslararası kitap, dergi, makale ve tezler kullanılan diğer materyaller arasındadır.

5.2 Yöntem

Tez çalışmasında izlenen yöntemler, öncelikle literatür taraması ve bilgi toplanması, sonrasında alanda gözlem ve analiz çalışması ve de değerlendirme olarak sıralanmaktadır.

5.2.1 Literatür taraması ve bilgi toplanması

Tez çalışmasına konuyla ilgili literatürlerin taranmasıyla başlanmıştır. Kitap, dergi, makale ve tez gibi çok çeşitli kaynakların incelenmesinin ardından bu kaynaklardan elde edilen bilgiler konuya teorik bir çerçeve oluşturmuştur.

5.2.2 Gözlem

Gözlem çalışmasında, kentte bulunan pek çok tarihi alan yerinde incelenmiştir. Yapılan bu alan çalışmalarında kent içindeki tarihi alanların mevcut durumları, özellikleri varsa

bu alanlarda yapılmış uygulamalar yerinde incelenerek hem tarihi alanların hem de bu alanlara yapılan uygulamalardaki sorunlar ve çözümler araştırılmış ve gözlemlenmiştir.

5.2.3. Değerlendirme

Yapılan literatür araştırmalarından ulaşılan bilgiler, tarihi alanlarda yapılan analizler ve gözlemler ile sentezlenmiştir. Bu sayede tez çalışmasında, kent içindeki tarihi alanların nasıl iyileştirilmesi ve kente entegre edilmesi konusunda çözümler getirilmiştir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

6.1 Değişim Yönetimi ve Kontrollü Değişim (management of change)

Tarihi çevrelerin korunmasında, kentle bugünkü ilişkilerinde ve bu alanlar için yapılan iyileştirme çalışmalarında yapılan ya da yapılmaya çalışılan esas şey değişimi yönetmektir (Tiesdell vd.1996). Başka bir ifadeyle açıklarsak, sürekli değişen ve gelişen bir olgu olan şehirler fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden de sürekli değişim halindedirler. Tarihte kentleri incelediğimizde önceki dönemlerde de değişimin kaçınılmaz olduğu ve o dönemin tarihi çevrelerinin de bu değişimlerden etkilendiği görülmektedir. Bu kaçınılmaz durumu, yaşayan bir olgu olan kentlerin ve yaşamın normal bir sonucu olarak görmek hem tarihi alanların hem de kentlerin daha doğru tasarlanmasının temel ilkelerindedir.

Tarihi yapı ve alanlarda iyileştirme çalışmaları yapılırken ve bu alanlar yeniden düzenlenirken aslında yapılan şey değişimi yönetmekten ibarettir. Kaçınılmaz olan değişimi kontrollü olarak yapmaktır. Çünkü kentlerde fiziki, iktisadi, sosyal ve işlevsel açıdan bir takım değişiklikler oldu, oluyor ve mutlaka da olacaktır. Zaman içerisinde her kentsel alanda olduğu gibi tarihi çevrelerde de fiziksel eskimeler, mevcut fonksiyonların yetersiz ya da uygunsuz hale gelmesi, değişen sosyo-ekonomik yapı gibi faktörler bu alanlara müdahaleyi şart koşturmaktadır. Bu yüzden temel mesele kaçınılmaz gelişim ve değişim esnasında tarihi çevrelerin karakterlerini ve özelliklerini koruyarak onları bu dönemin şehirleriyle entegre hale getirebilmektir.

Lynch'e (1972) göre; "değişimi yönetmek ve tarihi kalıntıların bugün ve gelecekte aktif kullanımı, kutsal ve saygı duyulması gereken geçmiş için tercih edilmesi gereken bir eylemdir." Yani tarihi çevrenin bugün ve gelecekteki aktif kullanımı o alanlara verilen değerin ve saygının bir ifadesi olarakta kabul edilebilir.

Kaçınılmaz ve gerekli olan değişim yönetilirken, tarihi alanların ne şekilde korunacağı, mevcut fiziki, işlevsel ve sosyal özelliklerinin devam edip edemeyeceği, yeni işlev ve kimlik yüklemeleri, çevre bölgeler ve kent geneli ile ilişkilerinin nasıl olacağı, koruma ve iyileştirme politikalarının birlikte ele alınmasıyla çözümlenmektedir. Bir taraftan korunan, diğer taraftan da kontrollü olarak bugünün şartlarında düzenlemelerle kullanıcı ve ziyaretçi çeken tarihi çevreler, tarihte olduğu gibi bugün ve gelecekte de var olmaya devam eden çevreler olmaktadır.

'Değişimi yönetmek' konusundaki temel söylem, tarihi alanları değişimin içine olduğu gibi bırakmak ne kadar yanlış ise koruma niyetiyle onları izole etmekte o kadar yanlıştır. Burada anahtar nokta, kaçınılmaz olan değişmeyi yönetmek ve kontrol edebilmektir. Tarihi alanlarda da bu değişimin ve izin verilen müdahalenin derecesi esastır (Tiesdell vd. 1996). Bu değişim ve müdahale kontrollü ve planlı olduğu takdirde hem tarihi değere sahip çevrelerin korunması hem de bugünün gereksinimlerine cevap veren mekânların oluşturulması mümkündür. Ancak bu şekilde, bugünde hem korunan hem de kentte her açıdan aktif rol alan ve yaşıyan tarihi mekânlara sahip olunabilmektedir.

6.2. Kentlerdeki Tarihi Alanların Korunması, İyileştirilmesi ve Kentle

Entegrasyonu

Çağlar boyunca toplumumuza yerleşmiş olan tarihi değerleri koruma ve sürdürme kültürü, 20.yüzyılın başlarında tüm dünyada etkili olan Modernizm akımının yayılmasıyla tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kesintiye uğramış ve etkisi 20.yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Modernizmin bitişi ve modernizme tepki olarak ortaya çıkan post modernizm döneminin başlamasıyla tarihi ve nitelikli çevrenin farkına varılması süreci yeniden başlamış oldu. 1960'lardan itibaren dünyada ve ülkemizde hem toplum bilincinde hem de kurum ve lobiler olarak gelişen 'tarihi alanları koruma' bilinci altmışlardan beri gelişerek devam etmektedir. Tarihi çevrelerin yeniden itibar görmeye başlamasıyla kent, tarihten ilham ve referans alan, tarihi çevreyi tecrit etmek yerine tarihi çevreyle ilişki kuran, bu değerleri tarihinin bir belgesi ve zenginliği

olarak gören bir tutum başlatmıştır. Koruma bilincinin gelişmesiyle kentlerde pek çok eski konut ve yapı yıkılmaktan kurtulup, kentsel projelere konu olabilmıştır. Aynı şekilde birçok tarihi çevre de bu sayede bugün kentteki konumunu sürdürmektedir (Tiesdell vd.1996).

Fakat sürekli değişim içerisinde olan kent olgusunda tarihi alanlar her dönem planlama ve tasarımda ele alınması gereken konuların başında yer almaktadır. Bugün bile yapılan bazı iyileştirme ve koruma çalışmalarına rağmen hala sayısız tarihi çevre bugünün kentlerinde yeniden rol kazanmayı beklemektedir. Bunun yolunun da kontrollü düzenleme olduğu açıktır.

Kent içerisindeki tarihi alanların her biri özgün ve tek tek ele alınması gereken değerlerdir. Fakat kentsel tarihi çevreleri koruyarak iyileştirme ve bugünün kentiyle bütünleştirme konusunda genel bir şablon veya genel bir yaklaşım haritası oluşturmak mümkündür. Oluşturulan bu genel yaklaşım haritasından yola çıkarak her tarihi çevre kendi özelliklerince değerlendirilerek doğru müdahale ve düzenleme ile bu çağda da aktif rol alabilir.

Tarihi çevrelerin korunması, iyileştirilmesi ve kentle entegrasyonu nasıl yapılmalıdır konusu dört başlık altında ifade edilebilmektedir. Bunlar öncelikli olarak, alan analizi, fiziki düzenleme, işlevsel düzenleme ve sosyo-ekonomik düzenleme olarak sayılabilir.

6.2.1 Alan analizi

Her projede olduğu gibi tarihi çevre ile ilgili uygulamalarda da en temel adım, mevcut alanı iyi tanımlayabilmektir. Tarihi çevrenin arkeolojik ve mimari verileri, plan sistemi, alanda ve yapılardaki bozulmalar, alanın ulaşım bağlantıları tarihi bir çevrede yapılacak olan uygulamadan önce analiz edilmesi gereken fiziksel özelliklerdir. Bunun yanında alana ve yapılara ait dokümanların incelenmesi, varsa harita, fotoğraf, gravür ya da

yazılı kaynakların incelenmesi gerekmektedir (Madran ve Özgönül 2005). Bozulan mimari öğelerin varsa orijinal plan şemalarının incelenmesi, restitüsyon çalışmalarının yapılması iyileştirme uygulamalarına yön verecek hususlardandır. Fiziksel özelliklerin yanı sıra alanın işlevsel, sosyal ve ekonomik boyutu da söz konusu olan tarihi çevrenin nasıl iyileştirileceği noktasında uygulamayı şekillendirecek unsurlardır. Tarihi alanların fiziksel durumları ve dayanıklılıkları hangi fonksiyona hizmet edebileceği noktasında önem taşımaktadır. Alanın ve yapıların orijinal işlevleri ile bugün mevcutta devam eden işlevleri, varsa işlev değişiklikleri söz konusu tarihi çevrenin fonksiyonlarının belirlenmesinde en önemli unsurlardandır. Hatta bu tarihi alanların komşu çevrelerinin de fiziksel, işlevsel, sosyal ve iktisadi özelliklerini incelemek kent bütününde bir proje ortaya koyabilmek için şarttır.

Alanın her açıdan taşıdığı potansiyeller ve barındırdığı sorunlar, fiziki ve ekonomik yetersizlikler tespit edilmelidir. Kısacası alanın öne çıkarılacak özellikleri ile çözülmesi gereken sorunları tespit edilmelidir. Genellikle fiziki olarak altyapı eksiklikleri, ulaşım bağlantılarındaki zayıflık, yapılardaki bakımsızlık, dokulardaki bozulmalar, niteliksiz ekler en büyük sorunların başında gelmektedir. Sosyal ve ekonomik yönlerden ise zamanla gözden düşmüş olan bu alanların sosyo-ekonomik yönden düşük gelir grubu tarafından kullanılması ve bununla bağlantılı olarak alanın yeterli bakımının yapılamaması da gösterilebilir. Ayrıca alanın demografik yapısı ile nüfus yoğunluğu da tespit edilmesi gereken sosyal analizin bir parçasıdır.

Fiziksel, işlevsel, sosyal ve iktisadi verilerin hepsinin bütünleştirilmesi yani tüm bilgilerin çakıştırılması ile alanın korunması, geliştirilmesi ve kullanılmasındaki ana ilkeler belirlenebilmektedir. Bu bilgilerin çakıştırılması sonucunda alandaki tarihsel ve mekânsal gelişmeler, değişimi etkileyen faktörler, kullanıcıların tercihleri, güncel ihtiyaçlar ve noksanlıklar, işlevler ve dönüşümleri, sanatsal, mimari ve çevresel değerler ortaya çıkarılacak ve iyileştirme uygulamasının yönünü belirleyecektir. (Madran ve Özgönül 2005).

Analiz aşamasıyla tarihi çevrede nelerin kuşaklara aktarılacak bir belge gibi korunması gerektiği ve nelerin değişmesi gerektiği belirlenebilmekte, kontrollü düzenleme ve gelişim ile bu alanlar bugüne ve geleceğe taşınabilmektedir. Diğer bir deyişle, günümüz çağında da aktif rol üstlenebilmektedirler. Fiziksel, sosyal, işlevsel, iktisadi ve kültürel unsurlara dayanan bu çok bileşenli uygulamalarda her bileşen bir diğeri ile etkileşim halinde olup, her bir bileşen bir diğeri ile bağlantılı olarak sürdürülebilme ya da değiştirilebilmektedir. Bu yüzden her kentsel tasarım ve planlama projelerinde olduğu gibi tarihi alanlar ile ilgili yapılan projelerde de fiziksel, sosyal, kültürel, işlevsel ve ekonomik unsurlar birbirlerinden ayrı düşünülmemelidir. Her biri bir bütünü oluşturan ve diğeri doğrudan etkileyen parçalar bütünüdür. Bu önemli bilgiyi ifade ettikten sonra ilerleyen kısımlar da konuyu detaylandırabilmek adına yukarıda bahsedilen her bir unsur tek tek ele alınacaktır.

6.2.2 Kentsel tarihi alanlarda fiziksel düzenleme

Söz konusu tarihi alan ve çevresi ile ilgili gerekli olan fiziki analizler olan, alan sınırları, alanın kent içindeki konumu, alanın kentle ve çevre semtler ile ulaşım bağlantıları, alandaki mimari bozulmalar (cephe, doku, malzeme), bitkisel peyzaj, kentsel donatılar, altyapı durumu, kütle-boşluk ilişkileri, alanda meydana gelmiş fiziki değişimler ve yapılmış nitelikli-niteliksiz tüm eklemeler ile gabariler ve yapıların ölçekleri, çevre semtlerin fiziksel özellikleri fiziki analizde incelenmesi gereken analiz maddeleridir. İnceleme neticesinde bu analizlerden ortaya çıkan sonuçlar daha öncede belirtildiği gibi işlevsel, sosyal ve ekonomik veriler ile birleştirilerek alan ve kent için en uygun düzenleme belirlenmektedir. Bu çok bileşenli uygulamanın ilk ayağı olan fiziksel düzenleme de kendi içinde pek çok başlığa ayrılmaktadır. Hem üst ölçekte kent bütünündeki durumu hem de alt ölçekte tasarım detayları ele alınmalıdır.

6.2.2.1 Alan sınırları

Tiesdell vd. (1996) göre, tarihi çevreler belirli alan sınırları ile tariflenebilmektedirler. Bu sınırlar nehir, yamaç, dağ vs. gibi doğal sınırlar olabildiği gibi kentsel fiziki sınırlarda olabilmektedir. Alanın çizgilerini belirlemek, tarihi alanın karakterini ve özgünlüğünü korumak için faydalı kabul edilebilir. Fakat tamamen olumlu bir yaklaşım olduğunu da söylemek güçtür. Çünkü keskin sınırlar ile tariflenmiş bir alan ister tarihi ister modern olsun çevresiyle ve kent geneli ile bütünleşemez. Bu yüzden tarihi alanları korumaya yönelik yapılan alan sınırlarının tanımlarında keskin ayrımlardan kaçınmak gerekmektedir. Sınırları kaldırmak, alanın sosyal, işlevsel ve ekonomik yönlerden gelişimine katkı sunmaktadır. Bu yüzden tarihi alanlar da özellikle işlevsel, sosyal ve ekonomik limitleri belirlemek zaman zaman anlamsız kalabilmektedir. Alan her açıdan nereye kadar iyi çalışıyorsa oraya kadar algılanmalıdır. Buna karşın Kuban (2012) tarafından, alan sınırlarının mutlaka belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

6.2.2.2. Korunacak yapı/alanlar ile yıkılacak kısımlar

Yapılı tarihi çevreler estetik, mimari gibi fiziksel özelliklerin dışında kültürel ve sembolik olarak öneme sahiptirler. O dönemin kültürel yönlerini anlatmakta resim, heykel ya da yazılı bir kaynak kadar anlam taşımaktadırlar. Bu aynı zamanda kıyaslama şansından dolayı bizlerinde hangi dönemde yaşadığımız algısını güçlendirmektedir (Morton 1993).

Kent içindeki tarihi çevreler kent içinde yer aldığından yüzde yüz korunabilen ve değişmeden süre gelen mekânlar olamamaktadırlar. Kent içinde bulunan tarihi çevrelerde asıl amaç, bu çevreleri kaçınılmaz olan değişim ve gelişim sürecinde doğru yöneterek hem korumak hem de gerekli güncel plan ve tasarımlar ile kentle uyumlu çalıştırabilmektir. Bu doğrultuda alan ölçeğinde ele alınan iyileştirme projelerinde söz konusu tarihi alanın içerisindeki korumaya değer tarihi yapılar ve açık alanlar (tarihi meydan, park, sokak dokuları) belirlenmelidir. Aynı şekilde tarihi alanın fiziksel

özelliklerine (buna işlevsel ve diğer özellikleri de eklenebilir) uygun olmayan, alanın doku ve karakter bütünlüğünü zedeleyen niteliksiz yapı, ek, bitkisel materyal, kentsel donatı, sokak planı ve açık alanların da belirlenmesi gerekmektedir. Alanda fiziksel olarak korunacak ve değiştirilecek olan birimlerin belirlenmesi yapılacak uygulamanın en önemli ayaklarından birini teşkil etmektedir.

Tarihi olup, yıkılma tehlikesi taşıyan ve sağlamlaştırılması, restorasyonu mümkün gözükmeyen tarihi yapılarında belirlenmesi şarttır. Kuban'a (2012) göre de, bir yapı çok eskiyse ve tehlike oluştuyorsa yıkımı yapılabilir. Yıkılması zorunlu olan bu yapıların yerlerine ne yapılabileceği ilerleyen bölümlerde ele alınmıştır.

Açık alan olarak tarihi ya da sembolik değer taşıyan veya güncel kullanımda faydalı olan meydan, park, yol dokusu gibi açık mekânlarında alanda korunacaklar listesine konulması gerekmektedir. Ya da projede hem alan hem de kent için, bugün açık alan kimliğini kaybetmiş bu tarz açık alanların orijinal kimliklerine döndürülmeleri ve bu şekilde kullanılmaları faydalı görülüyorsa bu alanlar üzerindeki yapılaşmanın niteliksiz olması, tarihi ise tehlikeli ve yıkılacak durumda olması koşuluyla temizlenebilmektedir.

Korunması gereken öğeler arasında bulunan yapı ve açık alanlardaki her türlü eskimenin, bozulmanın tespit edilmesi ve yapılacak olan iyileştirme projesi doğrultusunda restore edilmeleri gerekmektedir. Fiziksel iyileştirmenin temel unsurlarından olan korunması gereken tarihi mimari çevrenin her türlü bakım, onarım ve restorasyonunun yapılması şarttır. Yıkılma tehlikesi olan yapılarda konsolidasyon (sağlamlaştırma) çalışmalarının yapılması ilk adımdır. Sonrasında sağlam olan veya gerekli sağlamlaştırma çalışmalarının yapıldığı yapılarda sıra estetik ve sanatsal bütünlüğe gelmektedir. Bu noktada da tercih edilen, yapıların orijinal üslup ve orijinal estetik karakterlerinde restore edilmesidir.

Özellikle alan bazında düşünülduğünde açık alanları ve sokak dokularını tarifleyen cephelerde *'facadism'* yani cephecilik ayrı bir önem taşımaktadır. Restore edilen cephelerin alanın dokusuyla uyumlu ve özgün karakterini yansıtan şekilde olması gerekmektedir (Tiesdell vd. 1996).

6.2.2.3 Tarihi alanlarda yeni yapılaşma

Tarihi alanlardaki yeni yapılaşma, tarihi alanın türüne ve derecesine göre değişmektedir. Arkeolojik kalıntılar yani arkeolojik sit alanları, alan ölçeğinde olan ve olduğu gibi korunan alanlar kategorisinde bulunmaktadır. Benzer şekilde kentsel sit alanı kategorisinde olan ve mimari dokusu, homojenliği çok iyi korunmuş alanlarda da derecesine göre yeni yapılaşma izni olmamaktadır. Dokusu, tarzı, malzemesi ve teknolojisi ne olursa olsun yeni yapılaşmaya izin verilmeyen tarihi alanlar çoğunlukla arkeolojik sit alanları ile 1. ve 2. derece kentsel ve tarihi sitlerdir. Çok iyi korunmuş ve doku bütünlüğü yüksek olan tarihi bölgeler, arkeolojik kalıntıların olduğu bölgeler ve açık alan bazında tarihi şehir surları çevresi, mezarlık alanları, tarihi meydanlar, park ve korular yapılaşmanın kesinlikle olamayacağı tarihi çevrelerdir.

Bunların yanı sıra özellikle kent merkezlerinde bulunan ve kentle iç içe olan tarihi alanlarda durum biraz daha farklı görülmektedir. Bu alanlarda alanın niteliklerine göre yeni yapılaşmaya izin verilebilmektedir. Tarihi alanlardaki belki de en kritik nokta olan, bu alanlar içerisindeki yeni yapılaşma, tarihi çevreyi doğrudan etkileyecek en hassas ve dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

Genel bakış açısına göre, tarihi çevreler dokunulmaz ve yeni yapılaşmanın asla yapılamayacağı alanlar olarak algılanmaktadır. Oysaki tarihi çevrenin özelliklerine ve tanımına göre bunun belirleneceği açıktır. Çünkü farklı niteliklerdeki tarihi çevrelerde kimi zaman yeni yapılaşma alanda tahribat niteliği taşıırken kimi zamanda tarihi bir alanın sürdürülebilirliği için kurtarıcı bir rol oynamaktadır. Buna göre, tarihi alanlardaki her yeni yapılaşma kötüdür demek yanlış bir algının sonucudur.

Tarihi çevreyi yalnızca yapılardan ibaret olmayan sokak dokusuyla ve kentsel açık alanlarıyla bir bütün olarak düşündüğümüzde, kimi zaman yeni yapılaşmanın aslında o alana bir iyileştirme uygulaması olduğu görülmektedir. Kentsel açık alanlar, sokaklar, meydanlar gibi açıklıklar, yapılar ile tariflenmektedirler. Ve tarihi niteliği olan meydanların, cadde ve sokakların sürdürülebilirliği ancak bu alanları tarifleyen yapıların devamı ile mümkün olabilmektedir. Eğer bu alanları tarifleyen yapılar yok olursa bu alanlarda kaybolabilmektedir. Bu sebepten, böyle alanlarda tarihsel değeri olan açık alanların meydanların, sokakların, cephe düzenlerinin korunması ve mekânların tanımlarının devamı için yeni yapılaşma zorunlu hale gelmektedir (Tiesdell vd. 1996).

Bu durumlarda mevcut tarihi yapılar korunurken, yıkılmış olan yapıların yerine alanın tarifini devam ettirecek yeni yapılar yapılabilmektedir. Yapılması zorunlu olan yeni yapının mevcut dokuyla ve alanla uyumlu bir ilişki yakalayabilmesi için en önemli nokta mimari stilden ziyade yapının ölçeğidir. Yapının mimari üslubundan ziyade alanda boşalan yere, o alanın ve çevre yapıların ölçeğine uygun bir kütle yerleştirmek gerekmektedir. Yatayda ve dikeyde yeni yapının mevcut dokunun ölçeğiyle örtüşmesi gerekmektedir. Kısacası kütleli olarak yapının ölçeği ilk sırada gelmektedir. Yapının kat yüksekliği, yatay ve dikey gabarileri, cephe ve açıklık görüntüleri mevcut dokuya uyumlu olarak belirlenmelidir. Elbette ki yapının tarzı da önem içermektedir. Alanın karakteri ve fiziksel özellikleriyle, çevre yapıların dokusu ile uyumsuz kalmayacak bir tarzın seçilmesi gerekmektedir (Tiesdell vd. 1996). Kuban'a (2012) göre de, yıkılanın yerine aynı ölçek ve gabaride yeni bir yapı kütleli konulmalıdır. Bu noktada yeri doldurulması gereken yapının öncekinin bir kopyası olan '*replika*' sı olarak mı yoksa özgün kimlikli bir yapı olarak mı yapılması sorusu sorulmaktadır. Bu soruda tasarımcılar ikiye ayrılmaktadırlar. Doku ve karakterin bütünlüğü için aynı yapının tüm mimari özellikleri ile yeniden bir kopyasının yapılması savunulurken birçok tasarımcı ve mimar ise bunun '*fake history*' yani '*sahte tarih*' olduğunu ifade etmektedir (Tiesdell vd. 1996).

Freeman'a (1976) göre, “ tarihi alanlar, tarihi sürdürülebilirliğe ihtiyaç duysalar da, geçmişin replikasını (kopyasını) yapmak otomatik olarak o alana kaliteli ve değerli yeni

bir tasarım katma şansını göz ardı etmektir... Bu replikalar zayıf bir şekilde çalışsalar da, bu kopya ürünler çevrelerindeki yapılara da yavaş yavaş zarar verebilmektedir.”

Tiesdell vd. (1996) göre, mimari karakterde süslemelerden ve dönemsel detaylardan ziyade önemli olan, yatay-dikey ritimler, cephelerdeki açıklık ilişkileri, kütle-hacim ilişkileri ve kütle-boşluk ilişkileridir.

Meydan, avlu, sokak, cadde gibi tarihi açık alanların sürdürülebilirliği için gerektiğinde zorunlu olan yeni yapılaşmanın, stil olarak mevcut dokuya uyumlu olması tercih edilmelidir. Mevcut dokunun tarihi olmaması yalnızca açık mekânın tarihi bir önem taşıdığı durumlarda ise bu yapılar güncel mimari üslupta modern yapılar da olabilmektedirler. Çünkü kent içindeki tarihi alanlar denildiğinde mevcut yapı stoku bazında tarihi olmayan ama açık alan olarak tarihi ve sembolik öneme sahip pek çok çevre bulunmaktadır.

Tiesdell vd. (1996) göre, tarihi çevrelerdeki yeni yapılaşma yaklaşımları genel anlamda üç sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; bağlamsal tek düzelik (*contextual uniformity*), bitişik-yan yana bağlam (*contextual juxtaposition*) ve bağlamsal süreklilik (*contextual continuity*).

‘*Contextual uniformity*’ yani tek düze olan bir bağlam ile kasıt, mevcut tarihi çevrenin kopyası olan aynı özellikte yapı ve mekânlar oluşturmaktır. Replikaları bu sınıf içerisinde değerlendirmek mümkündür. Bu tarz yaklaşımda mevcut tarihi çevrede yapılacak yeni mekânlar ve yapılar gerçek tarihi dokunun kopyası ya da çok benzeri şeklinde yapılmaktadır.

Ülkemizde yaygın olmasa da özellikle I. ve II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da harap olan tarihi kasaba ve kent merkezlerinde sıkça uygulanan bir yaklaşımdır. Bugün Viyana gibi pek çok tarihi Avrupa kentinde tarihi alanlar içerisinde çok sayıda replika

eser bulunmaktadır. Özellikle turizm kaygısından ötürü daha geniş ölçekli olarak Belçika'nın Ypres kasabası gibi geniş bir bölge ölçeğinde de sokak dokularına kadar yıkılan tarihi çevreler aynen inşa edilebilmektedir.

'*Contextual juxtaposition*' dan kasıt ise, farklı karakterde farklı tarzda yapılaşmanın aynı çevrede bir arada bulunmasıdır. Yani tarihi çevrelerde, tarihi yapıların arasında modern yeni stil yapıların yer almasıdır. Tiesdell vd. (1996) göre, bu yaklaşım doğru uygulanabilirse kabul edilebilecek bir yaklaşım çeşidi olabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus söz konusu çevrenin buna imkân verebilecek özellikte olup olmadığı ve alansal bazdaki korunma ölçüsüdür. Bunun yanı sıra, bu uygulamada tarihi çevredeki boşluklara yapılan modern stildeki yeni yapılaşmanın ölçek olarak tarihi dokuyu referans alması gerekmektedir. Eğer bu yaklaşım mevcut tarihi dokunun ölçeği referans alınarak, mevcut dokuyu gölgede bırakmayacak ölçekte yapılırsa alanda eski-yeni dengesi oluşturulabilir. Fakat diğer yandan tarihi alanı tehdit eden bir yaklaşımdır. Zamanla rant kaygısı ve kentin gelişimiyle tarihi çevre kaybolabilme riskine sahiptir.

'*Contextual continuity*' yani bağlamsal süreklilik ise, günümüzün çağdaş kentsel tasarım yaklaşımında kentlerin ve mekânların tarihsel sürdürülebilirliğini amaçlamaktadır. Modernizmin üslup ve teknik yönünden dayattığı evrensellik ve aynılığa karşı yöreselliği ve farklılığı savunan post modernizmin, alanların özgün yapılarının sürdürülebilirliğini amaçlayan yaklaşımdır. Bağlamsal devamlılıkta post modernizmde tekrar canlanan tarihi stildeki mimari üslubun yeni yapılarda da kullanılması söz konusudur. Eski cephe stilleri, mimari üsluplar ve tekniklerin bugünün yeni yapılarında kullanımı görülmektedir. Bu yaklaşım tamamen bir kopya olan replikalar ile karıştırılmamalıdır. Özellikle tarihi alanlarda yapılan yeni yapılarda bu stillerin kullanılması alana bütünlük katıp, bağlamsal devamlılığı sağlamaktadır. Özellikle yeni işlevler için alana eklenmesi gereken yeni yapıların alana uygunluğu noktasında, işlevi ne olursa olsun dışarıdan mevcut dokunun ölçeğine ve üslubuna aykırı olmayan bir mimari stilin uygulanması alansal karakterin korunmasına yardımcı olmaktadır.

T.S. Eliot'a göre de, tarihi üslup ve özellikler mimaride kullanılacaksa eğer, ‘‘tarihi alanlar ve yapılar taklit edilmemeli, tarihi stillerden çıkarımlar yapıp, yorumlanmalı. Bugün yapılan yeni bir yapı, tarihi bir yapının kopyası değil, ondan esinlenerek yapılmış olmalıdır.’’

Yukarıda bahsedilen üç yaklaşım tarihi alanlardaki yeni yapılaşma sürecindeki farklı tasarım anlayışlarının birer ürünüdür. Burada tek düze ve replikalar ile aynen devam eden yaklaşımın diğer yaklaşımların yapılamadığı anda son çare olarak yapılması gerektiği, eski ve yeni tarzın yan yana olduğu yaklaşımda ise çok çeşitlilik olduğu ve dikkat edilmezse yerel bağlam ve denge hissinin bozulabileceği belirtilmiştir.

6.2.2.4 Tarihi alan çevresi ve komşu semtler

Bir bütün olarak bakılması gereken kent olgusu içerisinde, tarihi alanlar da kentten ve yakın çevrelerinden ayrı düşünülemez. Fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik her yönden, her bölge yakın çevresiyle etkileşim halinde olmaktadır. Bu durum özel bir değeri ve niteliği olan tarihi çevrelerde daha da önem arz etmektedir. Çünkü tarihi çevre ile ilgili hangi düzenlemeler yapılırsa yapılsın eğer komşu semtler ve yakın çevrenin özellikleri ile alana etkisi göz önüne alınmadığı takdirde, söz konusu tarihi çevre bundan kontrolsüz olarak etkilenebilmektedir. Bu etkilenmenin fiziksel ayağında bakılması gereken ilk nokta, tarihi alanın etrafını saran semtlerin yapı stokları, yol dokuları, altyapı özellikleri, yapıların yatay ve dikey gabarileri ve bu semtlerin çevresel kaliteleri olmalıdır. Niteliksiz bir çevre ile sarmalanmış tarihi alanlar zamanla bu niteliksiz çevreden olumsuz etkilenmektedir. Bu yüzden en az tarihi alanların iyileştirilmesi kadar, onların çevrelerinin de bu alanlara uygun şekilde iyileştirilmesi tarihi değerlerin sürdürülebilirliği için şarttır.

Örneğin iyi korunmuş olan bir tarihi çevrenin, tarihi bir sokağın, özgünlüğünü kaybetmiş ya da niteliksiz dokularla kuşatıldığı örnekler bulunmaktadır. Bu durumlarda

bu dokularda onarım ve iyileştirme imkânı yoksa bu alanların ya tarihi dokunun kütle ve ölçeğine uygun nitelikli yapılar ile yeniden tasarlanması ya da bu niteliksiz alanın yıkılarak tarihi alan ile diğer bölgeler arasında bir tampon bölge olarak tasarlanması gerekmektedir. Bu tampon bölge genellikle yeşil alan olarak tasarlanmaktadır (Tiesdell vd. 1996).

Çevre semtlerin bir diğer fiziki etkisi de silüet üzerindedir. Korunması gereken fiziksel özelliklerin başında gelen tarihi alanların silüetleri kent silüeti içinde düşünülmelidir. Kent silüetini bir bütün olarak ele aldığımızda tarihi alanla beraber çevresinin de silüetinin tarihi dokuyla uyumlu olması gerekmektedir. Burada çevre semtlerin mimari stilleri modern ve günümüz üslubunda yapılmış olabilmektedirler. Önemli olan bu çevrelerin mimari stilleri değil tarihi alanla uyumlu olacak ölçekleridir. Mimari stili ne olursa olsun ölçek olarak tarihi alanın dokusu ile uyumlu ilerleyen bir kent silüeti başarılı bir şehirciliğin ürünüdür.

Çevre bölgelerin altyapı ve güncel ihtiyaçlarının çözümü de tarihi alanları etkileyebilen bir diğer unsurdur. Bu komşu semtlerdeki altyapı eksiklikleri ve özellikle çağımızın kentlerindeki en büyük sorun olan otopark ihtiyacı çözüme kavuşturulamamışsa bu sorun tarihi alana da her an sıçrama riski taşımaktadır.

6.2.2.5 Tampon bölge

Tarihi alanların korunması ve kentle bütünleştirilebilmesi tarihi alanın niteliğine göre değişmektedir. Kimi zaman yeni kent dokularına entegre edilerek onlarla yan yana çalışan tarihi alanlar amaçlanırken kimi zamanda bir açık alan sistemiyle kente bağlanan tarihi alanlar karşımıza çıkmaktadır. Genellikle arkeolojik sit alanları, tarihi şehir surları, su kemerleri ve tarihi mezarlık alanları etrafları belirli bir mesafe açık tutulması gereken önemli tarihi mekânlardır. Bu alanları izole etmeden ve bozmadan kent ile bağlayabilmenin en sağlıklı yolu çevrelerini büyük yeşil alanlara dönüştürmektir. Bu yerler kentin nefes aldığı, halkın kullanabileceği kente entegre yeşil alanlar içerisinde

koruyarak sürdürülebilirlikleri ve kentle bağlantıları sağlanabilmektedir (Kuban 2012). Bu alanlar korunması ve etrafı açık tutulması gereken tarihi değerler ile yapılaşmalar arasında tampon bölge oluşturmaktadır. Yalnız bu noktada bu yeşil alanların kentte yaşayanlar tarafından kullanılan ve tercih edilen alanlar olması da önem taşımaktadır. Çünkü kullanım ile bu alanların fiziki bağlantısının yanında sosyal ve işlevsel bağlantısının da geliştiği görülmektedir. Bu da tarihi değerlerin kentle ve insanlar ile yaklaşması anlamını taşımaktadır.

İstanbul'da Yedikule semtinde bulunan tarihi şehir surlarının etrafının yeşil alan olarak düzenlenmesi (Şekil 6.1 - 6.2), Şanlıurfa'da kent merkezinde ortaya çıkan Edessa antik kentinin kalıntılarının şehrin merkezinde yapılan bir kent parkı içerisinde sergilenerek kentle bütünleştirildiği görülmektedir.

Şekil 6.1 İstanbul Tarihi Şehir Surları (Naç 2012)

Şekil 6.2 Surlar Çevresinde Oluşturulan Tampon Bölge (Yeşil Alan)

(Anonim 2006c)

6.2.2.6 Ulaşım-otopark-yayalaştırma

Tezin önceki bölümlerinde yapılan sınıflandırmada ve yapılan incelemelerde kentlerdeki tarihi alanların farklı konumlarda oldukları görülmüştür. Kimi alanlar kent merkezinde yer alırken kimileri kent çeperinde merkeze daha uzak noktalarda yer almaktadır.

Tarihi alanları bugünün kentleriyle bütünleştirmek ve onları kentin bir parçası olarak çalışan alanlar haline getirebilmek için bu alanlara ulaşımın güçlü olması şarttır. Özellikle çeperde yer alan ve toplu taşımın yetersiz kaldığı bölgelerde bulunan tarihi çevrelerin kent ile ilişkileri zayıflamaktadır. Bu alanlar ulaşım yetersizliğinden dolayı zamanla kullanımı düşen ve buna paralel olarak köhnemeye ve unutulmaya yüz tutan alanlara dönüşmektedirler.

Tarihi alanların bugünde kentlerde aktif rol alması ve kentte bugünde kullanılan mekânlar olabilmesi için en önemli fiziksel ihtiyaç bu alanlara ulaşım kolaylığıdır. Bu ulaşım ağları geliştirildiğinde tarihi çevrelerinde kent bütünüyle ve kullanıcılar ile bağlantısı kendiliğinden gelişmektedir.

Ulaşım bu noktada iki kısımda ele alınmalıdır. Bunlardan ilki kentin diğer bölgelerinden tarihi alana ulaşım diğeri de alan içi ulaşımıdır. Kentin çeşitli bölgelerinden tarihi çevrelere ulaşım elbette ki her kentin topografyası, coğrafi özellikleri, yapısal dokusu, nüfusu, kullanıcı tercihleri, duraklar arası mesafeler gibi farklı parametreler doğrultusunda belirlenmektedir. Genel bir çerçevede bakıldığında ise, tarihi alanlara ulaşımın toplu taşıma araçları ile sağlanması ve bu sistemin geliştirilmesi en sağlıklıdır. Çünkü tarihi dokularda büyük sıkıntı oluşturan otopark alanları ihtiyacını en aza indirmek ancak yeterli ve iyi çalışan toplu taşıma sistemi ile mümkündür. Bu noktada kentin ve tarihi alanın topografik ve coğrafi verileri, yol dokuları ve diğer fiziksel özellikleri ışığında ulaşım karadan, denizden veya raylı sistemler ile sağlanabilmektedir.

Özel araçlar ile alana ulaşım istenilen bir ulaşım modeli olmasa da bu model ile ulaşım kaçınılmazdır. Bu yüzden bu modelin ihtiyacını en aza indirerek alanda otopark alanlarının belirlenmesi güncel ihtiyaçların başında gelmektedir. Kullanım oranı azaltılsa da sifıra indirmek mümkün olmadığından tarihi çevrelerde de otopark ihtiyacı olduğu açıktır. Bu ihtiyacı alan içinde, yer altında veya yakın semtlerde olmak üzere üç şekilde çözmek mümkündür.

En son tercih edilmesi gereken model olan otopark alanının tarihi çevre içinde çözülmesidir. Bu modelde alanın büyük bir kısmı yayalaştırılmış olsa dahi tarihi dokuyu, karakteri ve kullanımı etkilemeyecek olan uygun bir boş alan otopark alanı ve yeni yol olarak tasarlanabilmektedir.

Yer altında otopark çözümü ise çoğunlukla en sağlıklı ve çevre için en uygun olan model konumundadır. Alanda uygun bölgelerde yer altına yapılan otoparklar hem görüntü kirliliği açısından hem de alanın bu fonksiyon ile işgal edilmemesi yönünden tercih edilmektedir. Tabii bu modeli uygulayabilmek için çeşitli analizlerin yapılması ve arazinin, üstünde bulunan çevrenin varsa yapı stokunun detaylı olarak incelenmesi ve uygunluk durumuna göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Tarihi alan içerisinde yer altında ve yer üstünde otopark için uygun alanın yapılamaması durumunda tarihi alana yürüme mesafesinde komşu semtlerde otoparklar yapılmalıdır. Alan çevresindeki uygun arsalar ya da komşu semtlerde yer altı – yer üstü otoparklar ile tarihi alana gelen kullanıcıların otopark ihtiyacı çözülebilmektedir.

Ulaşım ve otoparklarda dar ve motorlu araçlara uygun olmayan sokakların yayalaştırılması ve bu noktalara 100-150 metrelik mesafelerde otopark ve araç yolu yapılması öngörülebilmektedir (Kuban, 2012).

Tarihi alanların karakterleri ve fiziksel özellikleri göz önüne alındığında alanın hem motorlu araçların getirdiği zararlardan korunması hem de alanın tarihi karakterine daha uygun olan yaya olarak kullanımı için tarihi alanlarda yayalaştırma hedeflenen uygulamaların başında gelmektedir. Motorlu taşıtlara uygun olmayan ve araç trafiği için ciddi müdahaleler ile bozulması gereken sokak ve yol dokuları, açık alan sistemleri tarihi alanlardaki yayalaştırma eğiliminin en büyük nedenlerindedir. Diğer bir neden ise yaya olarak gezmenin bu alanların ruhunu ve karakterini daha iyi hissedebilme algısıdır.

Alan sınırları, alan içi dolaşımı yürüme mesafesinde tutabilecek ölçüler de ise, alan içi ulaşım yaya olarak sürdürülmektedir. Alan sınırlarının çok büyük olduğu, yaya ulaşımın her noktaya mümkün olmadığı koşullarda ise, alanın dokusunu bozmayan hafif raylı sistemler ve bisikletler alan içi ulaşım araçları olarak önerilebilmektedir. Motorlu taşıtların girebildiği alanlarda ise ulaşım sorunu daha kolay çözülebilmekte ve alan içi

ulaşım yayalaştırılmayan motorlu araçlara uygun yol dokuları üzerinden de sağlanabilmektedir. Motorlu taşıtlar için tarihi alan içerisinde dokuyu bozmayan kısımlarda veya alanın içerisine girmeyen, çevresinde dolaşan bir yol sistemi oluşturmakta mümkündür.

6.2.2.7. Güncel ekler ve altyapı

Tarihi alanların yaşatılarak korunması ilkesi çerçevesinde bu alanların bugünde kullanılması ve ziyaret edilebilmesi için günümüz konfor ve altyapı standartlarının sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda tarihsel karaktere zarar vermeden alanın sürdürülebilirliği için ihtiyaç duyulan her türlü alt ve st yapı hizmeti alana getirilmelidir.

Tarihi alanlarda özellikle de konut içeren tarihi çevrelerde, fiziksel iyileştirmenin ilk adımı olan konfor ve altyapı hizmetlerinin alana taşınması şarttır. Bu kesinlikle alanın bozulması anlamını taşımamaktadır (Kuban, 2012). Çağdaş yaşam standartlarının sağlanması alanın sürekliğini sağlayacak en önemli fiziki eklerin başında gelmektedir. Sürekli ve geçici kullanıcılarının gereksinimi olan, tarihi çevrenin konforunu ve yaşam koşullarını günümüz standartlarına taşıyan her türlü altyapı hizmeti en önemli fiziki iyileştirmelerden biridir.

Tarihi çevrelerde st yapı hizmeti olarak önceki bölümde de değinilen motorlu taşıt yolları ve otopark alanlarının zm söylenbilir. Bunun dışında alana eklenen yeni fonksiyonlar için yeni mekân ihtiyaçları, tarihi çevrelere yapılan güncel ekler arasında sayılmaktadır. Yeni fonksiyon için tasarlanan yapı ya da açık mekânlar, güvenlik kulübeleri, tuvaletler, bilet gişeleri, toplu taşıma durakları, büfeler gibi ekler tarihi alanlara eklenebilecek güncel eklerdir. Dikkat edilmesi gereken husus, bu güncel eklerin yerlerinin, ebatlarının, malzemelerinin alanın mevcut karakterine ve dokusuna aykırı olmamasıdır. Aynı zamanda bu eklerin nitelikli ve kaliteli ürünler olması alan kalitesi

içinde önem arz etmektedir. Çünkü niteliksiz, ölçek, malzeme ve konumlandığı yer olarak doğru tasarlanmamış, tarihi çevreye olumsuz etkilerde bulunan pek çok örnekle sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Tarihi alanlara yapılan güncel ekler içerisine iyileştirme ve canlandırma politikaları neticesinde, alana eklenen yeni fonksiyonlar için oluşturulan açık ve kapalı mekânlarda örnek gösterilmektedir.

Boston'da eski bir sanayi kasabası olan Lowell, 1970'lerde turizm işlevi kazanan turistik bir bölge haline getirilmiştir. Bunun sonucunda tarihi kasabanın fiziksel durumu da yeni işlev ve eklenen yeni fonksiyonlara göre yeniden düzenlenmiştir. Alandaki mevcut tarihi yapı ve açık alanların dışında, alanda turizmi ve kullanımı destekleyecek gezinti alanları ve kanal eklenmiştir. Mevcut tarihi çevrenin yanı sıra ziyaretçiler kanal turları ve gezinti alanlarında da vakit geçirmektedirler. Bu mekânlar tarihi alana eklenen güncel mekânlardır. Yine Lowell kasabasında tuğla malzemeli tarihi depo yapıları otel, sergi salonu ve restoran gibi yeni işlevler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir (Tiesdell vd. 1996). Bu sırada çeşitli ekler, değişimler, altyapı hizmetleri gibi zorunlu güncel müdahaleler gözlenmektedir. Bu uygulama elbette ki her tarihi mekân için söz konusu olamaz. Bu tarz güncel alanlar ve güncel müdahaleler ancak tarihi dokuya zarar vermeden doğru tasarlandığı takdirde tarihi yapı ve alanları fiziksel, işlevsel ve sosyal açılarından beslemektedir.

Güncel ekler başlığı altına, tarihi olan ve müdahale izni taşıyan yapılarda, yeni bir işleve göre yapının içinde veya dış cephesinde yapılabilecek değişimler ve eklemeler de güncel birer müdahale olarak sayılabilmektedir.

6.2.2.8. Kentsel donatılar ve malzeme

Kentsel donatı elemanları, alt ölçekte mekânın tasarımını tamamlayan parçalardandır. Aydınlatma, oturma elemanları, park dubaları, ağaç ızgaraları, rögar kapakları, tabela ve levhalar, reklam panoları sık kullanılan kentsel donatı elemanları arasındadır. Bu elemanlar her tasarımda, tasarım konseptine, ihtiyaç ve kullanım çeşidine, mekânın işlevine ve mekânın dokusuna uygun şekilde seçilmelidir.

Söz konusu çevre eğer bir tarihi alan ise bu seçim daha da özen gerektiren bir hal almaktadır. Çünkü özgün bir karaktere sahip bu alanlarda, alanın dokusuna, işlevine ve kullanım çeşidine göre en uygun kentsel donatı elemanları belirlenmelidir.

Kentsel donatı elemanlarından aydınlatmalar, belirli bir tasarım çerçevesinde yerleştirilmelidir. Alanda her noktayı eşit ölçüde aydınlatmadan ziyade mekânsal hiyerarşi sağlamak için kamusal, yarı kamusal ve yarı özel alanların aydınlatma şiddetleri farklı olarak belirlenmelidir. Ayrıca tarihi alanlarda, önemli anıt yapıların, anıt ağaçların, sokakların ve tarihi meydan gibi açık mekânların iyi aydınlatılan birimler içerisinde yer alması gerekmektedir.

Tarihi alanlarda yine sıklıkla karşılaşılan bir sorun bu bölgede faaliyet yürüten işletmelerin tabelalarıdır. Buna alanla uyumsuz, niteliksiz levha ve reklam panoları da eklenebilmektedir. Tarihi alanlarda kullanılan her türlü tabela, levha ve reklam panosunun tarihsel dokuyu bozmayan, tarihsel dokuyu kapatmayan ve alanın genel karakterine aykırı düşmeyen stillerde tasarlanması ve konumlandırılması gerekmektedir. Kuban'a (2012) göre, alt ölçekte tabela, levha, aydınlatma gibi elemanlar tarihi dokuya uygun olmalıdır, çünkü bunlar tasarımın ve alanın birer parçasıdır.

Kentsel donatı elemanları tarihi karaktere sahip kentler ve alanlar için özel tasarlanmalıdır. Yapılan bu özel tasarımlar tarihi ya da sembolik değerleri yansıtarak bugünde kentin ve alanın tarihi kimliğini sürdürmesine katkı sunmaktadır. Nar ve nar

ağaçları simgesi olmuş Granada şehrinde bugünde bu tarihsel simge kentsel donatılarda kullanılmaktadır (Şekil 6.3 - 6.5).

Şekil 6.3 Nar metaforlu park dubaları/Granada (Andersson 2011)

Şekil 6.4 Park dubası/Tarrogon (Anonim 2013g)

Şekil 6.5 Osaka rögar kapağı/ Japonya (Orijinal 2013)

Şekil 6.6 Rögar kapağı/Granada (Anonim 2013h)

Malzeme seçimi de tarihi alanları iyileştirme ve düzenleme çalışmalarında sıklıkla karşılaşılan bir başka problemdir. Gerek bozulan yapıların onarımında gerekte alan bazında yenilenmesi gereken yol döşemesi, duvar ve cephe kaplamalarında malzeme seçimi alanın karakterinin korunmasında büyük önem taşımaktadır. Bu noktada eğer ele alınan öge yapı ise yapının orijinal malzemesinin, yoksa da orijinal malzemeye en yakın olan malzemenin tercih edilmesi gerekmektedir. Tarihsel yapıların malzemelerinde daha tutucu ve bütünlükçü bir tutum şartken, bu durum tarihi açık mekânlar ve yol döşemelerinde daha esnek olabilmektedir. Çünkü bu açık mekânlar değişimin ve eskimenin daha hızlı yaşandığı alanlardır. Çeşitli altyapı ve üst yapı unsurlarının da eklenmesi ile bu bölgelerde kullanılan malzemeler orijinal malzemeden farklı olabilmektedir. Açık dış mekân malzemesi seçiminde dayanıklılık, iklime uygunluk, kullanım çeşidine uygunluk (araç-yaya kullanımı için farklı malzemeler önerilmelidir) ve kullanım yoğunluğu dikkate alınması gereken etkenlerdir. Estetik ve tasarımsal yönden de alan ve konsept ile uyumlu olan doku, renk ve şekil belirlenmelidir. Ayrıca malzeme kullanımı ile alan tarifleri, alan sınırlamaları yapılabilmektedir. Örneğin bir yaya caddesinde yer alan dükkânların ya da restoranların dış mekân sınırları döşeme farkıyla belirtilebilmektedir.

6.2.2.9 Tarihi çevrelerde yeşil alan

Yapı ve açık alanlarıyla bir bütün olarak büyük ölçekli ele alınan tarihi alanlarda, yeşil alan kavramı üzerinde durulması gereken en önemli fiziksel konulardan biridir. Farklı özellikler taşıyan tarihi alanlar gibi tarihi çevrelerdeki yeşil alanlar da çok farklı ölçeklerde ve özelliklerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar tarihi çevrede yer alan küçük ölçekli bahçeler olabildiği gibi alanın büyüklüğüne göre tarihi çevrede yer alan büyük parklar, gezinti alanları, mezarlıklar olarak karşımıza çıkabilmektedirler. Kimi zamansa yeşil alanın kendisi tarihi bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi çevreler park, bahçe ya da koru gibi açık, yeşil alanlar da olabilmektedirler. Önceki bölümlerde bu konuya örnek gösterilen İstanbul Gülhane Parkı tarihten bugüne

yeşil alan kimliğini sürdüren geniş ölçekli tarihi alanlardan biridir. Bu sınıf tarihi yeşil alanların sürdürülebilmesi için mutlaka buldukları bölgede yapılan imar faaliyetlerinde, plan ve projelerde referans noktası olarak alınmaları ve koruma altında bulunmaları gerekmektedir.

Tarihi alanlardaki bir diğer yeşil alan ise tampon bölge amacıyla tasarlanan yeşil alanlardır. Bu bölgeler 6.3.2.5 Tampon Bölge başlığında da belirtildiği gibi hem tarihi çevrenin korunmasına ve tarihi çevrenin yeni yapılaşmadan olumsuz etkilenmesine mani olmakta hem de söz konusu tarihi çevreye nitelikli yeşil alan kazandırmaktadır.

Tarihi yeşil alan olan ve yeşil alan olarak çalışan tampon bölgelerin dışında da tarihi çevrelerde yeşil alanlar mevcuttur. Bu yeşil alanlar tarihten bugüne devam eden küçük ölçekli bahçe ya da park alanları olabileceği gibi tarihi çevrelerin iyileştirilmesi projelerinde alanın mekânsal kalitesini arttırmaya yönelik eklenmiş alanlarda olabilmektedirler.

İyileştirme projelerinin fiziksel kısmında alanın mekânsal kalitesini arttırmanın en temel adımlarından biri olan yeşil alanlar, tarihi çevrelerde de göz ardı edilmemesi gereken unsurlardandır. Diğer kentsel mekânlar gibi tarihi çevrelerde de yeşil alan ihtiyacı bulunmaktadır ve tarihi çevrelere yeşil alanların eklenmesi, söz konusu tarihi çevreyi besleyecek ve kullanıcı çekecek faktörler arasında sayılmaktadır. Bu konuda tarihi çevrenin cazibesini ve kullanımını arttırmaya yönelik tasarlanan yeşil alan örnekleri bulunmaktadır. Boston'da bulunan tarihi Lowell kasabasının canlandırma projesi kapsamında alanın mekânsal kalitesini arttırmak ve alana ziyaretçi çekmesi amacıyla diğer bir deyişle alanı hem fiziksel hem de sosyal yönden beslemesi için büyük ölçekli yeşil alan ve gezinti parkuru yapılmıştır (Tiesdell vd. 1996).

Kentin bir parçası olarak çalışan ve kentle ilişkili tarihi alanlar iyileştirme uygulamalarının temel amacı olduğundan kentle aktif bağlantı sağlayabilen yeşil alan

kuşakları dikkate alınması gereken bir diğer konudur. Kentte mevcut olan yeşil kuşağı tarihi alanda oluşturulacak olan yeşil alanla birleştirmek ve tarihi alandaki yeşil alanı bu kuşağa bağlamak söz konusu tarihi çevrenin kent ile fiziksel ve sosyal yönden bütünleşmesi anlamı taşımaktadır. Bu nedenle yalnızca tarihi alanın fiziksel kalitesi için değil kent genelinde bakıldığında kentle entegre çalışan, kente bağlı tarihi alanlar için de yeşil kuşak ve yeşil alan kullanılması gereken en etkin unsurlardır.

6.2.2.10 Tarihi alanlarda bitkisel tasarım/materyal

Mekânları tanımlayan ve mekânsal algı oluşturan bitkisel elemanlar sürekli değişim içinde olan canlı öğelerdir. Bu sebepten gerek tarihi alanların gerekse diğer kentsel alanların bitkisel peyzajı da sürekli değişkendir. Bu noktada mekânsal algının korunması veya yeni bir mekânsal algı oluşturmak amacıyla periyodik aralıklar ile bitkisel peyzaj tasarımı ele alınması gereken tasarım adımlarındandır.

Tarihi alanlarda bitkisel peyzaj tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar, varsa alandaki manzara noktalarının bitkisel tasarım ile kapatılmaması, anıt veya önemli yapıların yine baskın ve çok yoğun bitkisel elemanlar ile gölgede bırakılmaması olarak sayılmaktadır. Bitkisel öğelerin alandaki geçiş ve akışları engellemeyecek şekilde düzenlenmesi de bir başka dikkat edilmesi gereken noktadır.

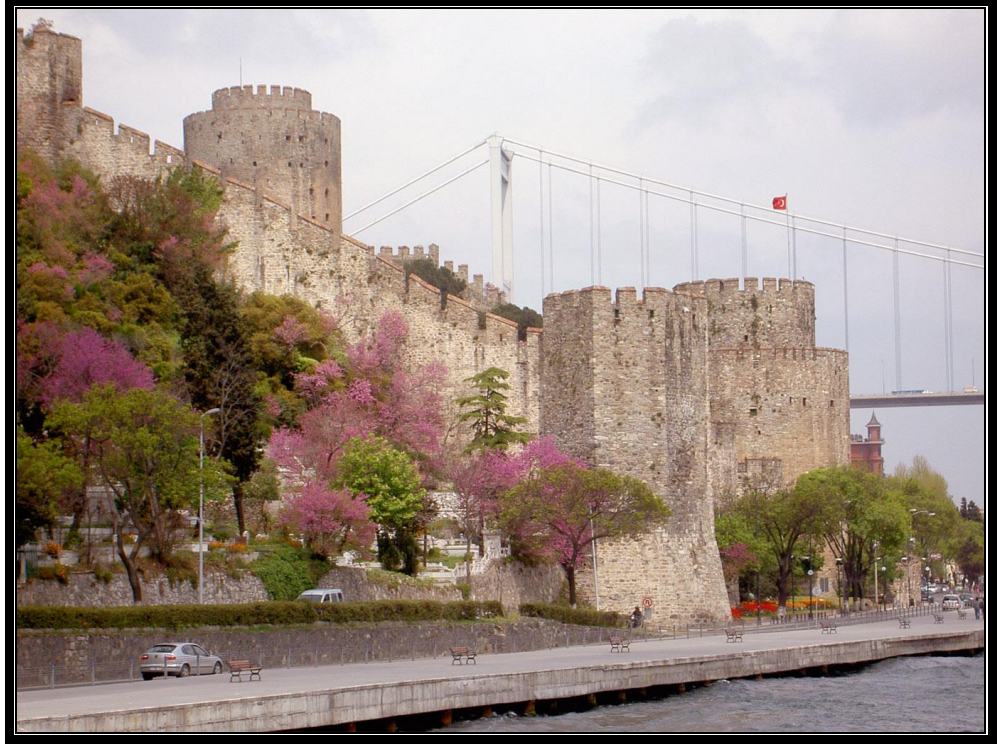
Bitkisel öğelerin tarihi alanlarda etkin kullanılabileceği durumlar;

- Yönlendirme amaçlı kullanım,
- Yeni bir manzara noktası oluşturma,
- Kamusal açık alanlarda gölge etkisi oluşturma,
- Yeşil kuşağın devamını sağlamada,
- Anıt veya açık mekânlarda ölçek hissini ayarlama,

- Mekânlar arası sınır ve bordür oluşturmakta,
- Tarihsel kimliğin sürdürülebilmesinde,
- Sembolik anlamın devam ettirilmesindedir.

Yukarıdaki maddeler bitkisel peyzajın genel peyzaj içerisindeki etkin kullanımlarından bazılarıdır. Tarihi alanlarda da tüm bu amaçlar ile bitkisel tasarım yapılmalı, varsa anıt niteliğindeki ağaçlar ve bitkisel elemanlar koruma altına alınarak tasarımda bir referans noktası haline getirilmelidir.

Bitkisel peyzaj yalnızca yeşil kuşağın devamı, gölge alanların oluşturulması veya yönlendirme aracı olmanın yanı sıra sembolik olarak kullanılan bir tasarım öğesidir. Özellikle tarihi alanların özgün karakterlerinde sembolik ya da nostaljik önemi olan bitkiler ve renkler, o sembolik değer için bitkisel peyzajda kullanılabilir. Erguvan ağaçları ve lale ile özdeşleşmiş, çağlardan bu yana bu bitkisel öğeler ile tasarlanmış İstanbul'da özellikle tarihi mekânlarda kentin sembolü haline gelmiş bu bitkileri kullanmak algısal ve sembolik önem içermektedir (Şekil 6.7 - 6.8). Bu yaklaşım özellikle tarihi alanların karakterlerinin duyular ile de somut olarak devamını sağlamaktadır. Alanla veya kentle özdeşleşen, tarihi sembolü ve önemi olan bitkisel elemanlar, tarihten bugüne değişmeyen koku, renk ve dokuları ile tarihsel atmosferi bugüne taşımadaki en etkin yollardan biridir. Bu hem alanın hem de kent tarihinin sürdürülmesi için önem taşımaktadır. Bu yüzden tarihi alanlar ile ilgili yapılan projelerde alan analizi esnasında alanın diğer yapısal, sosyal ve iktisadi özelliklerinin incelenmesinin yanında, alanın tarihinde kullanılan bitkiler ve bitkisel peyzaj yaklaşımlarının da incelenmesi gerekmektedir. Bu bilgi sürdürülmek istenen tarihi çevre algısını güçlendirecek en önemli mekânsal ve algısal unsurlardan biridir.

Şekil 6.7 Erguvan ağaçları/İstanbul (Anonim 2014o)

Şekil 6.8 Lale çiçekleri/İstanbul (Anonim 2014b)

Bugün pek çok tarihi alanda bulunan tarihi bahçeler de tarihteki özgün tasarım anlayışları ile tasarlanmaya ve o kimliklerini sürdürmeye devam etmektedirler. Tarihi mekânların peyzaj tasarımlarının, bahçelerinin mümkünse özgün ve tarihi olan bitkisel peyzaj yaklaşımıyla tasarlanması alanın tarihi karakterinin devamını güçlendirmektedir. Konuya örnek olarak Paris’te Versay Sarayı gösterilebilir. Sarayın bahçesi tarihteki önemli barok bahçe örneklerinden olup bugünde bu tarihi tasarım yaklaşımı sürdürülmektedir. Tarihi bir alan olan saray kompleksinin bahçesi tarihten bugüne devam eden özgün tasarımıyla yine barok anlayışla sürdürülmektedir (Şekil 6.9 - 6.10). Bu sayede alanın algısal olarak tarihsel kimliği güçlenmektedir.

Şekil 6.9 Versay Sarayı Bahçesi/Paris (Anonim 2008b)

Şekil 6.10 Versay Sarayı Bahçesi (Messian 2009)

Bitkisel tasarım, mekânlardaki ölçek hissini düzenlemekte de kullanılması gereken önemli tasarım elemanlarından. Dikey düzlemde, yüksek boylu ağaç grupları mekânları olduğundan daha yüksek gösterirken, insan ölçeğinin çok üstünde olan yapı gruplarının yola ve girişlere bakan kısımlarında orta boylu, insan ölçeğinde ağaçlar kullanılması ölçek hissini aşağı çekmektedir. Yatay düzlemde baktığımızda ise yer örtücülerin ve kısa çalılıarın kullanıldığı alanlar olduğundan daha geniş görünürken, sık bitkisel dokulu ya da yüksek ağaçların kullanıldığı mekânlar olduğundan daha küçük görünmektedir. Burada ister açık ister kapalı bir mekân olsun, mekân hissini nasıl olması gerektiği temel sorudur. Oluşturulmak istenen mekân hissi, yapısal peyzajın ve yapıların ölçekleriyle beraber kullanılan bitkisel öğeler ile son şeklini almaktadır.

6.2.3 Tarihi alanlarda işlevsel düzenleme

Tarihi çevrenin kimliğini ve sürdürülebilirliğini belirleyen en önemli faktör, alanın işlevsel kimliğidir. Tarihi çevrenin sahip olduğu fonksiyonlar, yetersiz kaldığı

işlevler ve potansiyeli olan fonksiyon grupları alanın karakterini belirlemedeki en etkin kriterlerin başında gelmektedir. Tarihi çevreyi yeniden canlandırma ve bugünde aktif kullanılan kentsel mekânlardan biri olarak sürdürmek için, doğru bir işlevsel organizasyon şarttır. Söz konusu tarihi alanın hangi fonksiyonlar ile çalışacağı, alanın fiziki özellikleri, kullanıcı tercihleri, çevre bölgelerin işlevsel ve fiziki özellikleri ile kent genelindeki kriterler doğrultusunda belirlenmelidir.

Amaçlanan ilk tercih, tarihi alanın ve yapıların özgün işlevlerini bugünde sürdürmeleri yönündedir. Bu hem yapı hem de alan ölçeğinde tercih edilmesi gereken bir husustur. Bunun mümkün olamadığı durumlarda ise, tarihi çevreye ve kente en uygun işlevler belirlenmeli ve söz konusu tarihi çevreler yeni fonksiyonlar ile varlıklarını sürdürmelidir.

6.2.3.1 Tarihsel işlev

Tarihsel işlev, tarih boyunca yapının ya da alanın sahip olduğu işlevler bütünüdür. Genellikle tarihi mekânın özgün işlevi olarıktan algılanmaktadır. Özgün işlev, yapı ve alanların yapılış amacı olan orijinal fonksiyonunu tanımlamaktadır. Tarihte ise özgün işlevin değiştiği farklı kullanımlarda bulunmaktadır. Bugünden baktığımızda hem özgün işlevler hem de tarihte değişmiş olan fonksiyonlar bugün için alanın ve yapıların tarihsel işlevleri olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi alanları iyileştirme projelerinde en etkin rolü oynayan alanın işlevsel kimliği, tarihsel işlevlerin incelenmesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda alan ya da yapı için geçmişte kullanılan fonksiyonlar incelenmeli ve bu değerlendirme sonucunda işlevsel kimlik belirlenmelidir.

Tarihi işlev konusunda dikkat edilmesi gereken bir başka nokta daha bulunmaktadır. Tarihi alanlar denildiğinde ilk akla gelen unsur alanın sahip olduğu tarihi yapılarıdır.

Oysaki tarihi alan daha kapsamlı bir terim olup, üzerinde mimari anlamda tarihi kalıntı barındırmasa da tarihten bugüne değişmeden devam eden fonksiyonu ile tarihsel işlevi devam ettiren çevreler için de kullanılmalıdır. Tarihi çevrelerde, alansal ölçekten bahsederken tarihi bir değeri ve sürekliliği olan bir alanda illa tarihi yapılar ve tarihi fiziki kalıntılar olmayabilir. Fakat işlevsel yönden bu alan tarihten bugüne kentte aynı fonksiyonları barındıran ve aynı işlevle çalışan tarihi bir alan niteliğindedir.

Geçmişten bugüne sahip olduğu işlevi devam ettiren, aynı zamanda fiziksel kalıntılara da sahip olan tarihi alanlar, şüphesiz sahip oldukları fonksiyonları daha güçlü şekilde devam ettirebilmektedirler. Burada anlatılmak istenen temel mesele, kentte geçmişten bugüne değişmeden aynı fonksiyonla kullanılan alanların da tarihi kimlikleri olduğu ve bu alanların bugünde devam eden tarihsel işleve sahip oldukları sonucudur.

Dünyada en köklü tarihe sahip kentlerin başında gelen İstanbul'da, Bayezid Meydanı, Kapalıçarşı ve Eminönü bölgeleri konuya verilebilecek en somut örneklerdendir. Bizans döneminde toplanma alanı yani '*forum*' alanı olarak kullanılan bugünkü Beyazıt Meydanı, Osmanlı döneminde de kendi kültürü için toplanma mekânları olan külliyelerin yapılması ile bölge ölçüğünde kentte aynı işlevle çalışmaya devam etmiştir (Kuban 2012). Fiziki olarak yapılar değişse de kullanım amacı değişmemiştir. Bugünde aynı alan kentteki önemli toplanma noktalarından biri olan 'Beyazıt Meydanı' olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden bu tarihi alan, yalnızca mimari açıdan değil işlevsel ve algısal açıdan da tarihi bir karaktere sahiptir.

Benzer şekilde Kapalıçarşı-Eminönü bölgesi de alansal ölçekte hem işlevsel hem de fiziki doku olarak aynı karakteri tarihten bugüne sürdüren mekânlara örnektir. Bizans döneminden itibaren ticari mekânların ve Eminönü limanının ticari merkeze dönüştürdüğü alan, Osmanlı döneminde de aynı fonksiyonlarda gelişerek devam

etmişlerdir. Bugün de aynı mekânlar Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı, Mahmutpaşa, bölge ve yapı ölçeğinde aynı tarihsel işlevi devam ettirmektedir. Kentteki kimlikleri değişmeden devam etmektedir.

6.2.3.2 Özgün işlevin sürdürülmesi

Tarihi çevrenin korunması yalnızca fiziksel özellikler yönünden algılanmaması gereken bir kavramdır. Tarihi çevrenin karakterinin ana unsurlarından birini oluşturan mekânın özgün işlevsel kimliği, tarihi karakterin sürdürülebilmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu sebeple tarihi çevrelerin canlandırma ve iyileştirme uygulamalarında temel amaç mümkün ise, tarihi çevrenin özgün işlevinin devam ettirilmesidir. Fakat bu durum değişen fiziki, kültürel, siyasi, iktisadi ve teknolojik kavramlardan ötürü her zaman mümkün olamamaktadır.

Tarihi bir alanın ya da yapının özgün işlevin sürdürülebilmesi birkaç maddede açıklanabilir. Bunlardan ilki, işlevsel eskimenin olmamasıdır. Yani sahip olunan işlevin bugünün yaşantısında da kullanılan ve ihtiyaç duyulan bir işlev çeşidi olması gerekmektedir. Aksi takdirde bugün artık ihtiyaç duyulmayan ve kullanımı bitmiş olan fonksiyonlar '*işlevsel eskime*' olarakta tabir edilmektedir. Bu gibi fonksiyonlara sahip yapı ve alanlar özgün işlevlerini sürdürme şansını yakalayamamaktadır. Örneğin, Atina'da bulunan en ünlü Yunan tapınaklarından Akropolis, yapıldığı dönemde dönemin Yunan çok tanrılı inancına yönelik ibadet mekânlarıyken, bugün bu inancın ortadan kalkmış olması yani işlevsel yönden eskimiş ve kaybolmuş olması bu kompleksin bugün özgün işlevi ile kullanılamaması anlamına gelmektedir.

Bugün, çok az sayıdaki geleneksel konutlar dışında az sayıdaki taşınmaz kültür varlığı özgün işlevini devam ettirebilmektedir. Bunlar da çoğunlukla cami, kilise ve sinagog gibi dini yapılardır (Madran ve Özgönül 2005). Bunlara bazı kütüphane ve hamam fonksiyonları da eklenebilmektedir. Bu fonksiyonlar işlevsel eskimenin sık

görülmeyeceği ve hala kullanılan fonksiyon grupları olması sebebiyle bu fonksiyon gruplarına sahip tarihi çevreler özgün işlevlerini daha kolay sürdürebilmektedir.

Tarihi açık mekanlarda ise özgün işlevi sürdürülebilirlik, değişen ve gelişen kent planlamalarından ve kentsel rant riskinden dolayı zaman zaman güçleşmektedir. Bu alanlar değişen ve gelişen kent koşullarında her zaman kaybolabilme ya da yerleri değiştirilme riskine sahiptirler. Mekânsal ve işlevsel süreklilik açısından, özellikle tarihi açık alanlar buldukları koşullar çerçevesinde kimi zaman özgün işlevlerini sürdürebilmektedirler. Kimi zamanda açık mekân özelliğini koruyan fakat işlevsel değişikliğe uğramış alanlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Özgün işlevin sürdürülebilmesi için bir diğer gereklilik ise, mevcut fiziki şartların o işlev için yeterli düzeyde olmasıdır. Yani, mevcut fiziki şartların bugünde devam eden özgün işlevi devam ettirebilecek yeterlilikte olması gerekmektedir. Zaman içinde meydana gelen tahribatlar, fiziksel eskimeler bunu mümkün kılmayabilmektedir. Kimi zaman ise bugünün koşullarında söz konusu işlev öncesine göre geliştirilmiş ve farklı teknolojiler ile yeni fiziki koşullar gerektiren bir seviyeye ulaşmış olabilir. Bu gibi durumlarda da özgün fonksiyonlar mevcut alanda devam ettirilemeyebilmektedir. İstanbul Silahtarağa bölgesinde bulunan '*Santral İstanbul*' bu duruma örnek gösterilebilir. "Korunarak Santralistanbul'a dönüştürülen Silahtarağa Elektrik Santrali, Osmanlı Devleti'nin kent ölçekli ilk elektrik santralidir. Tesis, İstanbul'un en eski endüstri bölgesi olan Haliç'te kurulduğu 1911'den 1983'e dek kente elektrik sağlamıştır" (Anonim 2014h). Bu tarihi enerji tesisi uzun yıllar özgün fonksiyonunu sürdürdükten sonra gelişen teknoloji ve ihtiyaç karşısında yetersiz kalmış ve özgün işlevini sürdürememiştir. Özgün fonksiyonunu kaybeden bu tarihi endüstri alanı 2004 yılında yapılan kapsamlı renovasyon süreciyle yok olmaktan kurtarılmıştır. Bugün hem bir endüstriyel arkeoloji müzesi kapsamında hem de çeşitli sergilere ev sahipliği yapan kültürel bir mekân olarak çalışmaktadır.

Özgün fonksiyonun devamını sağlayabilmek için, söz konusu tarihi çevrenin kentte bulunduğu konum da son derece önemlidir. Özellikle yapıdan ziyade alan bazındaki tarihi fonksiyonların devam ettirilebilmesinde alanın kentteki konumu, kentle ulaşım bağlantıları, çevre bölgelerin işlevsel kimlikleri etkili rol oynamaktadır. Alanın hangi fonksiyon gruplarıncı çevrelenmiş olduğu, söz konusu tarihi fonksiyonun bu çevre içerisindeki uyumu ve sürdürülebilirlik şansı, kentteki konumu ve bağlantıları dikkate alınması gereken noktalar arasındadır. Örneğin, bugün ticaret ya da küçük sanayi bölgeleri civarında kalmış tarihi konut alanları ya da tam tersi şehir merkezinde, konut bölgelerinde kalmış ve bu fonksiyonlar ile birlikte çalışamayacak olan işlevler tarihi bağlantısı da olsa sürdürülebilirliği düşük olan özgün fonksiyonlardır. Bölge ölçeğinde bunu başarabilen kentsel tarihi alanlarda mevcuttur. Beyazıt Meydanı ve ticari fonksiyonların tarihten bugüne kentle uyumlu bir şekilde devam ettiği Eminönü-Kapalıçarşı bölgesi özgün tarihi işlevin alan ölçeğinde de kentte sürdürülebildiği örneklerdendir.

6.2.3.3 Yeni işlev yüklemesi

Hızla değişen kentte tarihi alan ve yapıların korunması ve sürdürülebilmesi için gerektiğinde işlevsel yenileme şarttır. Hem ekonomik hem de sosyal yönden alanın çöküntü alana dönüşmemesi için yeni işlevler yüklenebilmektedir. Bu sayede tarihi yapı ve alanlar günümüz kentine daha kolay entegre edilmekte ve şehrin yaşayan bir parçası olarak çalışmaya devam etmektedir.

Çöküntü alana dönüşmüş ya da eski cazibesini kaybetmiş tarihi alanları canlandırırken, eğer eski işlevsel kimliğe dönüş imkânı yoksa alana uygun yeni bir işlevsel organizasyon ile mevcut tarihi çevre yeniden kente kazandırılmalıdır. Bu yeni işlevsel kimlik mevcut tarihi mirası da içine alan bir yapıda çalışmalıdır. Alanın yeniden topluma ve kente kazandırılması için tarihi referanslar ışığında yeni fonksiyonlar ile mevcut tarihi çevre kentle ilişkilendirilmelidir (Tiesdell vd. 1996).

Yeni işlev yüklemesi ve yapılacak olan işlevsel organizasyon alanının sürdürülebilirliğinde ve korunmasında hayati önem arz etmektedir. Öncelikle, eğer tarihi çevrede işlev değişikliği söz konusu ise dikkate alınması gereken unsurlar şu şekilde sıralanmaktadır;

- Mevcut tarihi çevrenin fiziki koşullarına uygunluk (tarihi çevrenin fiziki dokusuna zarar vermeyecek, özgünlüğünü bozmayacak işlevler olmalıdır)
- Alanın genel doku ve karakterine uygun işlev seçimi (mevcut tarihi çevrenin sahip olduğu genel kimliğe aykırı kalmayacak olan fonksiyonların belirlenmesi)
- Ekonomik değerlerin göz önüne alınması (alanı besleyecek ve yeniden canlandıracak olan fonksiyonların ekonomik verilerinin dikkate alınması)
- Çevre bölgelerin işlevlerinin dikkate alınması (tarihi alanların komşu semtler ile işlevsel etkileşimi düşünülmeli)
- Kent bütünündeki etkisi ve uygunluğunun incelenmesi
- Kullanıcı tercihlerinin değerlendirilmesi

Yukarıda sıralanan maddeler, yeniden işlevlendirilmesi gereken tarihi çevrelerde dikkat edilmesi gereken unsurları içermektedir. Buna göre, yapılacak olan yeni işlevsel organizasyonun hem üst ölçekte kent geneline ve çevre bölgelere etkisi, onlarla uyum ve etkileşimi hem de daha alt ölçeklerde alanın kendi dokusu ve kimliği içerisinde bu fonksiyonların çalışabilme olasılıkları, mevcut dokuya uyumları değerlendirilmelidir.

İşlev değişiklikleri yerel halk ve yerel planlama ile birlikte şekillendirilmelidir. Yoksa yeni fonksiyon yüklemeleriyle değer kazanacak ve canlanacak sanılan tarihi alanlarda beklenen sonuç görülmeyebilmektedir (Tiesdell vd. 1996).

Madran ve Özgönül'e (2005) göre, tarihi alanlara yeni işlev yüklemesi yapılırken yeni işlev için gerekebilecek her tür teknik donanım mekânların özgünlüğünü ve taşıdıkları

değerleri bozmayacak şekilde olmalıdır. Tarihi mekânlarda kapasitelerinin üzerinde yüklemeler yapılmamalıdır.

Madran ve Özgönül'e (2005) göre, yeni kullanımlar için yapılacak olan fiziki müdahalelerin kaldırılabilir ve değiştirilebilir nitelikte olması, gerek yapımı gerekte kaldırılması sürecinde tarihi çevreye zarar vermemesi gerekmektedir.

Yeni bir kullanım kazanan mekânlarda çeşitli fiziksel müdahaleler elbette doğal görülmektedir. Önemli olan mevcut fiziki durumu değiştirmeden ya da mümkün olduğunca minimum ve zararsız müdahale seçenekleri ile yeni bir uygun kullanım belirlemektir.

Yeni işlev kazandırılması, tarihi çevrenin işlevinin tüm alan ölçeğinde yeniden şekillendirilmesi tarzında olabileceği gibi, büyük ölçüde özgün işlevini devam ettirebilen tarihi çevrelerde alanın sosyal ve ekonomik yönden gelişimi için yeni işlevlerin çevreye eklenmesi şeklinde de olabilmektedir. Devam eden tarihi ve özgün işlevlerin yanına alanın bugünkü kullanımını destekleyecek ve alan kalitesini arttıracak yeni işlevler eklenebilmektedir. Bu eklenen yeni fonksiyonlar, alanın bugünkü kullanım kriterleri ölçüsünde alana faydalı ve özgün işlevlerin sürdürülebilirliğini destekler nitelikte olmalıdır.

Mevcut tarihi çevrenin kullanımını arttıracak, sosyal ve ekonomik yönlerden alanı besleyecek olan ek fonksiyonlar her alanın kendi niteliğine göre belirlenmelidir. Bu da alan ve çevresi bazında yapılacak olan analizler sonrasında belirlenmelidir. Hangi fonksiyonların mevcut tarihi alanla beraber uyum içinde çalışabileceği ve alana fayda sağlayacağı ancak kapsamlı bir değerlendirme neticesinde netleşebilmektedir. Bu noktada sosyal ve ekonomik veriler mutlaka değerlendirilmesi gereken kriterlerdir.

Tarihi alanlara eklenen bazı ek işlevler şu şekilde örneklendirilebilmektedir;

- Tarihi çevrede konut birimlerinin oluşturulması
- Alanın sosyal ve fiziki durumuna uygun ticari fonksiyonların getirilmesi (ticari dükkân, restoran vs.)
- Alan içerisinde uygun bölümlerde yeni açık alanların oluşturulmasıdır (park, meydan, gezinti alanı gibi)

Vurgulanması gereken bir diğer konu da, alana eklenen yeni fonksiyonlar için yeni açık alanların oluşturulabileceği noktasıdır. Alanda boş ve uygun yerlerde veya alana bitişik, komşu açık alanlar park, gezinti alanı, meydan, festival alanı gibi çeşitli açık alan fonksiyonları ile tasarlanabilmektedir. Alana eklenen bu açık alanlar hem tarihi çevrenin alan kalitesini arttırmaya yönelik hem de ziyaretçi çekerek tarihi çevrenin de kullanımını arttırmayı hedefleyen bir uygulama niteliğindedir.

İrlanda'nın Dublin kentinde şehrin merkezinde bulunan *'Temple Bar'* adlı ortaçağ dokusunu koruyan tarihi bölgeyi canlandırmak ve yeniden kullanılan bir mekan olarak şehre entegre etmek için, alan çevresinde üç yeni kamusal alan ve bu alana çıkan bir yürüyüş aksı tasarlanmıştır. Bu üç yeni kamusal alan ve bağlantı aksı ile mevcut tarihi alanın kullanımı ve kentle ilişkisinin gelişmesi amaçlanmıştır (Tiesdell vd. 1996). Bugün Temple Bar adlı ortaçağ dokusunu taşıyan alan çok sayıda eğlence, ticaret ve kültürel fonksiyonları barındırmaktadır. Çok sayıda eğlence mekânı, belirli günlerde kurulan pazarlar, kitap pazarları gibi fonksiyonlar ise alanı besleyen fonksiyonlardandır.

6.2.3.4 Turizm işlevi ve mekân pazarlama

20.yüzyılda ortaya çıkan en önemli kültürel ve ekonomik kavramı olan turizm olgusu günümüz tarihi çevrelerinin kaderini belirleyen en önemli etkenlerin başında gelmektedir. 20.yüzyılda özellikle de 1960'lardan sonra dünyada tüm şehirler kültürel ve tarihi miraslarını ortaya dökerek adeta bir turizm yarışı başlatmışlardır. Öyle ki

Avrupa’da turizmin kültürel ve ekonomik getirileri adına yıkılan pek çok tarihi yapı ve alan replikalar ile yeniden inşa edilmiş ve turizmin getirilerinden faydalanılması amaçlanmıştır. Replikalar özellikle turizm getirisi için büyük önem taşımaktadır.

Tüm dünyada artarak devam eden turizm çılgınlığı kentlerde yeni bir pazarın doğmasına da sebep olmuştur. ‘*Place marketing*’ yani ‘*mekânsal pazarlama*’ ya da ‘*mekanın pazarlanması*’ olarak çevirebileceğimiz durum ortaya çıkmaktadır (Tiesdell vd. 1996).

Mekânsal pazarlamada amaç, sadece basitçe alanın reklamının yapılması ve alana turist çekmek değildir. Alanın olumsuz ve istenmeyen yönlerinin değiştirilerek ziyaretçiler ve yatırımcılar için beklentinin karşılanacağı bir imaja dönüştürmektir (Kearns ve Philo 1993). Yani bu olay mekânın sadece olduğu gibi tanıtılması değil, tarihi mekânları pazarlanacak bir ürün olarak algılayıp, istenilen ürünü pazarlama yaklaşımıdır. Pazarlama ve alana insan çekme kaygısı ekonomik beklentiler ile birleştiğinden, tarihi alanlarda gerçek tarih yerine beklentiye göre bir tarihi doku oluşturulabilmektedir. Büyük ölçüde dokusunu ve karakterini koruyan tarihi çevrelerde bu tahribatı yapmak kolay olmasa da özellikle replika yapılarda ve iyi korunamamış çevrelerin iyileştirilme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biridir.

Temelde turizm işlevi bugünün tarihi çevreleri için uygun bir konsepttir. Özellikle işlevini ve cazibesini kaybetmiş çevrelerin yeniden canlandırılmasında etkili bir metottur. Ayrıca değerini yitiren tarihi alanlarda olumlu bir canlandırma ve yatırım seçeneğidir. Bu yüzden turizm işlevi tarihi alanların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişiminde uygulanabilecek doğru konseptlerin başında gelmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, turizm işlevinin alanda doğru uygulanabilmesidir. Alanı istismar etmeyen, ekonomik çıkarların ikinci planda olduğu doğru yaklaşımlar ile bu mümkün olabilmektedir. Mumford’ın da belirttiği gibi, ‘her şehrin fonksiyonlarından biri de müze gibi davranmasıdır’. Burada müzeden kasıt yalnızca müze kimliği kazanan tarihi mekânlar değil, kentte bulunan her tür tarihi değerdir. Zaten bir alanın turizm alanı olması için mutlaka müze işlevi ile çalışması gerekmemektedir. Söz konusu

tarihi çevre ve yapılar özgün ya da güncel yeni fonksiyonlar ile çalışmaya devam edebilmektedirler. Burada turizmden kasıt kullanıcıların dışında ziyaretçi çekebilmeektir. Nitekim özgün ya da güncel yeni bir işlevi bugünde devam ettiren ve kentte aktif olarak kullanılan pek çok tarihi mekân aynı zamanda çok sayıda ziyaretçi çeken önemli turizm noktaları arasındadır.

Tarihi değerlerin korunması ve korunarak kullanılmasında ve yahut sergilenmesinde turizm olgusu korumayı ve devamlılığını destekleyen bir olgudur. Hem kattığı sosyal ve ekonomik canlılık hem de kentsel kalite ve bakımlı çevreye vesile olması açısından turizm tarihi alanlar için önemlidir (Madran ve Özgönül 2005) . Burada önemli olan turizmin tarihi alanlar için artı ve eksilerini sıralayabilmek ve bu doğrultuda doğru turizm odaklı uygulamalar yapabilmektir.

Turizmin tarihi mekânlara sağladığı katkılar şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Sosyal ve ekonomik canlılık kazandırması
- Fiziki yönden yapıların ve alanın gerekli bakımının düzenli olarak yapılması (periyodik olarak restorasyon, bakım ve onarımların yapılması)
- Kaliteli ve konforlu bir çevreye vesile olması (gerekli altyapı ve üst yapı hizmetlerinin getirilmesi)
- Kültürel yönden tarihi değerlerin tanınması
- Yerel halk ve yerli kullanıcılar için yeni bir kentsel mekân kazanımı
- Yerel halk için istihdam alanları doğması ve yerel ekonomiye katkısı

Yukarıdaki maddeler turizmin tarihi alanlara olumlu getirileri olarak sıralanmaktadır. Ayrıca dikkat edilmediği ve doğru turizm planlaması yapılmadığı takdirde turizmin tarihi çevreye olan olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bu dikkat edilmeyen hususlar ve olumsuz sonuçlar da şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kapasitenin üstünde ziyaretçi ve kullanıcı, bunun sonucunda tarihi mekânlarda oluşan fiziki yıpranmalar

- Mekânsal pazarlama ve daha çok ziyaretçi için yapılan düzenlemelerde tarihi çevrenin orijinal dokusunun bozulması, orijinal kimliğini kaybetmesi (gerçek dokudan ziyade beklentilere yönelik bir tarihi alan oluşturma yaklaşımı)
- Alanda ihtiyaç duyulabilecek işlevlerin yanlış konumlandırılması ve niteliksiz fiziki elemanlar (her tür üst yapı hizmeti arasında sayılabilecek olan, tuvalet, gişe, restoran gibi fonksiyonların fiziki nitelik ve konumlarındaki hatalar)
- Turizmin artması amacıyla alana uygun olmayan fonksiyonların taşınması
- İşlevsel ve fiziki yapılarda kontrolsüz gelişim (çevrenin artan turizm değeri neticesinde kontrolsüzce yeni fonksiyon ve fiziki unsurların alanda oluşması)
- Turizm kimliğinin baskın olması neticesinde alanın yerel kullanıcılardan uzaklaşmasıdır.

Kontrolsüz ve yanlış turizm planlamalarında ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlar yukarıdaki maddeler ile sıralanabilmektedir. Özellikle, turizm işlevli tarihi çevreler yalnızca turistlerin hizmetlerine yönelik biçimlendirilmemelidir. Aksi takdirde yerli halkın çevreye yabancı kalması ve oraya özgü sosyal ve kültürel değerlerin yok olması sonucu doğabilir (Madran ve Özgönül 2005).

Tüm risklere rağmen turizm, tarihi çevrelerin kültürel, sosyal, ekonomik ve fiziki yapıları için olumlu bir yaklaşım türüdür. Bugün de kontrollü ve doğru planlama ile turizm tarihi alanlar için olumlu sonuçlar vermektedir.

Turizm kimliği ile çalışacak olan tarihi çevrelerde dikkate alınması gereken noktalar Tiesdell vd. (1996) göre şu şekilde sıralanmaktadır;

- Tarihi çevrenin özgünlüğü korunmalıdır
- Turizm için aslına uygun olmayan fonksiyonlardan ve eklerden kaçınılmalıdır
- Turizmden yerel halkın da faydalanılması sağlanmalıdır (hem ekonomik hem de mekânsala anlamda)

- Alanın kalitesini ve konforunu arttırmak için gerekli altyapı hizmetleri yapılmalıdır
- Gerektiğinde turizm işlevini destekleyecek ve ihtiyaçları karşılayacak yeni fonksiyonlar eklenmelidir (alana uygun olması koşuluyla)

Madran ve Özgönül'e (2005) göre ise, tarihi çevreler turizm noktalarına dönüştürülürken dikkat edilmesi gerekenler;

- Mevcut kültür varlığının nasıl bir turistik potansiyel taşıdığına belirlenmesi
- Ziyaretçi kapasitelerini belirlenmesi
- Turizm olgusunun alana olan orta ve uzun vadeli etkilerinin hesaplanması
- Kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak alt ve üst yapı elemanlarının belirlenmesi
- Alana zarar vermeyecek şekilde ulaşımın düzenlenip, geliştirilmesidir.

Bu maddelerin yanı sıra, işlevi müze olmayan ve aktif olarak kullanılan tarihi mekânların da birer turistik noktaya dönüştürülmesinde, turizm kavramının mekânın asıl kimliğini ve kullanımını baskılamayacak nitelikte olması gerekmektedir. Aksi takdirde bugün işlevsel açıdan aktif olarak kullanılan ve yaşayan tarihi mekânlar yoğun turizm baskısıyla özgün işlevlerini kaybedebilme riski taşımaktadır. Bu sebepten müze olmayan fakat turistik noktalardan olan aktif kullanıma hizmet eden tarihi çevrelerin önceliği esas kullanımlarına hizmet etmek olmalıdır. Asıl işlevini sürdürürken ya da uygun vakitlerde turist ve ziyaretçilerinde gezebilmelerine olanak verecek nitelikte düzenlenmesi gerekmektedir. Örnek olarak, hem turistik noktaların başında gelen hem de özgün kullanımını sürdüren Kapalıçarşı ve Sultanahmet Camii gösterilebilir. Kapalıçarşı özgün işlevini sürdüren ve bu işlevi sürdürürken aynı zamanda da ziyaretçilerinde rahatlıkla ziyaret edip, kullanabildiği mekânlardandır. Sultanahmet Camii ve onun gibi bugünde özgün işlevini sürdüren dini mekânlar da hem kullanıcıları olan hem de turistlerin ziyaret ettiği mekânlar arasındadır. Dini mekânlar gibi yerlerde ziyaretler belirli saatlere göre düzenlenebilmektedir. Bunlara kentte, yaşayan tarihi konut alanları da eklenebilmektedir. Tarihi dokuya sahip ve kullanılan konut bölgeleri

ya da tarihi kent merkezleri hem günlük fonksiyonların çalıştığı hem de turizm işlevi ile ziyaretçi çeken alanlardır.

Değınilmesi gereken bir diğler önemli nokta da, özellikle geniş ölçekli turizm projelerinde alanın fazla bütüncül olarak düşünülmesidir. Alan kent bütününde ve kendi içinde de bütün olarak ele alınmalıdır. Fakat burada kastedilen alanın bütün olarak ele alınmasının tüm alanın aynı işlev ve kimlikle sürdürülmesi anlamına gelmediğidir. Yani tarihi bir alan her zaman her noktasıyla turizme hizmet ettirilemez ya da her yeri müzeye çevrilemez. Hem alanda bulunan şahıs mülkleri hem de alanın kendi içindeki farklı karakterdeki birimleri buna engel teşkil edebilmektedir. Bu sebepten alan bütüncül olarak düşünülürken de detaylar göz ardı edilmemelidir. Alan içerisindeki farklılıklar ve farklı potansiyeller dikkate alınmalı ve her birim hem kendisi hem de çevresine uygun bir işlev ile genel ahengi bozmayan bir şekilde sürdürülmelidir.

Tüm artı ve eksiler ile dikkat edilmesi gereken riskler incelendiğinde turizm işlevi kontrollü olarak yapılabilmektedir. Turizm gelişim planları yapılarak ve tarihi çevre korunarak kontrollü şekilde turizme de açık tutulabilmektedir (Madran ve Özgönül 2005).

6.2.3.5. Tarihi alanlarda çok fonksiyonluluk

Modernizmin, dönemin şehir içinde yoğunlaşan sanayi birimlerini kent merkezlerinden ve konut alanlarından ayırmak için iyimser bir çaba ile başlattığı fonksiyonları ayrı ayrı bölgelere dağıtma yaklaşımı 'zoning' bugün savunucularının azaldığı bir yaklaşım modelidir. Ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle tek fonksiyonlu bölgeler arası ulaşımın kolaylıkla çözülebileceği düşüncesi bu modeli geçmişte mantıklı kılmıştır. Fakat ulaşım teknolojileriyle paralel olarak artan nüfustan ve mesafelerden dolayı hedeflenen sonuç sağlanamamıştır. Bugün post modern kentsel tasarım ve planlama yaklaşımında tek fonksiyonlu bölgeler yerine çok fonksiyonlu kentsel bölgeler hedeflenmektedir. Tek fonksiyonlu bölgelerin günün belirli zaman dilimlerinde çok canlı, belirli zaman

dilimlerinde ise terk edilmiş görüntüsü bu modelin doğruluğunu sorgulamaktadır. Bugün halen Amerikan kentleri bu şehircilik modelinde olup, gündüz canlı olan kent ve iş merkezleri (down town ve CBD) akşam saatlerinde ıssız bölgelere dönüşmektedir. 21.yüzyılın şehircilik anlayışında, günün her saati canlı ve çalışan kent hedefi ile çok fonksiyonlu alanlar tercih edilmelidir.

Tarihi alanlarda da çok fonksiyonluluk tarihi alanlar için tavsiye edilen bir yaklaşımdır. Özellikle turizm kimliği ile çalışan tarihi çevrelerde farklı aktivitelerin bulunması hem alana hem de turizme katkı sağlamaktadır. Turistik alanlarda tarihi çevrenin dışında turizme ve alana getiri sunacak yeni fonksiyonlar desteklenen bir yaklaşımdır. Dinlenme alanları, gezinti alanları, restoran, kafe, alış veriş imkânları gibi işlevler tarihi alanlara yüklenen fonksiyonların başında gelmektedir. Sayılan bu fonksiyonlar çoğunlukla tarihi çevrelerde sağlıklı çalışabilmekte ve turizme katkıda bulunabilmektedir.

Bir diğer fonksiyon ise tarihi çevrelerde konutlaşmadır. Tarihi alanlarda konut eğilimi alanın çok fonksiyonlu yapısını güçlendirmek için bir tercihtir. Tarihi alanlarda konut eğilimi 6.3.3.6 bölümünde detaylı olarak ele alınacaktır.

6.2.3.6 Tarihi alanlarda konut eğilimi

20.yüzyılda merkezden perifer alanlara kayan konut alanları, kent merkezlerinin zamanla çökmeye başlamasının en büyük nedenlerindedir. Bugün ise ideal kent formu ve kullanımında yeniden çok merkezli alanlar tercih edilmeye başlandığından merkezde konutlaşma tekrar gündeme gelmektedir.

Kentsel bir alanda konut olması oranın yirmi dört saat yaşayan ve çok fonksiyonlu bir yer olmasını sağlamaktadır. Bu sebepten tarihi çevrelerde de tarihi çevrenin uygunluğuna göre, bu alanlarda konut kullanımı önerilebilmektedir. Konut kullanımı

için bazı tarihi yapıların fonksiyonları bu doğrultuda değiştirilmekte ve yapılar konut işlevinde yeniden düzenlenmektedir. Alanda konut eğilimi söz konusu çevreyi direk olarak canlandıracak politikaların başında gelmektedir. İtalya Bologna'da tarihi merkezin canlandırılması için işlevsel açıdan konutlaştırma politikası izlenmiştir. Bu durum bölgenin sosyal ve fiziki profilini değiştirmiş, alana çok fonksiyonluluk katmış ve konuttan, ticarete çok çeşitli aktivitelerin bulunduğu yaşayan bir bölge haline getirmiştir. Bologna'da '*conservation is revolution*' yani '*koruma devrimdir*' sloganıyla fiziksel olarak eskiyen tarihi doku korunarak, yaşanılabilir daha konforlu bir çevre oluşturulmuştur (Tiesdell vd.1996).

Benzer bir uygulama New York Soho'da ve Paris Marais'te de uygulanmıştır. Tarihi konut alanlarının iyileştirilerek yeniden kullanımı veya tarihi alanlarda işlev değişikliği ile konut eğilimi alanın canlandırılması ve fiziksel sürdürülebilirliği açısından olumlu sonuçlar verse de 'gentrification' yani 'soylulaştırma' politikası ile de alanın mevcut sosyo-ekonomik profili değişebilmektedir (Tiesdell vd. 1996).

6.2.3.7 Tarihi alanlarda çevre işlevler

Kentsel mekânların çevreleriyle sürekli olan etkileşimi düşünüldüğünde, tarihi değer barındıran alanların ve tarihi kent merkezlerinin çevreleriyle olan işlevsel ilişkileri büyük önem taşımaktadır. Tarih alanların ya da tarihi kent merkezlerinin çevresini kuşatan bölgelerin sahip oldukları fonksiyonlar doğrudan tarihi alanları etkilemektedir. Bu etki hem olumlu hem de olumsuz yönde olabileceği gibi, aynı zamanda çift yönlü düşünülmesi gereken bir konudur. İlk kısım çevre işlevlerin tarihi alana etkisi, ikincisi ise tarihi alanların çevre semtlere etkisi olarak düşünülmelidir.

Öncelikle, tarihi kent merkezleri ve tarihi alanların kendi fonksiyonları kadar onları çevreleyen bölgelerinde canlılığı ve çöküntü alan olmaması büyük önem arz etmektedir. Çevre bölgeler kent genelinde tarihi alanları işlevsel ve sosyal açıdan besleyecek olan alanlardır. Bu sebepten çevre bölgelerin canlı ve yaşayan alanlar olması gerekmektedir.

İlk etapta düşünülmesi gereken tarihi alanların ve çevre bölgelerin fiziki bağlantısı sağlandığında, alanlar arası ikinci bağlantı da işlevsel faaliyetler ile sağlanmalıdır. Burada alanların aynı işlevle çalışması şart değildir. Önemli olan tarihi çevrenin işlev, karakter ve fiziki dokusuna zarar vermeyecek nitelikte olmasıdır. Bu durum sağlandığında fonksiyonel çeşitlilik açısından farklı işlevlerin tercih edilmesi de tavsiye edilmektedir.

Tarihi kent merkezlerinde veya tarihi alanlarda konutlaşmanın bu alanları besleyecek ve sürekli canlı tutacak yollardan biri olduğu önceki bölümde vurgulanmıştı. Buna ek olarak tarihi çevrenin içinde olmasa da çevre semtlerin konut alanı olması, tarihi çevrenin işlevsel ve sosyal yönden gelişimi ve canlılığı için son derece faydalıdır.

Özellikle turizm fonksiyonu ile çalışan tarihi bölgelerin çevre semtlerinde otel ve konaklama mekânlarının bulunması alanın turizmine de katkı sağlayan fonksiyonlardandır.

Konut alanı dışında da alanı besleyecek güncel işlevli çevreler oluşturulmalıdır. Örnek olarak, Seattle’da tarihi bir alan olan ‘Pioneer Square’ın komşu semtinde bir stadyum inşa edilmiştir. Bu durum zamanla tarihi alanı besleyen, stadyuma gelenlerin Pioneer Square’ı da ziyaret edip kullandığı bir duruma dönüşmüştür. Stadyumun kullanıcıları özellikle taraftarlar, tarihi alana yemek yemeye ve gezmeye gelmektedir. Komşu semt ile oluşan bu etkileşim, alanın ekonomisini de canlandırmış ve alanda pek çok sektörün ve yeni işlevin gelişmesine sebep olmuştur (Tiesdell vd.1996).

Benzer şekilde farklı fonksiyonlara sahip komşu semtlerin olumlu etkisine örnek olarak New Orleans’ta kent merkezinde bulunan tarihi bölge ‘French Quarter’ gösterilebilir. French Quarter kent merkezinde bulunan, 18.yüzyılda kurulmuş tarihi bir bölgedir. Bugün kentin eğlence bölgesi olarak çalışan tarihi alan, Misisipi Nehrine ve pek çok ofis bölgesine komşudur. Eğlence bölgesi kimliği ile çalışan bu tarihi alan bugün kent

merkezinden ve özellikle çevresindeki ofis bölgelerindeki kullanıcılar ile beslenmektedir (Tiesdell vd.1996).

Tarihi bölgelerin çevrelerine olan etkisi de en az onların tarihi alana etkisi kadar önemlidir. Özellikle tarihi kent merkezleri etrafında bulunan ve gözden düşmeye başlayan alanlar, tarihi merkezin işlevsel ve sosyal unsurlarından olumlu şekilde yararlanabilmekte ve yeniden canlanabilmektedir.

Floransa, dünyada tarihi kent çekirdeğini büyük ölçüde koruyabilen önemli tarihi kentlerden biridir. Floransa'nın geniş ölçekli tarihi bölgesi turizm faaliyetlerinin de katkısıyla işlevsel, sosyal ve ekonomik açılarından canlı ve yaşayan bir bölgedir. Fakat 1960'lardan beri kent nüfusunun merkezden çepere kayması ve merkez ile bağlantısının zayıflaması kentin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu kapsamda özellikle merkez (tarihi bölge) çevresindeki alanların yeniden canlandırılması düşüncesiyle proje başlatılmıştır. Kent merkezi (tarihi alan) çeperinde yer alan özgün işlevini yitirmiş eski endüstriyel alanlar kentsel yenileme alanı olarak belirlenmiştir (Aydın 2012). "Eski Leopolda Tren İstasyonu, Fiat Belfiore ve Fiat Novoli fabrika alanları ile eski mezbaha alanı bu alanlar arasında yer almaktadır. Kent merkezinin çeperiyle olan ilişkisinin artırılması ve kent imajına katkı sağlanması açısından bu alanlarda yürütülen projeler Floransa'nın geleceği için önem arz etmektedir" (Aydın 2012).

Eski Leopolda Tren İstasyonu ve çevresi, mevcut mimari ve açık alan kalitelerinin korunması kaydıyla yeniden işlevlendirilmiş ve bugün sergi, fuar ve pek çok kültürel olaya ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca alana 116 odalı otel, yer altı otoparkı ve kamusal açık alana ayrılan kısımda bulunan atölyelerin yerine oditoryum inşa edilmiştir (Babalıs 2012). Yapılan uygulamalar ile hem işlevini kaybetmiş olan ve çöküntü haline gelmiş olan alan yeniden işlevlendirilerek tekrar canlandırılmış hem de kent bütününde ve tarihi kent merkezi ile bağlantısı güçlendirilmiştir. Alanın tarihi kent merkeziyle bağlantısının güçlendirilmesi alana artı değer olarak dönmektedir. Ayrıca genel kent

imajı için de alanın iyileştirilmesi ve yeniden işlevlendirilmesi olumlu sonuçlar vermektedir.

6.2.3.8 İşlev limitleri

Tarihi çevrelerde de günümüz kentsel alanlarında da çok fonksiyonluluk tercih edilen bir yaklaşım modelidir. Fakat bu çok fonksiyonlu yaklaşım modeli, işlev çeşitliliği ve yoğunluğunun limitsiz olması olarak anlaşılmalıdır.

Tüm kentsel planlama ve tasarım anlayışlarında, kentsel alanların işlevsel karakterinin, barındıracağı fonksiyonların belirlenmesi gerekmektedir. Bu fonksiyonların çeşitlerinin ve yoğunluklarının da nüfus, ihtiyaç, fiziki altyapı ve yeterlilik, çevrenin ve alanın karakterine uygunluk gibi kriterler neticesinde netleşmesi gerekmektedir. Hem barınacak olan fonksiyon çeşitleri hem de her fonksiyon çeşidinin ne kadar yoğunlukta bulunması gerektiği yapılan incelemeler ile anlaşılabilmekte ve ancak kontrollü bir işlevsel organizasyon ile tarihi kentsel alanlar doğru işlevsel kimliğe kavuşabilmektedir. Aksi halde kontrolsüzce seçilen işlevler ve kontrolsüzce çoğalan sektörler hem alanın hem de kentin fiziksel ve ekonomik yapısına ciddi zarar verebilmektedir.

6.2.4 Tarihi alanlarda sosyal ve ekonomik düzenlemeler

Korunması ve iyileştirilmesi gereken tarihi çevrelerde karşılaşılan en büyük sorunların başında alanın düşük ekonomik seviyesi gelmektedir. Özellikle zaman içerisinde kentte gözden düşen bu alanlar zamanla alt gelir grubunun kullandığı alanlara dönüşmektedir. Ayrıca bu alanlarda bulunan fakat gerekli bakım ve onarımı yapılmayan tarihi değere sahip şahıs mülkleri de ekonomik sorunların başında gelmektedir.

Tarihi bir alanın korunmasında finans ve alanın finansal değerleri en önemli unsurdur. Tarihi çevrelerdeki koruma ve kullanma politikalarında, alanın ekonomik yapısı belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tiesdell vd.1996). Tarihi alanların yaşadıkları pek çok sorun temelde ekonomik kaynakların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. En büyük sorunların başında gelen alanlardaki fiziki eskime, altyapı ve konfor eksiklikleri, çevre kalitesinin düşmesi gibi nedenler ekonomik sebeplere bağlıdır ve ekonomik imkânlar ile giderilebilecek sorunlardır. Aynı şekilde işlevsel eskimeler de beraberinde ekonomik çöküntüleri de getirmektedir.

Diğer kentsel alanlardan ayrı bir statüde olan tarihi çevrelerde sosyal ve ekonomik düzeylerinin arttırılması temel iyileştirme ve koruma politikaları arasındadır. Bu durum yapılan iyileştirme çalışmalarında ‘soylulaştırma’ olarak adlandırılmaktadır. Sürekliliği ve geleceğe taşınması büyük ölçüde ekonomik kriterlere bağlı olan tarihi alanların sürdürülebilmesi için seçilen çözümlerden biridir. Özellikle ekonomik canlanma beraberinde bakımlı ve kaliteli çevrenin devamlılığını, tarihi değerlerin korunmasını, sosyal yönden yaşayan bir alanın oluşmasını sağlamaktadır.

Tarihi alanlar gibi hassas kentsel bölgelerde mutlaka ekonomik taban oluşturulmalıdır. Farklı arz talep dengelerinin kurulması gerekmektedir. Ekonomik karakter aynı zamanda mekân karakterlerinde de belirleyici rol oynamaktadır (Tiesdell vd. 1996). Tarihi alanların ekonomik yapısını güçlendirmedeki en önemli faktörler elbette ki alanda bulunan işlevsel organizasyondur. Alana doğru fonksiyonların doğru sayıda yerleştirilmesi ve çevre semtler ile entegre hale getirilmesi alana ekonomik canlılık katmaktadır.

Sosyal yönden ele aldığımızda ise, kentsel projelerin hemen hepsi sosyal profili etkiler niteliktedir. Tarihi çevrelerde de yapılan projelerde genellikle yeni bir profil oluşmaktadır. Fiziki, işlevsel ve ekonomik olarak iyileştirilen ve canlandırılan alanların otomatik olarak sosyal profilleri de değişmekte ve bu alanlar ya orta ve üst gelir

grubunun yaşadığı ya da karma profilin kullandığı ortak kamusal alanlara dönüşmektedir.

Fiziksel dokuların sosyo-kültürel ve ekonomik yapının bir yansıması olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu yüzden fiziki çevrenin değişimdeki en büyük etken de sosyo-kültürel ve ekonomik yapının değişimidir. Değişen sosyo-kültürel ve ekonomik çevre, beraberinde de bulunduğu fiziki çevreyi değiştirmekte ve şekillendirmektedir (Utkutuğ vd.). Bu sebepten tarihi çevrelerin sürdürülebilirliği için alan ve çevresinin ekonomik seviyesinin yükseltilmesi hem alanın sürdürülebilirliği açısından hem de kentsel kalite açısından yapılması kaçınılmaz olan bir gerekliliktir.

6.3 Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi

Bu bölümde, önceki bölümde anlatılan kentsel tarihi alanların nasıl iyileştirilmesi gerektiği başlıklarına olumlu ve olumsuz yönleriyle somut bir örnek teşkil etmesi amacıyla Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi ele alınmıştır. Proje, fiziksel, işlevsel, sosyal ve ekonomik etkenler çerçevesinde önceki bölümde anlatılan başlıklar ile değerlendirilmiştir. Süleymaniye, İstanbul'da tarihi yarımada da sur içi denilen bölgede yer alan büyük ölçekli tarihi bir semttir. Süleymaniye'nin bölge ölçeğinde ve kent merkezinde bulunan bir tarihi alan oluşu, projede de alan ölçeğinde ele alınması ve kentle ilişkilerinin düşünülmesi Süleymaniye'yi konuya örnek olarak inceleme nedenidir.

6.3.1 Süleymaniye tarihi gelişim süreci

Süleymaniye semti İstanbul'un yedi tepesinden biri olan alan üzerine kurulmuş en eski semtlerden biridir. Semt tarihi, 16.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın bu tepeye bir külliye inşa ettirmesi ile başlamıştır. Semt, adını Mimar Sinan'ın 'kalfalık eserim' dediği, Süleymaniye Cami ve Külliyesi'nden almaktadır. Bir yapılar kompleksi olan ve

pek çok işlevi barındıran külliyeinin inşasının ardından bölge kısa zamanda gelişmiş ve kentin en önemli ve seçkin semtlerinden biri haline gelmiştir. Bölgenin barındırdığı fonksiyonlar, gelişmesiyle beraber konut, külliyeler kapsamında eğitim, sağlık, ticaret, ibadet ve sosyal yardım işlevleridir. Özellikle semtte bulunan pek çok cami ve medrese ile semt, 17.yüzyılın ilk çeyreğine kadar ulemaların semti olmuş, daha sonraları da devlet erkânının, vezirlerin ve seçkin zümrenin tercih ettiği semtlerden birine dönüşmüştür (Anonim 2014g).

20.yüzyıla kadar semt önemini ve değerini sürdürebilmiş olsa da 20.yüzyılda kentlere artan göç ve konut alanlarının çeperlere kayması sebebiyle bölge, eski sakinleri tarafından kısa sürede boşaltılmıştır. Boşalan semte 1950'lerden itibaren kente göç eden alt gelir grubu yerleşmiştir. Bunun sonucunda 1950'lere kadar geleneksel bina yapısı korunabilse de zamanla oluşan tahribatlar, yangınlar ve bakımsızlık neticesinde büyük kısmı yok olmuştur (Anonim 2014g).

Fakat tüm fiziksel kaybolmalara ve fiziksel eskimelere rağmen, alanın ve özellikle anıtsal yapıların özgün işlevleri bugünde devam etmektedir. Şüphesiz devam eden bu tarihsel işlevler alanın ruhunu ve karakterini devam ettirebilmekteki birkaç olumlu yönden biridir.

Fakat özellikle 70'lerden sonra geleneksel, bahçeli tarihi dokunun yerini niteliksiz betonarme yapılar almıştır. Yeşilin izinin dahi olmadığı bu yeni betonarme yapılar alanın karakterine uymayan işlevler ile dolmuş, bugün pek çoğu depo ve imalat atölyeleri olarak çalışmaya başlamıştır. Mekânsal kalite ve altyapı olarakta zayıf bir halde bulunan bölgede, kaldırımsız sokaklar, gelişi güzel işgal edilen otopark alanları tarihi bölgenin değerinin azalmasındaki önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.3.2 Süleymaniye'nin mevcut durumu

Süleymaniye semtinin zaman içinde geçirmiş olduğu olumsuzluklar neticesinde 21.yüzyılda içinde bulunduğu durum oldukça olumsuz bir tablo çizmektedir. Süleymaniye, zamanla yitirdiği tarihi bahçeli, avlulu konut mimarisini büyük ölçüde kaybettiğinden bugün alanın büyük bölümü niteliksiz betonarme yapılar ile doludur (Şekil 6.11). Bu yoğun niteliksiz betonarme yapılar varlık mücadelesi veren tarihi ahşap yapıların da geleceğini tehdit etmektedir (Şekil 6.12).

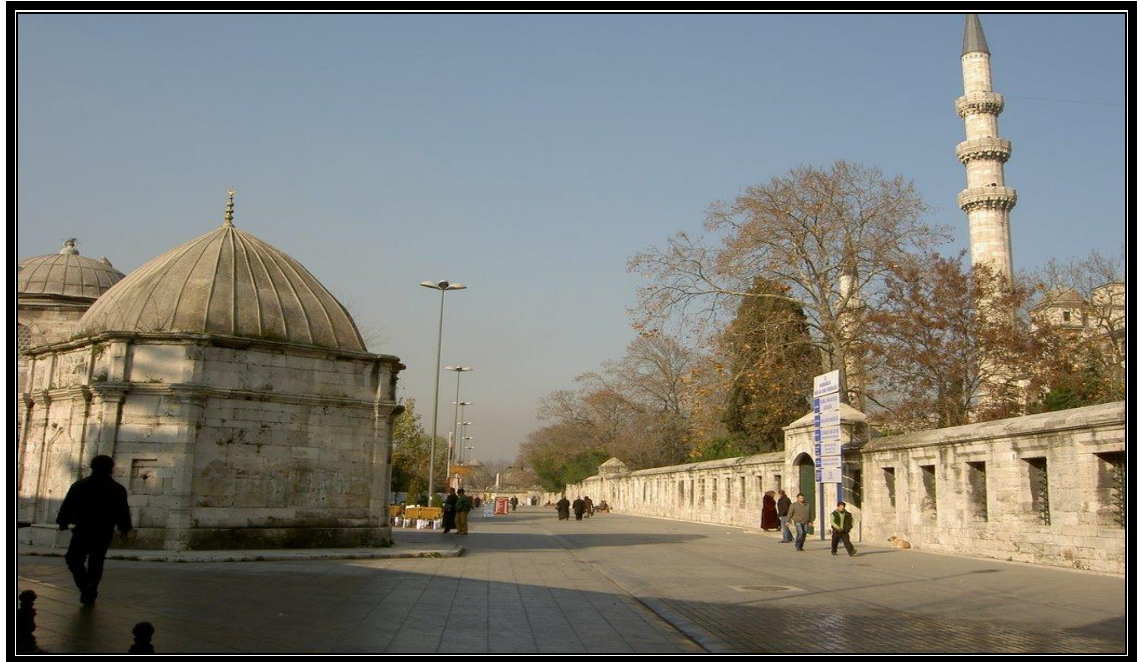

Şekil6.11 Betonarme mimari ve sokak görüntüsü (Orijinal 2014)

Şekil 6.12 Süleymaniye tarihi ahşap evler (Orijinal 2014)

Açık alan ve meydan yönünden baktığımızda ise mevcut durumda gerçek meydan kimliği ile çalışabilen tek nokta Süleymaniye Külliyesi'nin yanında bulunan alandır (Şekil 6.13). Bunun dışında semtin içinde var olan açıklıklar yapısal yönden kalitesiz durumda ve işlev olarak çoğunlukla otopark alanı olarak çalışmaktadır (Şekil 6.14 - 6.15).

Şekil 6.13 Süleymaniye Külliyesi Meydan (Çakır 2008)

Şekil 6.14 Süleymaniye Semti Açık Alanlar (Anonim 2014s)

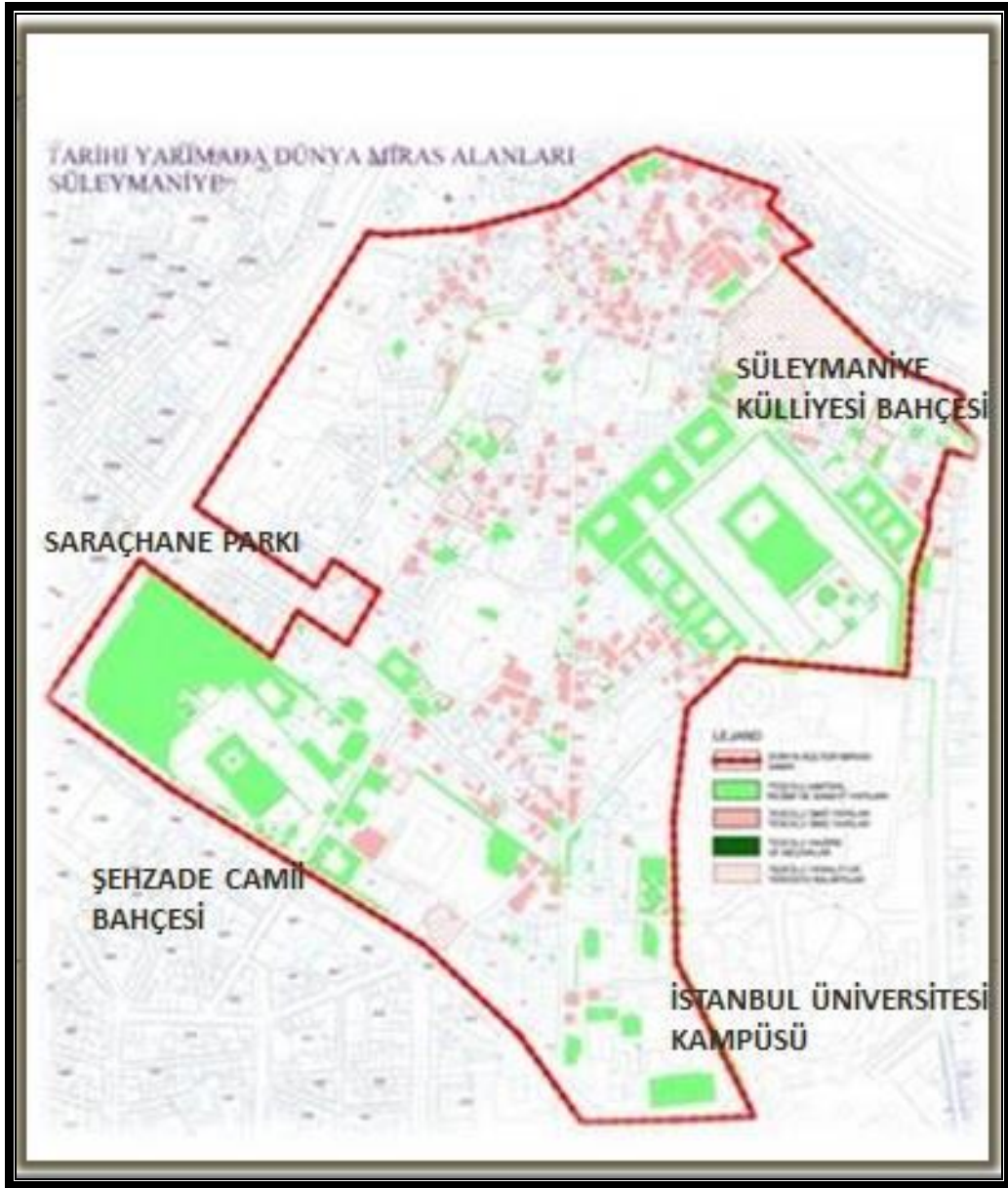
Şekil 6.15 Süleymaniye Semti Açık Alanlar (Anonim 2014t)

Fiziksel kalitenin oldukça düşük olduğu alanda kentsel donatı elemanlarının eksikliği bir diğer tespittir. Yalnızca aydınlatma ve park dubası elemanlarının bulunduğu semtte çöp kutusu, oturma elemanları, ağaç ızgarası gibi temel donatı elemanları bulunmamaktadır (Şekil 6.16). Bunun yanında organik ve dar bir sokak dokusuna sahip bölgenin sokak dokusu, yetersiz altyapı ve otopark eksikliği nedeniyle hem yıpranmakta hem de alanın kullanım şartlarını zorlaştırmaktadır.

Şekil 6.16 Süleymaniye Sokak görüntüsü ve kentsel donatıları (Orijinal 2014)

Semtin açık alan ve yeşil alan sistemine baktığımızda ise bugün, Süleymaniye ve Şehzadebaşı Külliyesi ile Saraçhane Parkı dışında alanda nitelikli yeşil alanın bulunmadığı görülmektedir (Şekil 6.17). Eskiden var olan küçük ölçekli bahçelerin ise 20.yüzyılda kentleşme, göç ve ekonomik yetersizlikler gibi nedenlerle yok olduğu görülmektedir. Bu bağlamda alanın bitkisel tasarımı incelendiğinde, alan içi yeşil alanların kaybolmuş olması sebebiyle bitkisel tasarımın uygulandığı yer sayısı haritada belirtilen alanlar ile sınırlıdır. Sivil dokunun içinde ise semtte tasarlanmış bir bitkisel peyzaj oluşturmadan bulunan çok sayıda ağaç bulunmaktadır.

Şekil 6.17 Süleymaniye Yeşil Alan Haritası (Anonim 2014u)

Süleymaniye'nin kentle ilişkilerine bakıldığında ise kentin merkezinde yer almasına ve köklü bir semt olmasına rağmen alan bugün kentten kopuk yaşayan bir bölge olduğu görülmektedir. Yalnızca fiziksel yetersizlikler yönünden değil sosyal, işlevsel ve ekonomik yönlerden de alan kentten kopuk çalışmaktadır. Tarihi yarımada da bulunan alana yakın diğer semtler incelendiğinde Süleymaniye'nin sosyal yönden izole, ziyaretçisi ve kullanıcı fazla olmayan, sürdürdüğü bazı tarihi işlevler olsa da alanda oluşan ve alana uygun olmayan işlevler ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle kent merkezinde yalnızlaşmış bir semt olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

6.3.3 Proje amacı ve hedefleri

Sahip olduğu tarihsel zenginlikler ile adeta bir açık hava müzesi ya da bir müze kent olan İstanbul'da son yıllarda başlatılan sur içi semtlerin iyileştirilmesi ve kentin tarihini yansıtan buralardaki tarihi dokuların, tarihi karakterin sürdürülebilmesi için 'İstanbul Müze Kent Projesi' başlatılmıştır. Proje kapsamında son yıllarda başlatılan sur içi tarihi bölgelerin iyileştirilmesinin en önemli ayaklarından biri olan Süleymaniye bölgesi, birçok tarihi değerini kaybetmiş, kalanları da günden güne kaybeden bir yapı içerisinde. Alandaki ekonomik yetersizlikler ve neticesindeki fiziksel sorunlar alanı kentten kopmuş, niteliksiz bir çevre haline getirmiştir. Alanın, her açıdan hem tarihi kimliğinin korunup, hatırlatılması hem de yeniden bugünün kentine entegre edilmesi için komşu semtleri ile beraber bir proje başlatılmıştır. Proje Süleymaniye'nin sekiz mahallesini kapsamakta olup büyük ölçekli iyileştirme ve koruma projelerindedir.

Bugün yapılan yenileme projesinden öncede Süleymaniye'nin koruma ve iyileştirme gereksinimi fark edilmiştir. Bu kapsamda 1985'te Süleymaniye ve çevresi 'İstanbul'un Tarihi Alanları' adıyla Dünya Kültür Mirası Listesi'ne girmiştir. İlk olarak 5366 sayılı 'Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması' hakkındaki yasa çıktı. Ardından 24 Mayıs 2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Süleymaniye 'yenileme alanı' ilan edildi. Kararla, yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmıştır.

Ayrıca UNESCO'nun 2006 ve 2008 yıllarında yayınladığı raporlarda da Süleymaniye bölgesine korunma uyarısı yapılmıştır (Sulanç 2014).

Şuan pek çok tarihi dokusunu kaybetmiş, kalanları da kaybetme riski taşıyan alanı fiziksel ve işlevsel yönden eski karakterine kavuşturmak projenin temel hedefidir. Alanın tarihi mimarisinin korunması, niteliksiz ve afet riski taşıyanlarının yenilenmesi, hem yerel halk hem de turistler için pek çok fonksiyonun olduğu pozitif ve çekici bir merkez oluşturma amacı bulunmaktadır. Bugün güvenliğin de zayıf olduğu bölgede yirmi dört saat yaşayan güvenli bir yerleşim alanı oluşturulmak istenmektedir (Anonim 2014g). Özgün işlevlerin devam ettirilmesi ve sosyo-ekonomik yapının değiştirilmesi ayrıca söz konusudur.

Bugün değişen fiziksel ve sosyo-ekonomik yönleriyle kentten kopuk adeta bir çöküntü alan olarak karşımıza çıkan Süleymaniye'nin yalnızca fiziksel çevre yönünden değil, kültürel ve yaşamsal olarak tarihsel, gerçek kimliğine kavuşturulması ve kente yeniden entegre edilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda proje 'Süleymaniye şehre geri dönüyor' sloganıyla ifade edilmektedir.

Bu sebeplerden, "Süleymaniye Bölgesi yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenecek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacı ile 24.05.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2006/10501 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yenileme alanı olarak ilan edilmiştir." Projenin toplam alanı 938 bin 738 metrekare olup, Süleymaniye Türk Mahallesi'nde 728 tescilli yapı, 1239 tescilsiz yapı bulunmaktadır. Proje toplam 5 etaptan oluşmakta ve şu anda ilk etabı tamamlanmış, ikinci etap ise bitmek üzeredir" (Anonim 2014z).

Proje yetkililerinin yaptığı bir açıklamada proje şu şekilde tanımlanmıştır; "Dünya kültür mirasının nadide alanlarından biri olan Süleymaniye, yenileme çalışmaları tamamlandığında geleneksel sivil mimarisi ile kültür, sanat, konut gibi fonksiyonlarıyla 24 saat yaşayan bir merkez haline gelecektir. Bugüne kadar çarpık yapılaşmalarla,

işgallerle ve fonksiyonsuz kalan metruk binalarıyla ölü bir semte dönüşen Süleymaniye'nin yeniden ayağı kalkması bu sayede olacaktır. Projenin, İstanbul'un kentsel mirasını ortaya çıkarmayı hedeflediğine işaret edilen açıklamada, proje kapsamında 118 ayrı binadaki 108'i ev, 148'i iş yeri olmak üzere toplam 256 birimin boşaltılıp yıkıldığı bildirildi. Sadece 2 bina boşaltılamadığından restorasyonda ilerlemenin istenilen düzeyde tamamlanamadığı vurgulanan açıklamada, projenin bir dekor veya makyaj çalışması olmadığı belirtilmiştir'' (Anonim 2014z).

Alanın mevcut halinden yola çıkarak maddelenebilecek olan alanın sorunları şu şekilde sıralanabilir;

- Tarihi yapılarda fiziksel eskime,
- Niteliksiz yeni yapılaşma,
- Kaybolan yeşil ve açık alanlar,
- Altyapı eksiklikleri,
- Çevresel kalitenin düşük olması,
- Alana getirilen mevcut karaktere uygun olmayan yeni fonksiyonlar,
- Sosyo-ekonomik yapının tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine yetersiz kalması, bölgenin temel sorunları olarak sıralanmaktadır.

Bu sorunları ortadan kaldırmaya ve alanı iyileştirip kente entegre olmuş tarihi bir alan olarak yaşatmak için projenin hedefleri;

- Yok olan eski eser binaların röleve-restitüsyon-rekonstrüksiyonu,
- Mevcut eski eser yapıların restorasyonu,
- Çevre ile 'uzlaşır' yeni yapı projeleri (Anonim
- Tarihi değerlerin korunup sürdürülmesi,
- Kentte meydana gelen kaçınılmaz değişimin yönetilmesi,
- Alanın özgün işlevlerinin devamının sağlanması,

- Alanın karakterine uygun olmayan fonksiyonların temizlenmesi,
- Sosyo-ekonomik yapının değiştirilmesi olarak sayılmaktadır.
-

6.3.4 Fiziksel düzenlemeler

Proje kapsamında alanda yapılan ve yapılmaya devam eden fiziksel müdahaleler altı alt başlıkta açıklanmıştır.

6.3.4.1 Alan sınırları

Süleymaniye bölgesi yenileme projesi alanı, kent bazında 'İstanbul Müze Kent Projesi' nin önemli parçalarından biridir. Projeye konu olan Süleymaniye bölgesi sınırları, Şekil 6.18'de görüldüğü gibi kuzeyde Haliç'e bitişik, doğuda Beyazıt, Eminönü, Kapalıçarşı gibi bugün aktif kullanılan önemli tarihi alanlara komşudur. Güneyde Laleli ve Beyazıt'tan geçen Ordu Caddesi, batıda ise Atatürk Bulvarı sınır olup, Fener-Balat, Zeyrek ve Akşemseddin Mahalleri ile komşudur. Alanın fiziksel, işlevsel ve sosyal yapısının sınırları keskin olmayıp, çevresinde bulunan benzer karakterdeki tarihi semtler ile yakından ilişkilidir. Alanın çevresiyle beraber konumu ve sınırları Şekil 6.18'de, sekiz mahalleyi kapsayan projenin uygulandığı alanın etaplara bölünmüş hali ise Şekil 6.19'da gösterilmiştir.

Şekil 6.18 Süleymaniye alan sınırları (Anonim 2014c)

Şekil 6.19 Süleymaniye Yenileme Projesi Etaplar (Anonim 2006d)

6.3.4.2 Korunacak ve yıkılacak yapı/alanlar

Alanda toplam 728 adet tescilli yapı, 1239 adette tescilsiz yapı bulunmaktadır. Bu yapılardan 728 adet tescilli yapı korunacaklar arasında olup, bu yapıların aslına uygun şekilde, yani aynı malzeme, teknik ve üslup ile gerekli restorasyonu yapılmaktadır. Bu yapılarda gerekli her tür bakım-onarım, sağlamlaştırma, bütünleme ve temizleme çalışmaları, cephe düzenlemeleri yapılmaktadır.

Özellikle sokak cephe görünümleri ve alana verdikleri karakter dolayısıyla tescilli yapılarda cephe düzenlemesi ayrı bir önem taşımaktadır. Tarihi alanın karakterini yansıtmada ve sürdürmede sokak cepheleri en önemli fiziksel uygulamalardandır. Aşağıdaki sokak cephe görünüşlerinde de görüldüğü gibi bugün harap ve kaybolmaya yüz tutan pek çok tescilli tarihi yapı gerekli müdahaleler ile günümüze kazandırılmayı amaçlamaktadır.

Korunması gereken yapıların dışında olan 1239 adet tescilsiz yapı içinde, mevcut tarihi doku ile uyumsuz olan, afet riski taşıyan tüm niteliksiz yapılar için yıkım kararı olup bu tür yapılar alandaki yıkılacak olanlar arasındadır.

Açık alan bazında baktığımızda ise, alanda var olan ve korunması gereken açıklık sayısı oldukça azdır. Bunlar çoğunlukla mevcut külliyelerin ve tarihi yapıların avlu ve bahçeleri gibi açık mekânlardır. Bu açık alanların muhafazası sağlanırken, eskiden semtte açık alan olan fakat 20.yüzyılda betonarme yapılarla dolan açık alanlar da yeniden semtte açık alan kimliğine kavuşması için yıkılacaktır. Bunun yanında semtte ön görülen açık alan sistemi için tescilsiz yapılar yıkılabilecekler arasındadır.

Alan ölçeğinde zaman içinde yıkılmış olan tarihi yapıların bugün otopark olarak kullanılan arsalarının açık alan olarak mı yoksa eski halinde olduğu gibi aynı ölçekli bir yapı ile mi yapılacağı sorusu akla gelmektedir. Bu alanların semtte açık alan olarak

çalışması sağlanabileceği gibi eski ve özgün kimliğe dönüşte aynı arsaya aynı ölçekte bir yapının yapılması da ilk tercihler arasındadır.

Belediyeler ve yetkili firmaların dışında İstanbul Üniversitesi de projeye dâhil olan kurumlardan biridir. “İstanbul Üniversitesi YÖK Üyesi ve İÜ Rektörü Prof. Dr. Yunus Söylet ’in başlattığı ‘İstanbul Üniversitesi Tarihine Sahip Çıkıyor’ projesinde çok önemli adımlar atılmıştır. İstanbul Üniversitesi tarihi binalarının, yerleşkelerinin aslına uygun olarak restore edildiği proje kapsamında, yıpranmış ve atıl durumdaki binalar kullanılabilir hâle getirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Beyazıt Merkez Yerleşke ’de başlayan çalışmalar üniversite geneline yayılmıştır. Birçok binanın röleve, restitüsyon ve restore çalışmaları tamamlanmıştır. Dekorasyonları tamamlanan ve çok yakında açılışları yapılacak ve olan binalar üniversitemizin hizmetine sunulacak” (Anonim 2010b).

“İstanbul Üniversitesi Tarihine Sahip Çıkıyor’ projesinin en önemli aşamalarından biri olan ‘Süleymaniye Evleri’ projesi tamamlanmak üzere. Osmanlı sivil mimarisinin en güzel örneklerinde bir olan Beyazıt, Vezneciler ve Süleymaniye üçgenindeki yapılar, yaklaşık iki yıldır süren çalışmalar sonunda bölgenin çehresini değiştirdi. “Süleymaniye Evleri” projesi kapsamında bulunan 12 tescilli ahşap ev, 31 taş oda, türbe, sarnıç ve çeşitli kalıntılardan oluşan yapılar, uzmanlar tarafından gözden geçirildi. Gerekli fizibilite çalışmalarının ardından restitüsyon ve relöve çalışmaları tamamlanan binaların bir kısmı restore edildi, bir kısmı onarılmıştır”(Anonim 2010b).

Şekil 6.20 İ.Ü. tarafından restore ettirilen taş odalar (Anonim 2010b)

6.3.4.3 Yeniden yapılaşma

Büyük bir bölümü niteliksiz ve tescilsiz yapılar ile dolmuş olan alan, proje kapsamında büyük ölçüde yeniden inşa edilmektedir. Tarihi alanlarda üzerinde durulması gereken en önemli fiziksel noktaların başında gelen, tarihi alanlarda yeniden yapılaşma Süleymaniye’de de alanın kimliğini belirleyecek en önemli konudur. Tescilli ve korunacak olan geleneksel dokunun yanı başında inşa edilecek bu yeni yapıların, bölgenin tarihi karakterini ve ruhunu yeniden yansıtacak şekilde olması amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda projede belirtilen açıklamalara göre yapılacak olan yeni yapılar, tarihi yapıların birer kopyası olmayacaktır. Amaç, aynı yapıların benzerlerini dikerek bir dekor alan oluşturmak değil, mevcut tarihi dokunun ölçeği, malzemesi ve genel stiline

uygun yeni yapıların yapılmasıdır. Alanın karakterini oluşturan ahşap yapı kimliğini geri kazanmak için yeni yapılarda da ahşap malzeme kullanılması doku ve karakter bütünlüğü için kullanılmaktadır (Anonim 2014aa). Bunun yanı sıra yeni yapıların ölçeği, kat yükseklikleri çevrelerindeki ve varsa alanda yıkılan eski tarihi yapıların ölçek ve ebatlarına göre şekillenmektedir.

Kaynaklarda belirtilen bilgilere ve alanda yapılan gözlemlere göre, alanda yeni yapılaşma iki yaklaşım modeli üzerinden yürütülmektedir. Bunlardan ilki 6.2.2.3Tarihi alanlarda yeniden yapılaşma bölümünde de bahsedilen '*contextual uniformity*' yani alanda yıkılmış olan tarihi yapıların replikalarının yapılmasıdır (Şekil 6.22 - 6.23). Alanda uygulanacak ikinci yaklaşım ise, '*contextual continuity*' yani mimari stil noktasında mevcut dokunun bir kopyası değil o dokudan ilham almış, dokuyla örtüşebilen tasarımlardır. tarihten ve tarihi stillerden ilham alınarak yeni yapılar üretilmesidir (Şekil 6.25 - 6.26).

Aynısı yapılarak geri kazanılması planlanan kaybolmuş yapılar ve çevreler için 100 yıl öncesinin haritaları, resimleri, fotoğrafları ve pek çok doküman incelenmiş, bu arşiv taramasının neticesinde yapılar belirlenmiştir. “Yine proje kapsamında, farklı sebeplerle şu anda mevcut olmayan yapılar da aslına uygun olarak İstanbul Üniversitesi’ne kazandırılmaktadır” (Anonim 2010b). Yani İstanbul Üniversitesince de bugün yıkılmış durumdaki tarihi yapıların replikaları yapılmaktadır.

Şekil 6. 21 İ.Ü.tarafından restitüsyonu çıkarılarak yeniden yapılan tarihi yapılar (Anonim 2012c)

Şekil 6.22 Replikası yapılan tarihi ahşap evler (Orijinal 2014)

Şekil 6. 23 Replikası yapılan veya yıkılan bölümleri aslına uygun tamamlanan tarihi yapılar (Anonim 2014p)

Şekil 6.24 Restore edilen tarihi ahşap evler (Orijinal 2014)

Şekil 6. 25 Süleymaniye’de yapılacak olan konut modeli (Anonim 2014r)

Yeni yapılaşma yalnızca yıkılan betonarme yapılar yerine değil, yıkılan ya da artık geri kazanım imkânı olmayan ahşap yapıların da yerlerine yapılmaktadır. Özellikle sokak ve açık alan tarifleri ile cephe görünümleri için mevcut durumun düzenlenmesi şarttır. Bu sebepten, restore edilen tarihi yapıların dışında bir bölümü yıkılmış olan veya tamamen yıkılmış ve cephe sürekliliğinde yeri doldurulamamış olan yapılar tamamlanmakta ya da yerlerine, aslına uygun aynı yapılar da yapılmaktadır.

Şekil 6.26 örneğinde de olduğu gibi Yoğurtçuoğlu Sokak’ta bulunan niteliksiz betonarme yapılar yıkılmış ve yerlerine arşivlerden restitüsyonları çıkarılarak yeniden ahşap malzeme ile inşa edilmişlerdir. Benzer şekilde yıkılmış ve cephe sürekliliğinde boşluğa neden olan kısımlar da yeniden yapılaşma yapılmıştır. Bu sayede açık mekânları tarifleyen dokuların sürekliliği sağlanmakta, tarihi sokaklar da kaybolmamaktadır.

Şekil 6. 26 510 Ada Sokak Silueteri- Eski ve Yeni Yoğurtçuoğlu Sokak (Anonim 2014p)

Şekil 6.27 Yeni sokak cephe görünümleri (Anonim 2011b)

Şekil 6. 28 Yeni sokak cephe görünümleri (Anonim 2014p)

6.3.4.4 Çevre semtler

Süleymaniye'deki kentsel dönüşüm projesi İstanbul'un tarihi yarımadasında başlatılan geniş ölçekli bir projenin ayaklarından birini oluşturduğundan ve mevcut durumda da proje kapsamındaki semtlerin birbirleriyle fiziksel ve işlevsel yönden iletişim halinde olmalarından dolayı çevresi ile ayrı düşünülemez. Bu doğrultuda, çevresinde bulunan ve tamamı tarihi bölgeler olan alanlar ile fiziksel, işlevsel ve sosyal özellikler bir bütün olarak düşünülmektedir. Karakter ve işlevleri farklı da olsa sur içinde kalan tüm bu

tarihi alanlar kent bütününde birbirleriyle entegre çalışan alanlar olarak hedeflenmektedir.

6.3.4.5 Ulaşım ve Kentle İlişkisi

İyileştirme çalışmaları ile kente geri kazandırılmayı bekleyen Süleymaniye semtinin kentle ulaşım bağlantıları ve kentin diğer noktaları ile sağlayacağı ulaşım kolaylığı bölgenin kente gerçek anlamda kazandırılması için büyük önem taşımaktadır. Süleymaniye semtine kentin farklı bölgelerinden ulaşım raylı sistem ile, otobüs ve özel araçlar ile sağlanmaktadır. Bu üç ulaşım aracı arasında alana en kolay ulaşım raylı sistemle sağlanmaktadır. Kabataş-Bağcılar hattında bulunan tramvay semte en kolay ulaşım şeklidir. Bu hat kentin farklı bölgelerine bağlandığından hat sayesinde aktarmalar ile bölgeye ulaşım sağlanmaktadır. Bu hat üzerinde Eminönü durağında ya da çoğunlukla Beyazıt yada Laleli durağından alana ulaşılmaktadır. İstanbul'da son yıllarda raylı sistemlerin artırılması Süleymaniye'nin iyileştirme projesine de olumlu katkıda bulunmaktadır. Artan metro ve tramvay hatları ile Süleymaniye'ye ulaşım farklı noktalardan da sağlanmaya başlanmıştır. Raylı sisteme yeni katılan hatlardan Metro hatlarından M2 Yenikapı-Hacıosman hattı durağı olan Vezneciler istasyonu da alana en yakın ulaşım noktalarından biridir. Belirtilen metro ve tramvay istasyonları Süleymaniye'nin komşu semtleri olup alana yürüme mesafesindedir.

Toplu taşıma yönünden alana otobüs ya da minibüs ile erişim raylı sistemi kullanarak erişime oranla daha az tercih edilmektedir. Alana ulaşımında otobüs kullanılmak istenildiğinde Atatürk Bulvarı, Şehzadebaşı Caddesi, Ordu Caddesi ya da Ragıp Gümüşpala Caddelerine üzerinden alana erişim sağlanmaktadır. Bu caddeler Süleymaniye semtini çevreleyen ana akslar olup otobüs ve minibüs gibi toplu taşıma araçlarının kullandıkları rotalardır. Bu caddelerden de raylı sistemde olduğu gibi alana yürüyerek ulaşılabilir. Bu caddelerden de raylı sistemde olduğu gibi alana yürüyerek ulaşılabilir.

Alana özel araç ile ulaşım ve otopark konusunun mevcut durumdaki olumsuz sonuçları önceki bölümde belirtilmiştir. Özel araç ile alana ulaşım en son tercih edilmesi istenilen bir durum olsa da bu durumu sifıra indirmek imkânsızdır. Bu nedenle yapılması gereken alanın asgari de olsa otopark ihtiyacını çözümlenebilmektir. İyileştirme projesi kapsamında Süleymaniye’de otopark alanları, araç ve yaya yolları yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlemeyi gösteren harita bir sonraki bölüm olan 6.3.4.6 Otopark-yayalaşma ve altyapı bölümünde daha detaylı olarak gösterilmiştir. Alan içi ulaşım ise çoğunlukla yaya olarak veya özel araçlar ile sağlanmaktadır.

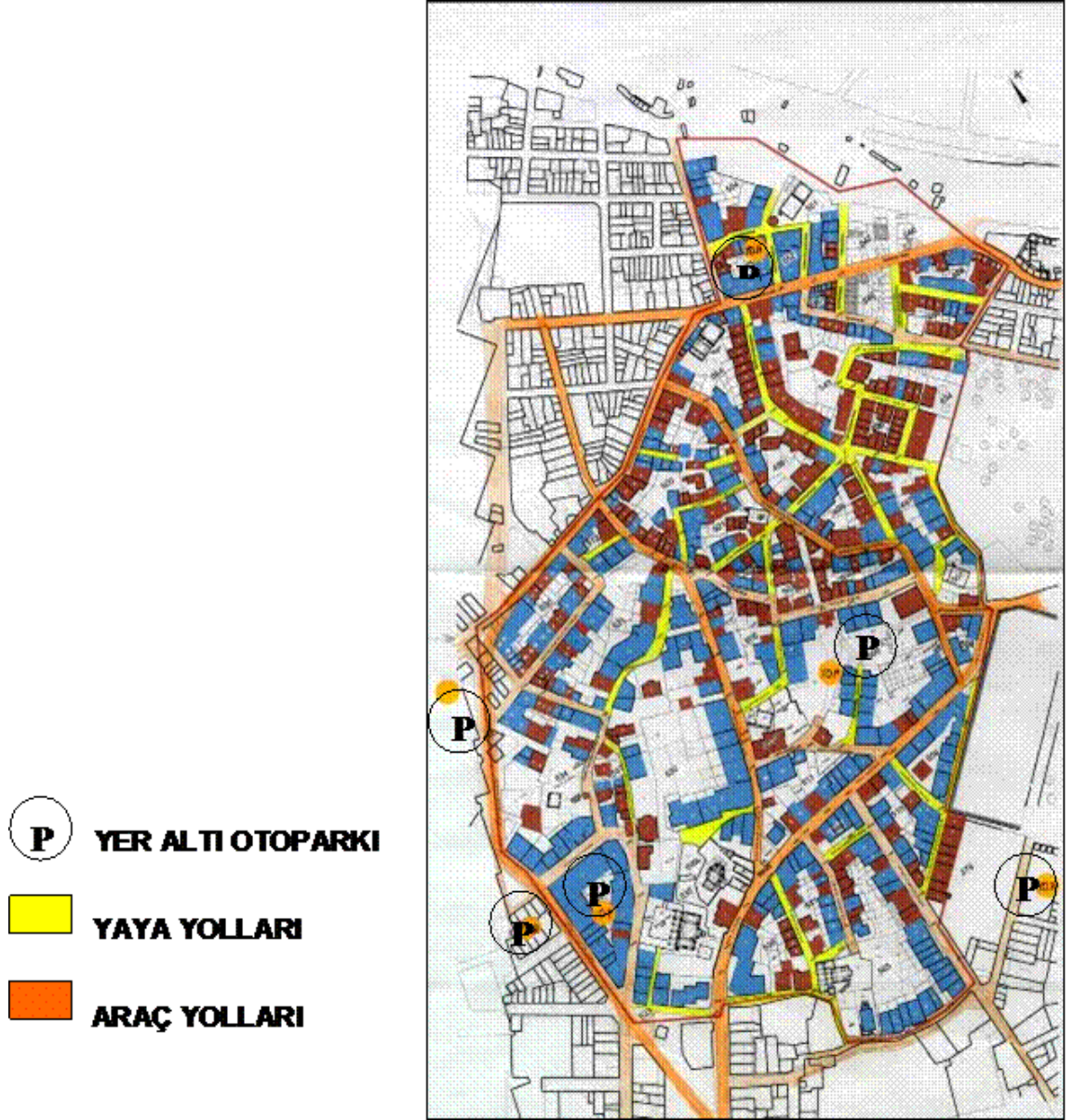
Ulaşım konusunda dikkati çeken ve yine dikkat edilmesi gereken en önemli nokta kentten alana ulaşımında kullanılan ulaşım araçlarının Süleymaniye’nin içine girmemesidir. Hem raylı sistemler hem de otobüs minibüs gibi toplu taşıma araçları alan sınırlarında veya yürüme mesafesi olan komşu semtlerde duraklamaktadır. Bunun nedenleri temelde alanın topografyası ve dar sokak dokusudur. Alanın topografik özellikleri raylı sistemlerin alanın içinden geçmesine elverişli olmadığından raylı sistemler yürüme mesafesi olan duraklardan Süleymaniye’ye geçişi sağlamaktadırlar.

Tarihi semtin yol dokusunun, sokak ve caddelerinin organik dokulu ve dar oluşu otobüs gibi ulaşım araçlarının semt içine girmeme nedenleri arasında sayılabilmektedir. Neden çoğunlukla fiziki şartlar da olsa bu durum tarihi semtin korunması açısından olumlu görülmektedir.

6.3.4.6 Otopark-yayalaşma ve altyapı

Zamanla fiziksel eskimeler ve sosyo-ekonomik değişimler geçiren semt 20.yüzyılda gerekli altyapı yenilemelerinden mahrum kalmış ve bu durum alandaki otopark ve motorlu taşıt gereksinimlerinin de olumsuz formüller ile çözümlenmesine sebep olmuştur. Kaçınılmaz olan değişimin yönetilememiş ve kontrollü olarak alanın bugünün şartlarına uygun gelişimi sağlanamadığından, kontrolsüzce yapılan çözümler alanı fiziksel olarak yanlış sonuçlara itmiştir. Özellikle otopark gibi çağın en temel ihtiyaçlarından birinin

alandaki kontrolsüz çözümü pek çok tarihi yapının yok olmasına sebep olmuştur. Zamanla güvensiz bir bölgeye dönüşen alanda yıkılan veya bir gecede yanarak otopark alanı yapılan pek çok arsa bulunmaktadır. Proje kapsamında da alanda sorun teşkil eden otopark mafyası ve bu kontrolsüz çözümler düzenlenmektedir. Buna ek olarak çevre semtlerdeki otopark yetersizlikleri bu alana da sıçramaktadır. Süleymaniye'deki en önemli sorunların başında gelen alanın otopark yetersizliği ve otopark olarak işgal edilen alanlar sorunu iyileştirme projesinde çözümlenmektedir. Projede alanın belirli noktalarında yeraltı otoparkları belirlenmiştir. Bu çözüm tarihi alanlarda otopark çözümü için en uygun alternatiflerden biridir. Şekil 6.29'de proje kapsamında Süleymaniye'de düzenlenen araç yolları, yaya bölgeleri ve tarihi dokunun korunması için yer altında ön görülen otopark alanlarının gösterimi bulunmaktadır.

Şekil 6. 29 Süleymaniye otopark ve yol gösterimi (Anonim 2014p)

Özellikle otoparkların yer altına alınması tarihi alanların karakteri ve devamlılığı için olumlu uygulamalardan biridir. Bunun yanında araç ve yaya yollarının dokuya uygun şekilde belirlenmesi de yine Süleymaniye'nin hem tarihi kimliğinin devamlılığı hem de kullanım rahatlığı açısından şarttır.

6.3.4.7 Süleymaniye’de kentsel donatı-açık alan ve bitkisel peyzaj

Devam eden bir proje olan Süleymaniye Bölgesi Yenileme Projesi’nin tamamlanmış kısımları kentsel donatı yönünden incelendiğinde alanda nitelikli donatı elemanlarının eksik olduğu görülmektedir. Alanda eskisi gibi yalnızca aydınlatma ve park dubaları bulunmaktadır. Mevcut elemanların tasarımları ise tarihi özel bir çevre için yapılan özgün tasarımlar olmamaktadır (Şekil 6.30).

Şekil 6.30 Kentsel donatılar (Orijinal 2014)

Açık alan yönünden incelediğinde ise, projede açık alan olarak genellikle sokaklar üzerinde durulmaktadır. Projede ağırlıklı olarak sokakların iyileştirilmesi kapsamında

altyapı, cephe düzenlemeleri, eksilen yapıları tamamlama gibi faaliyetler ile mevcut sokaklar korunmak ve iyileştirilmek istenmektedir. Fakat açık alanlar yalnızca sokak ve caddelerden ibaret olmadığından projede sokak dışındaki açık alanların ele alınışı tartışmalıdır.

Bitkisel peyzaj ve yeşil alan konularında ise semtte bulunan mevcut yeşil alanlar olan Saraçhane Parkı ve külliyelerin bahçeleri korunmaktadır. Bunun yanında alanın proje kapsamında yeni tasarımında yeni yeşil alanların belirlendiği bilgisi mevcut olup, proje tamamlanmadığından bu alanlar henüz somut olarak gözlenememiştir.

Bitkisel tasarım ise Araştırma Bulgularında da bahsedildiği gibi tarihi çevreler için özel tasarlanmalıdır. Söz konusu çevrenin karakterini yansıtan ve varsa tarihte taşıdığı peyzaj yaklaşımlarının sürdürülmesi tarihi çevrenin karakterini güçlendiren etkenlerdir. Bu bağlamda Süleymaniye Külliyesi'nin ve yeni yapılacak bir konut bölgesinin bitkisel peyzajı incelendiğinde bu tasarımların tarihi bağlamı yüksek çevrenin dokusuna uygun tasarımlar olmadığı sonucuna varılmıştır. Süleymaniye Külliyesi'nin bahçesinin bugünkü minimalist çizgilerle yapılmış tasarımı tarih kokan bir yapının çevresinde uyumsuz kalmaktadır (Şekil 6.31). Proje kapsamında alanın bir bölümünde tarihi stillerden ilham alınarak yapılacak olan konut alanının bitkisel peyzaj tasarımı incelendiğinde, yapıların tasarımlarında gösterilmeye çalışılan tarihi stillerden referans alma yaklaşımının bitkisel tasarımda kullanılmadığını görülmektedir. Yapılan bitkisel tasarım bugün kentin pek çok semtindeki yeni projelerde rastlanabilecek bir peyzaj tasarımıdır (Şekil 6.32- 6.34). Oysaki Süleymaniye'nin tarihi karakterini yeniden canlandırma amacı taşıyan projede, bu karakterin tamamlayıcısı ve güçlendiricisi olan bitkisel peyzaj tasarımının da tarihten referans alınarak yapılması gerekmektedir.

Şekil 6.31 Süleymaniye Külliyesi Bahçesi (Anonim 2014v)

Şekil 6.32 Süleymaniye’de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı
(Anonim 2014r)

Şekil 6.33 Süleymaniye’de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı (Anonim 2014r)

Şekil 6.34 Süleymaniye’de yapılması planlanan bir konut alanının bitkisel peyzajı (Anonim 2014r)

6.3.5 İşlevsel düzenleme

Süleymaniye, fiziksel ve sosyo-ekonomik değişimlerden dolayı tarihte sahip olduğu genel karakteri kaybetmiş olsa da, alanın işlevsel kimliği tarihten bu yana büyük ölçüde değişmeden devam etmektedir. Anıtlarda da sivil mimaride de tarihi işlevler devam etmektedir. Bölgede alana uygun olmayan depo, imalat atölyesi gibi bazı yeni fonksiyonlar oluşmuş olsa da genel olarak bakıldığında Süleymaniye tarihsel işlevlerini devam ettirmektedir. Kurulduğu tarihten itibaren kentin önemli konut alanlarından olan semt, bugünde fiziksel ve sosyo-ekonomik yapısı değişmiş olsa da konut alanı işlevini sürdürmektedir.

Süleymaniye Külliyesi'nin yapılarından olan medrese bugünde yine eğitim işlevi ile İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır. Külliyenin Darüşşifası yani hastanesi bugün Doğumevi olarak, Darüzziyafesi restoranlar ve Şeyhülislamlık yapısı İstanbul Müftülüğü olarak hizmet vermekte ve bir bakıma tarihteki işlevlerini bugün de devam ettirmektedir (Anonim 2014g).

Projenin ana hedefi de, Süleymaniye'nin bu tarihi işlevsel kimliğini gerekli fiziksel, sosyal ve ekonomik düzenlemeler ile destekleyerek sürdürebilmektir. Bu yüzden Süleymaniye yine ağırlıklı olarak konut alanlarını barındıran ve buna ek olarak diğer eğitim, ticaret ve kültür gibi fonksiyonları da barındıran bir yapıda projelendirilmiştir. Bu sayede bölgenin yirmi dört saat yaşayan bir merkez olması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, alanda kimi yerler konut ağırlıklı iken, kimi yerler ticari, kültürel ve turistik fonksiyonların ağırlıklı olduğu yerler olarak düzenlenmektedir.

6.3.6 Sosyo-ekonomik düzenleme

Süleymaniye'nin sosyo-ekonomik yapısını çoğunlukla alt gelir grubu oluşturmaktadır. Yapılan kentsel dönüşüm kapsamında bölgedeki mülk sahipleri için üç farklı öneri bulunmaktadır. Mülklerini proje doğrultusunda kendileri yaptırabilmekte, yetkili firma tarafından yapılab mülk sahibine tekrar geri verilmekte veya mülkler yetkili firmaya satılmaktadır (Anonim2014z).

Fakat en büyük sıkıntı buradaki mülklerin çok hisseli olmasıdır. Özellikle bu çok hisseli ve bölgede oturmayan mülk sahipleri hisselerini satmayı tercih etmiştir. Bölge halkının çoğunluğunu oluşturan kiracılara ise belediye tarafından çeşitli yardımlar yapılmış ve zaten çoğu kiracı olan bölge sakinlerinin nüfusunda 2007'den bu yana büyük ölçüde azalma kaydedilmiştir. Bu nüfusun %60'ı semti terk etmiştir (Anonim 2014ab).

Proje açıklamalarında direk olarak sosyo-ekonomik yapının değişmesi hedefi ifade edilmese de projenin beklenen ve amaçlanan hedeflerinden biri de sosyo-ekonomik yapının alt gelir grubundan orta ve üst gelir grubuna çekilmesidir. Tarihi alanlar gibi özel bir hassasiyet gerektiren çevrelerin sürdürülebilirliği için ekonomik yeterlilik şarttır. Başta bu sebepten sonrasında da bölgenin tarihteki nitelikli ve seçkin konut bölgesi kimliğine yeniden dönüştürülmesi hedefiyle de bölgede sosyo-ekonomik bir değişim kaçınılmazdır.

7. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışma boyunca yapılan araştırmalar göstermiştir ki, kent içindeki tarihi alanların iyileştirilmesi ve kentle bütünleştirilmesi konusu son yıllarda hızla gündeme gelen fakat ağır ağır gelişen bir konudur. Bu yavaş ilerlemenin temel nedeni, 20.yüzyılda Modernizm ile kesintiye uğrayan tarihi çevre kavramı ve sonrasında yeniden ele alınmaya başlanan tarihi çevrelerin yalnızca yapı ölçeğinde değerlendirilmesidir. Tez boyunca incelenen tarihi alanlar ve kaynaklar, yapı ölçeğinden alan ölçeğine geçişin son yıllarda yapılmaya başlandığını göstermektedir. Bu sebepten geçmişte tarihi alanlardaki pek çok uygulama yapı odaklı yapılmış olup, açık alan, bitkisel peyzaj, alanın ulaşım bağlantıları, kentteki konumu, işlevsel, ekonomik ve sosyal durumu göz önüne alınmamıştır. Tarihi alanların iyileştirilmesi ve kente yeniden entegre edilmesindeki bugüne kadar yaşanan en büyük eksiklik, konuyu alan ölçeğinde değerlendirememek olmuştur. Bugüne baktığımızda ise daha geniş ölçekli düşünülen projelerle yavaş yavaş bu sorunun çözülmeye başlandığı görülmektedir. Son yıllarda yapılmış olan uygulamalar ve tezde de ele alınan Süleymaniye Bölgesi, tarihi çevrelerin yapı ölçeğinden alan, hatta kent ölçeğinde ele alınmaya başlandığını göstermektedir.

Ulaşılan bulgulara göre, geniş ölçekli yaklaşılması gereken tarihi alanlar da kent olgusu gibi farklı dinamiklere sahip çok yönlü alanlardır. Fiziksel, sosyal, işlevsel ve ekonomik bileşenlere sahip bu çok bileşenli yapıda, bileşenlerden bir ya da birkaçı dışarıda tutulduğunda hedeflenen iyileştirme uygulamasının yetersiz kaldığı görülmektedir. Tarihi alanların sayılan bu etkenler çerçevesinde değerlendirilip, sorunlarının ve potansiyellerin belirlenmesi çıkarılan sonuçlar arasındadır. Yapılması gereken müdahale ve tasarım ancak tüm bileşenlerden gelen verilerin sentezi ile ortaya çıkmaktadır. Yine tarihi alanlar ancak, bu farklı parametrelerin incelenmesi ve tümünden çıkarılacak olan sonuçların sentezlenmesi ile bir bütün olarak ele alınabilmektedir.

Çok bileşenli ve farklı karakterlerdeki tarihi çevreler, son yıllarda çok sayıda çalışmaya konu olmuş ve tarihi alanların iyileştirilmesi konusunda çeşitli sınıflamalar, müdahale biçimleri ve yasalar çıkartılmıştır. Tarihi alanların korunarak doğru ve uygun şekilde iyileştirilebilmesi ve kentle bütünleştirilebilmesi için elbette ki çeşitli yasal düzenlemeler ile alanları tanımlayan sınıflamalar yapılmalıdır. Fakat şu anki düzenlemelerde, alanın sınıfı direk olarak müdahale biçimini ve koruma statüsünü belirleyen faktör olduğundan, tarihi çevrelerin sınıflandırılması yeniden ele alınması gereken sorunlu bir konudur. İncelemeler göstermiştir ki, kent içindeki tarihi alanlar birçok açıdan birbirlerinden farklı özelliklerde bulunmaktadır. Ve birbirinden farklı özellikler taşıyan bu alanları birkaç başlık altında sınıflandırmaya çalışmak yeterli olamamakta ve bu yüzden yetersiz ya da yanlış müdahaleler yapılabilmektedir. Bu sorun için her tarihi çevrenin tek tek ele alınması ve tüm yönleriyle yalnız söz konusu alan için bir müdahale planı çıkarılması öngörülebilir. Ayrıca yeni yapılması planlanan uygulamaya ışık tutacak farklı sınıflandırmaların yapılması ve tarihi alanların gerektiğinde farklı sınıflamalar ile değerlendirilmesi önerilebilecek çözümler arasındadır.

Tarihi alanlarda yapılan ve birer kentsel dönüşüm uygulaması olan kentsel koruma, kentsel iyileştirme, kentsel canlandırma gibi kavramlar incelendiğinde tez boyunca elde edilen verilere göre, kentte çöküntü alana dönüşen ya da fiziksel, işlevsel ve ekonomik eskimelerin yaşandığı her tür kentsel alanda yapılan ‘kentsel dönüşüm’ uygulamaları terminolojik yönden sıkıntılar içermektedir. Kent için son derece gerekli olmasına rağmen terminolojik olarak kentsel dönüşüm uygulamalarının gelişigüzel kullanımı yapılan uygulama ile çoğu zaman örtüşmemektedir. Farklı uygulama modelleri olan yenileme, iyileştirme, canlandırma, koruma gibi kentsel dönüşüm modelleri çoğunlukla ‘kentsel yenileme’ ya da daha genel bir başlık olan ‘kentsel dönüşüm’ tanımı ile ortaya çıkmaktadır. Oysaki proje için belirlenen kentsel dönüşüm modeli proje içeriğini de yansıtan bir tanımlamadır. Bugün hem tarihi çevrelerde hem de diğer kentsel mekânlarda yapılan hemen her kentsel dönüşüm projesi aynı müdahale ve yaklaşıma sahipmiş gibi ‘kentsel yenileme’ başlığıyla ifade edilmektedir. Yapılan kentsel dönüşüm projelerinin hem içerik olarak hem de tanımlama olarak daha doğru bir seviyeye ulaşmasının ilk adımı hedeflenen projeyi doğru tanımlamak olmalıdır.

İyileştirme projelerinin ilk basamağı sayılan ve tarihi alanların en önemli parametrelerinden olan fiziksel ayakta, alan sınırlarının tespiti, korunacak alanlar, yeni yapılaşma, çevre semtler, bitkisel peyzaj, ulaşım, yayalaştırma, alt yapı hizmetleri ve kentsel donatılar mutlaka doğru şekilde düşünülmesi gereken fiziksel unsurlardır. Fiziksel ayakta, alan sınırlarının tespiti ilk adım olarak önem taşımaktadır. Bu konuda Araştırma Bulguları bölümünde de ifade edildiği gibi iki farklı görüş bulunmaktadır. Kuban (2012) tarihi çevrelerin alan sınırlarının mutlaka belirlenmesi gerektiğini savunurken, Tiesdell vd. (1996) göre, keskin sınırlardan kaçınılarak alan, fiziksel ve işlevsel olarak nereye kadar iyi çalışıyorsa oraya kadar bırakılmalıdır. Bu noktada her iki görüşten de yararlanarak bir sonuç çıkarmak en sağlıklıdır. Özel bir değeri olan tarihi çevrelerin fiziki, işlevsel ve sosyal sınırlarının belirlenmesi hem söz konusu çevrenin korunması hem de yapılacak projenin şekillenmesinde önem içermektedir. Bu yüzden alanın sınırları belirlenmelidir. Bu sınırlar mutlaka belirlenmeli fakat keskin olmamalıdır. Çünkü tarihi alanların kullanılarak yaşatılması ilkesi ile bu alanları kentle birlikte çalışan alanlar olarak şekillendirebilmek için söz konusu alanların çevreleriyle ve kentle iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Bu sebeple keskin alan sınırlarından ve tarihi çevreyi izole etmekten kaçınılmalıdır. Bu alanlar bugün kullanımı mümkün olmayan arkeolojik sit alanları dahi olsalar onları keskin sınırlar ile izole etmek yerine çevrelerini kent halkının kullanacağı aynı zamanda tarihi dokuyu koruyacak tampon bölge olan açık alanlara, yeşil alanlara dönüştürmek ve bu sayede alanın izole edilmeden, kentteki varlığı unutulmadan sergilenmesi sağlanabilmektedir. Özellikle semt ve bölge ölçeğinde bugün aktif olarak çalışabilen tarihi çevrelerin iyileştirilmesinde, alan sınırları belirlenmeli fakat keskin çizgilerle sınırlandırılmamalıdır. Bunun anlamı, fiziksel olarak komşu semtlerin tarihi alana taşması değildir, fakat işlevsel, sosyal ve ekonomik açıdan etkileşim içinde olmalarıdır. Aynı şekilde tarihi çevrenin komşu semtler ile ve dolayısıyla kent geneli ile daha güçlü bağlantılarının olması, alanın işlevsel, ekonomik ve en önemlisi sosyal açıdan gelişmesi için sınırların keskin olamaması gerekmektedir.

Tarihi alanları koruma amacıyla, çevrelerinin yeni dokuyla dolmasını ve yakın kent dokusuyla karışmasını önlemek için oluşturulan tampon bölgelerin araştırma bulgularında kaydedilen fakat gözlemler sonucu yapılan uygulamalarda yeterince kullanılmayan bir metot olduğu ortaya çıkmaktadır. Tampon bölgenin yalnızca yeşil alan ya da açık alan olabileceği düşüncesi tarihi çevreler için faydalı olabilecek bu kullanımı sınırlayan bir düşüncedir. Tampon bölge açık alan olabileceği gibi yapılı bir çevre olarak tarihi alanın etrafında bulunan bölgeler ile arada bir geçiş bölgesi olarakta çalışabilen mekânlardır. Yapılan gözlemlere göre, bu mekânları yalnızca açık alanlar olarak sınırlandırmamak gereklidir. İşlevsel ve fiziksel olarak farklı özellikler taşıyan, tarihi alana komşu semtler ile arada onların karışmasını engelleyen veya geçiş bölgesi görevi yürüten kentsel mekânlar da bir tampon bölge çeşidi olarak sayılmalı ve kullanılmalıdır. Yine elde edilen bulgulara göre, tarihi alanların izole edilmemesi ve kentle bütünleşebilmesi için, tampon bölgelerin de yaşayan kentsel mekânlar olarak tasarlanması gerekmektedir.

Değinilmesi gereken bir diğer tartışma konusu ise, tarihi çevrelerdeki yeni yapılaşmadır. Bu konuda uygulanan üç yaklaşım Araştırma Bulguları bölümünde ifade edilmiştir. Yine araştırma sürecinde görülmüştür ki, bu yaklaşımlardan üçü de savunucuları ve eleştirenleri olan yaklaşımlardır. Oysaki birbirinden farklı özellikler taşıyan tarihi çevreler için tek bir model yeni yapılaşma öngörülemez. Bu yüzden bu yaklaşımlardan birini savunup, diğerlerini yanlış görmek tarihi alanları da tek tipmiş gibi algılamak anlamına gelmektedir. Her üç yaklaşımda tarihi çevrenin kendi şartları neticesinde uygulanabilecek olan yaklaşım türleridir. Önemli olan söz konusu tarihi çevre için doğru yaklaşım modelinin seçilmesidir. Mimari üslup yönünden farklı yaklaşımlar olsa da tüm bulgular tarihi alanlardaki yeni yapılaşmanın ölçeği konusunda uzlaşmaktadır. Elde edilen tüm bulgular üslubu her ne olursa olsun tarihi alanlardaki yeni yapıların mevcut dokunun ölçeğini referans alması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle üslup yönünden farklı yaklaşımlar sergilenebilse de ölçek bakımından mevcut dokuya uygun kütlede yapılaşmanın gerektiği sonucu çıkmaktadır. Yeni yapılacak yapıların kütleleri, kat yükseklikleri, yatay ve dikey gabarileri tarihi çevreyi referans alacak şekilde yapılmalıdır. Yeni yapılaşma konusunda çıkarılan en önemli sonuç ise, yeni

yapılaşmanın tarihi alanlar için her zaman olumsuz olmadığı gerçeğidir. Bu algının aksine incelenen örneklerde görülmüştür ki, özellikle açık alanlar gibi yapılarla tariflenen tarihi alanların sürdürülebilmesinde yeni yapılaşma kimi zaman tarihi çevre için kurtarıcı rol oynamaktadır. Yine doku ve kütle-hacim dengesini sürdürebilmek için uygun ölçekli yeni yapılaşma teşvik edilen ve olumlu sonuçlar alınabilen bir yaklaşımdır.

Yapılan araştırma ve gözlemlerde, tarihi çevrelerin fiziksel tasarımlarının bir parçası olan bitkisel peyzaj tasarımı ve bu çevrelerdeki varsa tarihi bahçe ve yeşil alan tasarımlarının tarihi yapılar kadar üzerinde durulmayan tarihi çevrenin elemanları olduğu görülmüştür. Aslına uygun restore edilen, replikaları yapılan ya da benzer tarihi üsluplardan ilham alınarak yapılan yapılar kadar tarihi alanlardaki bitkisel peyzaj yaklaşımları da aynı tarihi kriterler ile ele alınmalıdır. Söz konusu tarihi alanın tarihsel kimliğine kavuşması ve o kimliği sürdürebilmesinde yapılara, sokak dokularına ne kadar önem veriliyorsa fiziksel mekânın tamamlayıcısı olan bitkisel peyzaja da o kadar ağırlık verilmesi gerekmektedir. Özellikle mekânsal algının tamamlanması ve kuvvetlenmesi için tarihte o alanda kullanılan peyzaj tasarımları ve bitkisel elemanların araştırılması, yeniden o alanda kullanımı ve tasarımı, alanın tarihsel kimliğini yaşatacak en önemli faktörlerdendir. Fakat bu faktörün tüm algısal ve mekânsal önemine rağmen, tarihi çevrelerde yapılan iyileştirme projelerinde bitkisel peyzajın hep sona bırakılması ve çoğunlukla da gelişgüzel tasarlanması sonucu görülmektedir. Bu durum fiziksel yönden tarihi çevrelerin iyileştirilmesinde yapılan en büyük eksikliklerin başında gelmektedir. Bugün çok az tarihi çevrede tarihsel peyzaj yaklaşımı sürdürülmekte ve bu kriterler doğrultusunda alanın tasarımı tamamlanabilmektedir.

Alt ölçekte tasarım kararları alınırken sıklıkla karşılaşılan diğer bir sorun ise kentsel donatı elemanlarıdır. Yapılan gözlemler göstermiştir ki, kullanılan bu elemanların önemi ve tasarım içindeki yerleri maalesef göz ardı edilmekte ve bu elemanlar gelişgüzel seçilmektedir. Tarihi bir çevrenin dokusuna, karakterine uygun olmayan kentsel donatı elemanlarının seçilmesi ve bunların yanlış konumlandırılması tespit edilen fiziksel sorunlardan biridir. Bu sebeple kullanılacak olan bu elemanların

tasarımlarının da özel olması ya da en azından alanın karakteri ve dokusuna uygun olması amaçlanmalıdır. Yine bu elemanların konumlandırılmalarında yapılan yanlışlardan kaçınılmalıdır. Çünkü Kuban'ın da (2012) ifade ettiği gibi, kentsel donatı elemanları tarihi çevrenin bir parçasıdır.

Fiziksel çerçevede bakıldığında sonuç olarak, tarihi çevreler hem üst ölçekte hem de alt ölçekte ele alınması gereken kentsel mekânlardır. Üst ölçekte kent geneli ve çevresi ile olan fiziksel ilişkileri, alt ölçekte de alana uygun tasarım kararları oluşturulmalıdır. Çıkarılan sonuçlara göre, fiziksel ayakta yapılması gereken en temel eylem, üst ve alt ölçek kararlarının tutarlı ve birbirini yansıtır nitelikte olmasıdır.

Araştırma sonuçlarına göre göz önüne alınması gereken diğer önemli kriter ise işlevsel kimliktir. Çünkü alanın karakterini belirleme de fiziksel unsurlardan ziyade hangi fonksiyonlar ile çalıştığı etkili olmaktadır. Bu sebeple tarihi çevreler de işlevsel kimlik aynı zamanda alanın kimliğini de doğrudan belirlemektedir. Bu sonuç çerçevesinde tarihi yapı/alanlar özgün işlevlerini devam ettirebilmekte, yeni bir fonksiyon ile işlevlendirilebilmekte ya da müze kimliği kazanabilmektedir. Her üç işlev çeşidinde de alan aynı zamanda ziyaretçi çeken turistik bir bölge haline getirilebilmektedir.

İşlevsel organizasyonda tarihi alanların kapasitelerinin üzerinde yapılan fonksiyon yüklemeleri ile seçilen yanlış işlevler bu konudaki en temel sorunlar olarak tespit edilmiştir. Alanın işlevsel organizasyonu için yeterli fiziki, sosyal, ekonomik araştırmalar yapılmadan ve söz konusu fonksiyonların gereklilikleri, alana uygunlukları incelenmeden yapılan uygulamaların büyük ölçüde başarılı olamadığı ve tarihi değerlere de zarar verdiği görülmüştür. Bu sebeple Araştırma Bulguları bölümünde belirtilen konuların ele alınması ve sonrasında çıkan sonuçlara göre alanın işlevsel kimliğinin belirlenmesi tarihi çevrenin kalitesi ve sürdürülebilirliği için şarttır.

İşlevsel yönden tarihi alanların turizm işlevi kazanması ise temelde tarihi çevreler için önerilen fakat kimi zaman yanlış uygulamalar ile doğru çalıştırılmayan işlevsel bir konudur. Bugün turizm ve tarihi çevre kavramlarının neredeyse aynı anlama geldiği günümüz turizm olgusunda, her tarihi çevrenin turizm kaygısıyla iyileştirme projelerine konu edilmesi yanlış sonuçlar doğurmaktadır. Turizm bugünkü tarihi alanlar için çoğunlukla uygun bir konsept olmaktadır fakat bu her tarihi çevre için geçerli olamaz. Özellikle tarihi konut alanları gibi bölgelerde turizm işlevini ilk sıraya koymak, alanın yerel kullanıcı ve yerel kültüründen uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Her tarihi çevre hangi fonksiyonlara sahip olursa olsun bir parça turizm işlevi de taşımaktadır. Bu sebeple iyileştirme projeleri kapsamında önemli olan, turizm işlevinin hangi tarihi çevrelere uygun olduğu ve alanın işlevsel organizasyonu ve kimliğinde kaçınıcı sırada yer alacağı noktasıdır.

Tarihi çevrelerde uygulanan projelerin kimi zaman istenmeyen bir sonucu kimi zamanda bilinçli bir amacı olarak karşımıza çıkan sosyoekonomik yapının değişmesi durumu tartışılması gereken bir diğer önemli etkidir. Yapılan araştırmalarda ve incelenen Süleymaniye Yenileme Projesi'nde de sosyoekonomik yapının bilinçli olarak değiştirilmesinin amaçlandığı durumlar saptanmıştır. Normal şartlarda her hangi bir kentsel mekânda yaşayan insanların göçe zorlanması tabii olarak eleştirilmesi gereken insani bir tutum olarak görülebilir. Fakat söz konusu olan kentsel mekânlar eğer tarihi çevreler ise, durumu daha farklı ele almak ve konuya gerçekçi yaklaşmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Tarihi çevrelerin varlıklarını sürdürmelerinde ve geleceğe taşınmalarındaki en önemli etken alanın finansal durumudur. Finansal durumu yetersiz olan tarihi çevreler zamanla yitip gitmektedir. Bu nedenle tarihi çevreler ile ilgili yapılan iyileştirme uygulamalarında alanın sosyoekonomik yapısını yükseltme hedefi doğal karşılanmalıdır. Tarihi değerlerin korunması ve geleceğe aktarılabilmesinde ekonomik etkenler göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu gerçeği göz ardı etmek tarihi çevrenin kaybolmasına izin vermek ya da istenilen sonuca ulaşmayan uygulamalar anlamına gelmektedir.

Tez çalışmasında tarihi çevrelerin iyileştirilmesi ve kent ile bütünleştirilmesi konusuna artı ve eksileriyle somut bir örnek teşkil etmesi amacıyla Süleymaniye bölgesinde yapılan ‘Süleymaniye Yenileme Projesi’ ele alınmıştır. Öncelikle söz konusu proje uzun zamandır alan için yapılması gereken bir uygulamadır. Hatta geç kalınan bir uygulamadır. Çünkü bugün çöküntü alana dönüşen Süleymaniye semti uzun zamandır kurtarılmayı beklemektedir.

Süleymaniye Yenileme Projesi’nin amacı ve hedefleri incelendiğinde, projenin bir iyileştirme uygulaması olduğu görülmektedir. Her ne kadar yeni yapılaşma öngörülse de bu projenin bir yenileme projesi olduğunu göstermemektedir. Bu sebeple temel hedefte, mevcut tarihsel değerleri koruyan ve onları yeniden oluşturmayı amaçlayan, eski kimliğin geri kazanılmasını amaçlayan bir proje ‘kentsel iyileştirme’ olarak tanımlanmalıdır. Çünkü kentsel yenileme bir alanın sıfırdan yeniden tasarlanması anlamını içermektedir. Projenin içeriği alan için doğru bir yaklaşım içerse de projeyi ‘yenileme’ başlığı ile tanımlamak yanlış kullanılan kentsel dönüşüm terminolojisine örnek teşkil etmektedir.

Projenin fiziksel ayağında mevcut tescilli eserlerin korunması ve restorasyonu doğru uygulamaların başında gelmektedir. Yıkılmış olan tarihi yapıların yerlerine yapının replikasının yapılması tarihsel dokunun ve algının devamı için uygun sayılabilecek bir tutumdur. Bunun yanında geniş ölçekli bir proje olan alanda, yıkılan kimi niteliksiz yapıların yerine tarihten ilham alan, mevcut tarihi dokunun ölçek ve tarzını referans alan yeni yapılar yapılmaktadır. Bu da tarihi alanlardaki yeni yapılaşmalarda uygulanabilen bir yaklaşım modelidir. Fakat burada eleştirilmesi gereken nokta, alanın bir bölümünde öngörülen bu yapıların Şekil 6.25’de de gösterilen tasarımlarıdır. Ölçek olarak mevcut dokuyla uyumlu görünse de tasarım olarak tarihi dokunun yoğun yaşandığı ve hissedildiği bir yer olarak hedeflenen alana uygun görünmemektedir. Önerilen bu tasarımda, cephesinde görülen bazı tarihsel üsluplu süsleme dışında kentin farklı bölgelerinde yapılan konut örneklerinden farklı değildir. Kimi zaman tarihi çevrelerde tarihi ölçek referans alınarak modern stilde yapılaşma yapılabilmektedir. Fakat bu her alana uygun bir yaklaşım modeli değildir. Bu yapılar Süleymaniye gibi yoğun tarihi

karakterli olması hedeflenen bir alanın yapısında sıradan ve uyumsuz kalmaktadır. O halde Süleymaniye’de her yeni yapı eskisinin replikası mı olmalıdır sorusu akla gelmektedir. Uygun yerlerde aynı tarihsel bağlamı devam ettiren yeni yapılar Süleymaniye için de uygun olan ikinci bir yaklaşımdır. Yalnızca bu yaklaşımın daha özgün tasarlanması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Süleymaniye yenileme projesinde tartışılması gereken bir diğer husus ise bitkisel peyzajdır. Tarihi mekân algısını ve alanın karakterini tamamlayıp güçlendiren en önemli tasarım unsuru olan bitkisel peyzaj kavramı, Süleymaniye’de dikkate alınmayan konulardandır. Şekil 6.31’de gösterilen Süleymaniye Külliyesi’nin tarihi karakterine uygun olmayan çevre düzenlemesi ve özellikle Şekil 6.32 - Şekil 6.34’deki tasarımda görülen şekilde bir açık alan ve bitkisel peyzaj tasarımı alanın tarihi kimliğini yansıtmayan, bugün kentin her bölgesinde bulabileceğimiz daha modern yapı bir peyzaj tasarım örneğidir. Yine burada alanın karakterini ve tarihsel tasarımını tamamlaması için bitkisel peyzajın ve alandaki bahçelerin de arşivlerden araştırılarak tarihsel tasarımlarının devam ettirilmesi proje kapsamında yapılması gerekenlerdendir.

Projenin sosyoekonomik yönü incelendiğinde ise, birçok kentsel dönüşüm projesinde olduğu gibi Süleymaniye’de de proje ile birlikte sosyal ve ekonomik yapının hızla değiştiği sonucu çıkmaktadır. Açıkça ifade edilmese de alanın devamlılığı için sosyoekonomik yapının yükseltilmesi öngörülmektedir. Bu yaklaşım tarihi alanların sürdürülebilirliği için istemeden de olsa yapılması gereken bir zorunluluktur olarak görülmektedir.

Tez süresi boyunca yapılan literatür taramaları, gözlemler, incelenen proje ve tarihi alanlar göstermiştir ki, tarihi çevrelerin iyileştirilmesi çok yönlü düşünülmesi gereken ve mutlaka alan ölçeğinde ele alınması gereken bir konudur. Çok bileşenli bir olgu olan kentte, tarihi çevrelerin iyileştirilmesi, yaşatarak koruma ilkesi çerçevesinde değerlendirilmeli ve bu çevreler çok yönlü ele alınan, her biri kendi şartlarında değerlendirilen alanlar olmalıdır. Hem üst ölçekte kent genelinde değerlendirilen hem

de tasarım ölçeğinde planlama kararlarına uygun olarak ele alınan uygulamalar yapılmalıdır. Ayrıca çok bileşenli bir yapı olan kent dinamikleri içinde kentsel tarihi alanlar da aynı dinamikler ile düşünölmeli ve söz konusu çevreler yalnızca fiziksel değil işlevsel, sosyal ve ekonomik yönlerden de düşünöülerek kente yeniden kazandırılmalıdır. Ancak bu şekilde günümüzde, kentlerde bulunan her tür tarihi çevrenin izole edilmeden kentle ilişkisi kurulabilir ve kentin bir parçası olarak çalışan, yaşayan mekânlar haline getirilebilirler.

KAYNAKLAR

- Akozan, F. 1977. Türkiye'de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, DGSA Yayını, İstanbul.
- Alemdar, S. 2011. Web Sitesi. <http://www.anadolujet.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Andersson, E. 2011. Web Sitesi. <http://www.evaandersson.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 1809. Web Sitesi. <http://www.atlı-okculuk.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 1964. Web Sitesi. <http://www.diriklik.com>. Erişim Tarihi: 29.05.2014
- Anonim. 2005. Web Sitesi. <http://www.fatih.bel.tr>. Erişim Tarihi: 29.05.2014
- Anonim. 2006a. Web Sitesi. <http://www.wikipedia.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2006b. Web Sitesi. <http://www.fatih.bel.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2006c. Web Sitesi. <http://www.ibb.gov.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2006d. Web Sitesi. <http://www.ibb.gov.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2008a. Web Sitesi. <http://www.mimdap.org>. Erişim Tarihi:03.06.2014
- Anonim. 2008b. Web Sitesi. <http://www.hnozunozu.blogcu.com>. Erişim Tarihi: 29.05.2014
- Anonim. 2009a. Web Sitesi. <http://www.hayalleme.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2009b. Web Sitesi. <http://www.radikal.com.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2009c. Web Sitesi. <http://www.restorasyonforum.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2010a. Web Sitesi. <http://www.yapi.com.tr>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2010b. Web Sitesi. <http://www.yapi.istanbul.edu.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2011a. Web Sitesi. <http://www.nereyenasilgidilir.blogcu.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2011b. Web Sitesi. <http://www.esyapi.com.tr>. Erişim tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2012a. Web Sitesi. <http://www.urfahaber.net>. Erişim Tarihi:28.05.2014

- Anonim. 2012b. Web Sitesi. <http://www.izlerveyanimalar.blogspot.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2012c. Web Sitesi. <http://www.pointwhitedrive.wordpress.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2012c. Web Sitesi. <http://www.yapi.istanbul.edu.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2013a. Web Sitesi. <http://www.buyuyenturkiye.net>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2013b. Web Sitesi. <http://www.akinci944.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2013c. Web Sitesi. <http://www.akinci944.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2013d. Web Sitesi. <http://www.panoramio.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2013e. Web Sitesi. <http://www.akincimehmet44.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2013f. Web Sitesi. <http://www.istanbulsembol.net>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2013g. Web Sitesi. <http://www.thesecondgardenatlas.wordpress.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2013h. Web Sitesi. <http://www.restlessspiritsyndrome.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014a. Web Sitesi. <http://www.ayasofya.gov.tr>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2014aa. Web Sitesi. <http://www.sabah.com.tr>.
- Anonim. 2014ab. Web Sitesi. <http://www.planlama.org>.
- Anonim. 2014b. Web Sitesi. <http://www.evrendenalhaberi.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014c. Web Sitesi. <http://www.maps.google.com>. Erişim tarihi: 21.07.2014
- Anonim. 2014d. Web Sitesi. <http://www.istanbularkeolojimuzei.gov.tr>.
- Anonim. 2014e. Web Sitesi. <http://www.antalyakulturturizm.gov.tr>.
- Anonim. 2014f. Web Sitesi. <http://www.wikipedia.org>.
- Anonim. 2014g. Web Sitesi. <http://www.fatih.bel.tr>.
- Anonim. 2014h. Web Sitesi. <http://www.beyoglumuftulugu.gov.tr>. Erişim Tarihi:28.05.2014

- Anonim. 2014h. Web Sitesi. <http://www.santralistanbul.com>
- Anonim. 2014i. Web Sitesi. <http://www.edirnenintarihi.8m.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2014j. Web Sitesi. <http://www.mimdap.org>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2014k. Web Sitesi. <http://www.itusozluk.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2014l. Web Sitesi. <http://www.gsu.edu.tr>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Anonim. 2014m. Web Sitesi. <http://www.cinhalkcumhuriyeti.info>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014n. Web Sitesi. <http://www.beyogluherberim.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014o. Web Sitesi. <http://www.keyifkurdu.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014p. Web Sitesi. <http://www.fatih.bel.tr>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014r. Web Sitesi. <http://www.konuttimes.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Anonim. 2014s. Web Sitesi. <http://www.risalehaber.com>. Erişim Tarihi: 20.07.2014
- Anonim. 2014t. Web Sitesi. <http://www.zaman.com.tr>. Erişim Tarihi: 20.07.2014
- Anonim. 2014u. Web Sitesi. <http://www.alanbaskanligi.gov.tr>. Erişim Tarihi: 20.07.2014
- Anonim. 2014v. Web Sitesi. <http://www.forum.memurlar.net>. Erişim Tarihi: 21.07.2014
- Anonim. 2014y. Web Sitesi. <http://www.radikal.com.tr>.
- Anonim. 2014z. Web Sitesi. <http://www.suleymaniyehaber.com>.
- Aydemir, S. 2004. Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı. Akademi kitabevi, s. 1, Trabzon.
- Aydın, E.Ö. 2012. Floransa'nın Eski Endüstriyel Alanları Üzerinden Kentsel Yenileme Çalışmalarının Değerlendirilmesi. International Journal of Architecture and Planning Volume 1, Issue 1, pp:41-56. ISSN: 2147-9380
- Babalis, D. 2010. Florence, A Transforming City in Progress. pp. 53 - 66 in the Chronocity The Assesment of Built Heritage forDevelopments and Creative Change, Italy: Alinea Press.
- Başaran,A. 2008. Web Sitesi. <http://www.flickr.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014

- Bektaş, C. Koruma Onarım, 1. Baskı, s:60, Y.E.M. Yayınları, İstanbul, 1992
- Bozdoğan, M. vd.Kısa Ovalı, P. vd. Özkan, S. 2006. Mimar Sinan'ın Koruma Anlayışı ve Günümüzde Sinan'ın Eserlerini Koruma Anlayışı (Edirne Örneği). Trakya Üniversitesi
- Brandi, C., Restauro del T, (1963). I. Lezsek 'La philosophie de la Restauration et les problems dela Reparation des Alterations Dans les Ouvre d'Art', Problem of Completion Eties and Scientifi cal Investigation in the Restaration Problems, UNESCO, Budapeşte, pp.223-227.
- Bükrücü, M.U. 2009. Web Sitesi. <http://www.fotokritik.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Cansever, T. 2010. Osmanlı Şehri. Timaş Yayınları, İstanbul.
- Cansever, T.1993. İstanbul Planlamasında Geçmiş ve Gelecek-Ülke Ölçeğinde İstanbul'u Planlamak. İstanbul, Sayı. 4, S. 48-59
- Çakır, Ç. 2008. Web Sitesi. <http://www.panoromio.com>. Erişim Tarihi: 20.07.2014
- Çelik, Z. 1984. Bouvard's Boulevards: Beaux- Arts Planning in İstanbul. The Journal of the Society of Architectural Historians, Cilt. 43, Sayı. 4, S. 341-355.
- Çelik, Z. 1986. The Remaking of Istanbul-Portrait of an Ottoman City in the 19th Century. University of Washinton Press, Seeatle,A.B.D.
- Drewe, P. 2000. European experiences. Peter Roberts and Hugh Sykes, Urban
- Freeman, R.W. 1976. Integrity in the Vieux Carre, in Latham, J:E. (ed). The Economic Benefits of Preserving Old Buildings, The Preservation Press/National Trust for Historic preservation, Washington, DC.
- Glendinning, Miles. 2013. The Conservation Movement : a history of architectural preservation : antiquity to modernity. New York : Routledge
- Günay, B. 1994. Kentlerin yeniden üretilmesi süreçleri, Mimarlık 249, s.111-114. İstanbul
- Hartshorn, T. A. 1992. Interpreting the city: An urban geography, John Willey and sons
- Kanadoğlu, S. 1998. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Karaaslan, Ç. 2010. Tarihi Kentlerde Kimliksizleşme Sorunu ve Bir Çözüm Yolu Olarak Kentsel Canlandırma Projeleri, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Karaman, A. 1998. Kentsel tasarımda ölçek, Bildiri 9. Kentsel tasarım ve uygulamaları sempozyumu, M. S. Ü, Dstanbul.
- Kaya, E. 2007. Kentleşme ve Kentlileşme. Okutan yayıncılık, s. 8-10, İstanbul.
- Kayın, E. 2008. Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı Türkiye Koruma Tarihindeki Kırılmalar. Mimarlık Dergisi, Sayı:343
- Kearns, G ve Philo, C. (edj) 1993. Selling Places: The past as cultural capital past and present, Pergamon Press, Oxford.
- Kuban, D. 2004. İstanbul, bir Kent Tarihi: Byzantion, Konstantinopolis, İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D. 2012. Türkiye’de Kentsel Koruma: Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul
- Lynch, K. 1972. What Time Is This Place?, MIT Press, Cambridge, MA
- Madanipour, A. 1996. Urban design process. Design of urban space, Wiley, p. 91-117.
- Madran, E. 2002. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutum ve Düzenlemeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara.
- Madran, E. 2009. Tarihi Çevrenin Tarihi Osmanlı’dan Günümüze Tarihi Çevre: Tavırlar-Düzenlemeler. TMMOB Dosya Dergisi 14.1
- Madran, E. ve Özgönül, N. 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. TMMOB Mimarlar Odası. Ankara
- Messian, G. 2009. Web Sitesi. <http://www.wikimedia.org>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Morton, D. 1993. Conservation Finance: Expectations and Resources, The Planner, April.
- Mumford, L. 1961. The City in History: its orjins, its transforms, and its prospects. Brace&World, New York.
- Naç, M. 2012. Web Sitesi. <http://www.panoramio.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Özalp, B. 2011. Web Sitesi. <http://www.cinemusicompany.com>. Erişim Tarihi:29.05.2014
- Özaslan, N. 2013. Mimarlık Tarihi. Türk Mimarlık Tarihine Giriş, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özer, F. Mimar Sinan’ın Korumacı Yönü. Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı Ve Sanatı Sempozyumu, s:209-213, İş Bankası Yayınları, MSÜ 1987, İstanbul

- Regeneration, Thousand Oaks, New Delhi. Sage Publications, p. 281- 293,London.
- Relph, E. C. 1976. City Planning; Environmental Psychology. Pion, London.
- Rosenthal, S. 1980. The Politics of Dependency – Urban Reform in İstanbul.
Greenwood Press, Connecticut ve Londra.
- Sackler, Arthur M. 2008. The Ancient City: new perspectives on urbanism in the old
and new world. Santa Fe, N.M.: School for Advanced research Press, s.
- Salingaros, N. A. 1998. Theory of urban web, J. of urban design, vol. 3, no. 1, p.53,
USA
- Schwab, William A. 1992. The Sociology of Cities. Prentice Hall Collage Div.
- Selam, M. 2009. Web Sitesi. <http://www.fotokritik.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Silifkeli, N. 2011. Web Sitesi. <http://www.panoramio.com>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Southworth, M. 1989. Theory and practice of contemporary urban design, TPR, vol.
60 No. 4, p. 369-402.
- Sulanç, B. 2014. Korunamayan Osmanlı Mirası:Süleymaniye. Al Jazeera Türk Dergi.
Nisan 2014.
- Şahiner, B. 2014. Web Sitesi. <http://www.istanbul.net.tr>. Erişim Tarihi:28.05.2014
- Tiesdell, S., Oc, T., Heath, T. 1996. Revitalizing Historic Urban Quartes.
Architectural Press
- Turan, Ş. 1963. Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları. A.Ü.D.T.C. Fakültesi, Tarih
Araştırmaları Dergisi. Cilt 1, Sayı 1, S. 157-202
- Ulu, A., Karakoç, D. 2004. Kentsel Degisimin Kent Kimligine Etkisi. Planlama
dergisi, cilt 3 (29); s. 59-66.
- Uludağ, F. 2011. Kentsel Tasarımı Öğretmek.
- Utkutuğ, Z., Aksulu, I., Urak, G., Akalın, A., Sağlam, H., Gültek, M. Tarihi Çevre
Koruma-Yenileme Çalışmalarında Kentsel Bölge Ölçeği: Ankara Kale Önü
Koyunpazarı Yokuşu Koruma-Geliştirme Projesi Örneği
- Vardar, A. 1997. Kentsel Tasarımın Farklı Çehreleri, Planlama, No. 2, s. 6-16.
- Wirth, L. 2002. Bir yaşam biçimi olarak kentlilesme, 20. yüzyıl kenti, Dmge Yayınları,
Ankara.

Yavuz, Y. ve Özkan, S. 2007. Ulusal Bir İfade Bulmak: Birinci Ulusal Üslup, Modern Türk Mimarlığı. Ed. R. Holod, A. Evin, S. Özkan. Mimarlar Odası, Ankara, S. 53-68.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Rüya ARDIÇOĞLU

Doğum Yeri: Ankara

Doğum Tarihi: 15.05.1988

Medeni Hali: Bekâr

Yabancı Dili: İngilizce, İspanyolca

EĞitim Durumu (Kurum ve Yılı)

Lise: Özel Harput Koleji (2001-2004)

Lisans: Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,

Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü (2005-2012)

Yüksek Lisans: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Şubat 2013 – AĞustos 2014)